

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij iz kaznenopravnih znanosti

Kristinka Režek

Trgovanje ljudima – od identifikacije žrtava do osude počinitelja

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Aleksandar Maršavelski

Zagreb, 2026.

SAŽETAK

Trgovanje ljudima predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja temeljnih ljudskih prava i ozbiljan oblik organiziranog kriminaliteta koji često poprima prekogranični karakter. Njime se izravno ugrožavaju ljudsko dostojanstvo, osobna sloboda te tjelesni i psihički integritet žrtava, dok prikriveni oblici iskorištavanja i ranjivost žrtava otežavaju pravodobno otkrivanje, dokazivanje i kazneni progon počinitelja. Suvremeni pristup suzbijanju trgovanja ljudima zahtijeva cjelovit sustav koji, osim kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja, obuhvaća prevenciju, pravodobnu identifikaciju žrtava te pružanje pravodobne pomoći i zaštite. Posebnu važnost pritom ima postupanje prema osobama za koje postoje pokazatelji da bi mogle biti žrtve trgovanja ljudima, odnosno potencijalnim ili presumiranim žrtvama, prije njihove formalne identifikacije.

U radu se analizira hrvatski normativni i institucionalni okvir suzbijanja trgovanja ljudima te njegova usklađenost s međunarodnim obvezama i pravnom stečevinom Europske unije. Posebna pozornost posvećuje se identifikaciji i zaštiti žrtava, njihovim pravima tijekom kaznenog postupka, sprječavanju sekundarne viktimizacije te učinkovitosti otkrivanja, procesuiranja i kažnjavanja počinitelja. U tom je kontekstu značajna i praksa Europskog suda za ljudska prava, osobito presuda Velikog vijeća u predmetu S.M. protiv Hrvatske, kojom su utvrđeni standardi pozitivnih obveza države u području suzbijanja trgovanja ljudima i zahtjeva za provođenjem učinkovite istrage.

Posebna aktualnost istraživanja proizlazi iz razvoja prava Europske unije, uključujući Direktivu (EU) 2024/1712, koja dodatno unapređuje standarde prevencije, identifikacije, zaštite i potpore žrtvama trgovanja ljudima. Radom se nastoji utvrditi u kojoj mjeri hrvatski pravni i institucionalni sustav odgovara tim standardima te postoji li raskorak između normativno zajamčene zaštite i njezine praktične provedbe.

U istraživanju se primjenjuju normativna, komparativna i statistička metoda, uz analizu relevantne sudske prakse, a cilj je utvrditi omogućuje li postojeći sustav Republike Hrvatske učinkovitu zaštitu žrtava i ostvarivanje njihovih prava te djelotvoran kazneni progon i kažnjavanje počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima.

Ključne riječi: *trgovanje ljudima; identifikacija žrtava; potencijalne žrtve; zaštita žrtava; sekundarna viktimizacija; kazneni progon; sekundarno pravo Europske unije; ljudska prava.*

ABSTRACT

Human trafficking represents one of the most serious forms of violations of fundamental human rights and a serious form of organised crime that often has a transnational character. It directly threatens human dignity, personal liberty, and the physical and psychological integrity of victims, while concealed forms of exploitation and the vulnerability of victims make the timely detection, investigation, and prosecution of perpetrators more difficult. A contemporary approach to combating human trafficking requires a comprehensive system which, in addition to the prosecution and punishment of perpetrators, encompasses prevention, the timely identification of victims, and the provision of timely assistance and protection. Particular importance is attached to the treatment of persons for whom there are indicators that they may be victims of human trafficking, namely potential or presumed victims, prior to their formal identification.

This thesis analyses the Croatian normative and institutional framework for combating human trafficking and its compliance with international obligations and the *acquis* of the European Union. Particular attention is paid to the identification and protection of victims, their rights during criminal proceedings, the prevention of secondary victimisation, and the effectiveness of the detection, prosecution, and punishment of perpetrators. In this context, the case law of the European Court of Human Rights is also of particular importance, especially the Grand Chamber judgment in *S.M. v. Croatia*, which established standards concerning the State's positive obligations in the field of human trafficking and the requirement to conduct an effective investigation.

The particular relevance of this research stems from the development of European Union law, including Directive (EU) 2024/1712, which further strengthens standards concerning the prevention of human trafficking and the identification, protection and support of victims. The thesis seeks to determine the extent to which the Croatian legal and institutional system complies with these standards and whether there is a gap between the protection guaranteed by the legal framework and its practical implementation.

The research applies normative, comparative, and statistical methods, together with an analysis of relevant case law. The aim is to determine whether the existing system of the Republic of Croatia provides effective protection for victims and enables them to exercise their rights, as well as ensuring effective prosecution and punishment of perpetrators of the criminal offence of human trafficking.

Keywords: *human trafficking; victim identification; potential victims; victim protection; secondary victimisation; criminal prosecution; EU secondary legislation; human rights.*

SADRŽAJ:

1. UVOD	7
2. TRGOVANJE LJUDIMA KAO OBLIK ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA I KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA	9
2.1. Povijesni tijek i obilježja trgovanja ljudima	9
2.2. Međunarodni i europski pravni okvir	11
2.2.1. <i>Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom</i>	11
2.2.2. <i>Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima</i>	12
2.2.3. <i>Direktiva 2011/36/EU i Direktiva (EU) 2024/1712</i>	14
2.3. Nacionalni kaznenopravni okvir	18
2.3.1. <i>Kazneno djelo ropstvo (članak 105. KZ/11-a)</i>	18
2.3.2. <i>Kazneno djelo trgovanja ljudima (članak 106. KZ/11-a)</i>	21
2.4. Kaznenopravni okvir Republike Austrije, Republike Slovenije i Ujedinjenog Kraljevstva	28
2.4.1. <i>Republika Austrija</i>	28
2.4.2. <i>Republika Slovenija</i>	31
2.4.3. <i>Ujedinjeno Kraljevstvo</i>	32
3. NACIONALNI REFERALNI SUSTAV I IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA	33
3.1. Nacionalni referalni sustav Republike Hrvatske	33
3.2. Uloga nacionalnih institucija u postupku identifikacije žrtava	36
3.3. Nacionalni protokoli i operativni mehanizmi	37
3.4. Izazovi u identifikaciji žrtava	40
4. PRAVA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA	42
4.1. Pravo na pomoć i podršku	43
4.2. Pravo na informiranje i sudjelovanje u postupku	45
4.3. Načelo nekažnjavanja žrtava	46
4.4. Imovinskopravni zahtjev i naknada štete	48
4.5. Sekundarna viktimizacija i sudska praksa	51
5. KAZNENI PROGON POČINITELJA TRGOVANJA LJUDIMA	52
5.1. Pravna kvalifikacija kaznenog djela	53
5.2. Oblici iskorištavanja	55
5.3. Prijavljeni počinitelji i kaznena djela	58
6. ANALIZA PODATAKA O ŽRTVAMA I DOSTUPNE SUDSKE PRAKSE	58
6.1. Kretanje broja identificiranih žrtava	59

6.2. Analiza broja žrtava prema državljanstvu, spolu, dobi i obliku iskorištavanja.....	61
6.2.1. <i>Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema državljanstvu</i>	61
6.2.2. <i>Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema spolu</i>	63
6.2.3. <i>Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema dobi</i>	64
6.2.4. <i>Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema vrsti iskorištavanja</i>	65
6.3. Analiza pravomoćnih presuda.....	66
6.3.1. <i>Presude za kazneno djelo ropstvo</i>	66
6.3.2. <i>Presude za kazneno djelo trgovanja ljudima</i>	68
7. IZAZOVI I PERSPEKTIVE RAZVOJA SUSTAVA	76
7.1. Implementacija Direktive (EU) 2024/1712.....	76
7.1.1. <i>Proširenje definicije iskorištavanja</i>	76
7.1.2. <i>Kazne i otegotne okolnosti</i>	77
7.1.3. <i>Odgovornost i sankcije za pravne osobe</i>	78
7.1.4. <i>Proširenje načela nekažnjavanja žrtava</i>	79
7.1.5. <i>Kriminalizacija svjesnog korištenja usluga žrtava trgovanja ljudima</i>	80
7.1.6. <i>Institucionalne obveze država članica</i>	81
7.1.7. <i>Obveza prikupljanja podataka</i>	83
7.2. Usklađenost hrvatskog zakonodavstva	84
7.3. Potreba unapređenja nacionalnog referalnog sustava	86
8. ZAKLJUČAK	90
LITERATURA	94

1. UVOD

Trgovanje ljudima predstavlja jedno od najtežih oblika kršenja temeljnih ljudskih prava i sloboda kako ih jamči (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹ te oblik organiziranog kriminaliteta² koji nadilazi nacionalne granice. Iako je zabrana ropstva i prisilnog rada jedno od temeljnih načela suvremenog međunarodnog prava, trgovanje ljudima i danas predstavlja raširenu pojavu koja zahvaća različite države i društvene skupine. Posebnu težinu i društvenu osjetljivost ovom kaznenom djelu daje činjenica da ono izravno zadire u ljudsko dostojanstvo, osobnu slobodu, tjelesni i psihički integritet te druga temeljna prava žrtava³. Istodobno, riječ je o kaznenom djelu koje je često povezano s prekograničnim kriminalnim aktivnostima, prikrivenim oblicima iskorištavanja i izrazitom ranjivošću žrtava, zbog čega njegovo otkrivanje, dokazivanje i procesuiranje predstavljaju poseban izazov za nadležna tijela.

Suvremeni pristup suzbijanju trgovanja ljudima ne može se ograničiti isključivo na kažnjavanje počinitelja. Učinkovit odgovor države podrazumijeva cjelovit sustav koji obuhvaća prevenciju trgovanja ljudima, pravodobno prepoznavanje i identifikaciju žrtava, njihovu zaštitu i pomoć, učinkovitu istragu, kazneni progon i donošenje osuđujuće presude kada su za to ispunjeni zakonski uvjeti. Upravo je identifikacija žrtve jedna od ključnih početnih faza tog sustava jer od pravodobnog prepoznavanja situacije trgovanja ljudima često ovisi mogućnost ostvarivanja prava žrtve, njezin pristup zaštiti i pomoći te daljnje postupanje nadležnih tijela. Posebno je važno pitanje postupanja prema osobama za koje postoje pokazatelji da bi mogle biti žrtve trgovanja ljudima, odnosno prema potencijalnim ili presumiranim žrtvama, prije njihove formalne identifikacije.

Pravni okvir suzbijanja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj oblikovan je pod utjecajem međunarodnih obveza koje je Republika Hrvatska preuzela, prava Europske unije te nacionalnog zakonodavstva.

¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola br. 1., 4., 6., 7., i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997.

² Prema Horvatiću, *organizirani kriminalitet* je organizacija neke skupine osoba koje ostvaruju dobit (imovinsku korist) na različite načine, ali najviše kaznenim djelima koja ostavljaju hijerarhijski strukturirani članovi te organizacije na temelju plana djelovanja kroz dulje vrijeme, s time da se tako ostvarena dobit ulaže u djelovanje tvrtki koje djeluju u skladu sa zakonom, kupovanje nekretnina ili druge zakonite poslove, vidi Horvatić, Ž. Osnove kriminologije, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1998., str. 96

³ U sudskoj praksi istaknuto je da je trgovanje ljudima „postupanje sa svojstvima namjernog i bestijalnog iskorištavanja drugog ljudskog bića radi postignuća različitih ciljeva“; Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-274/2013-7 od 24. ožujka 2015.

Posebnu važnost u oblikovanju standarda zaštite ima i europska sudska praksa. Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) razvio je značajne standarde u okviru članka 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji zabranjuje ropstvo, služenje i prisilni ili obvezni rad. U tom je kontekstu, na nacionalnoj razini, osobito značajna presuda Velikog vijeća u predmetu S.M. protiv Hrvatske, u kojoj je ESLJP razmatrao pozitivne obveze države u području trgovanja ljudima, uključujući obvezu uspostave odgovarajućeg pravnog i administrativnog okvira te obvezu provođenja učinkovite istrage. Sudska praksa također ukazuje na potrebu pristupa žrtvama koji uzima u obzir njihovu ranjivost i nastoji spriječiti njihovu daljnju, odnosno sekundarnu viktimizaciju tijekom postupanja nadležnih tijela.

Polazeći od navedenoga, ovaj rad usmjeren je na analizu procesa od identifikacije žrtve trgovanja ljudima do osude počinitelja, pri čemu se posebna pozornost posvećuje međusobnoj povezanosti zaštite žrtve i učinkovitog kaznenog progona počinitelja. U radu će se ispitati je li postojeći normativni okvir Republike Hrvatske usklađen s međunarodnim obvezama i pravnom stečevinom Europske unije te omogućuje li postojeći sustav učinkovitu identifikaciju žrtava, njihovu odgovarajuću zaštitu i ostvarivanje prava, kao i učinkovito otkrivanje, procesuiranje i kažnjavanje počinitelja. Naime, implementacija Direktive (EU) 2024/1712, koja donosi strože i obuhvatnije standarde u suzbijanju trgovanja ljudima na razini Europske unije, stavlja pred pravosudni i institucionalni sustav Republike Hrvatske posve nove izazove.

U radu će se koristiti normativna, komparativna i statistička metoda. Normativnom metodom analizirat će se relevantne odredbe međunarodnog prava, prava Europske unije i nacionalnog zakonodavstva Republike Hrvatske, s posebnim naglaskom na odredbe koje uređuju obilježja kaznenog djela trgovanja ljudima, identifikaciju i zaštitu žrtava, njihova prava tijekom kaznenog postupka te kazneni progon i kažnjavanje počinitelja. U okviru ove metode ispitat će se usklađenost nacionalnog normativnog okvira s preuzetim međunarodnim obvezama i pravnom stečevinom Europske unije. Komparativna metoda koristit će se radi usporedbe pojedinih rješenja hrvatskog pravnog sustava s relevantnim međunarodnim i europskim standardima te s odabranim rješenjima drugih država članica Europske unije. Posebna će se pozornost posvetiti različitim pristupima identifikaciji i zaštiti potencijalnih odnosno presumiranih žrtava trgovanja ljudima. Statistička metoda koristit će se za analizu dostupnih podataka o opsegu trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, broju identificiranih žrtava, obilježjima žrtava, oblicima iskorištavanja, broju prijavljenih i procesuiranih počinitelja te ishodima kaznenih postupaka. Cilj statističke analize jest utvrditi postoji li odnos između normativno postavljenih ciljeva i njihove stvarne provedbe u praksi.

Analizom relevantne sudske prakse, osobito prakse ESLJP-a i domaćih sudova, dodatno će se ispitati način na koji se navedeni pravni standardi primjenjuju u konkretnim postupcima.

2. TRGOVANJE LJUDIMA KAO OBLIK ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA I KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA

2.1. Povijesni tijek i obilježja trgovanja ljudima

Fenomen ropstva i trgovanja ljudima, kao jedan od najstarijih oblika iskorištavanja ljudi, u povijesti čovječanstva prisutan je od davnina. Prve oblike robovlasničkih odnosa u starom Egiptu, Grčkoj i Rimu možemo naći na prijelazu iz četvrtog u treće tisućljeće prije Krista. Robovi su najčešće bili ratni zarobljenici, ljudi koji nisu mogli vratiti dugove ili osobe koje su rođene u ropском položaju. Bili su prisiljeni raditi bez slobode i često bez ikakvih prava. U antičkoj Grčkoj i Rimskom Carstvu ropstvo je bilo važan dio gospodarstva. Robovi su radili u poljoprivredi, rudnicima, kućanstvima i radionicama⁴. U Rimskom Carstvu njihov je broj bio vrlo velik. U rimskom pravu ljudi su se dijelili na robove i slobodne, a robom se postajalo na dva načina, zarobljavanjem neprijatelja i rođenjem od majke ropkinje (pri čemu je pitanje tko je otac djeteta bilo irelevantno). Ropstvo je prestajalo pravnim aktom kojim gospodar svom robu daje slobodu. Posljednja dva stoljeća prije Krista Rimljani su zapošljavali robove mnogo više i češće nego prije, a prema njima su se odnosili iznimno brutalno (primjer su bitke gladijatora). Rimska vlast, jednako kao i grčka, podupirala je i prostituciju kao normalan dio društvenog života. Nakon pada Rimskog Carstva ropstvo se posebno razvijalo na Mediteranu. Robovi su tu radili kao kućepazitelji, u uredima i vojsci. Ropstvo koje je poznao Rim te ostale države prije tog vremena neće se pojaviti sve do rada robova na duhanskim plantažama i plantažama robova u kolonijalnoj Americi⁵.

Tijekom srednjeg vijeka ropstvo nije nestalo. Trgovanje ljudima odvijalo se između Europe, Afrike i Azije. Posebno je bilo značajno trgovanje porobljenim ljudima preko Sahare i kroz područje Sredozemlja. Ljudi su zarobljavani tijekom ratova ili napada, a zatim prodavani kao robovi. Od 15. do 19. stoljeća razvila se velika transatlantska trgovina robljem. Europski trgovci prevozili su milijune Afrikanaca preko Atlantskog oceana u Sjevernu i Južnu Ameriku te na Karibe. Porobljeni ljudi radili su uglavnom na plantažama šećera, pamuka, duhana i kave.

⁴ Weissbrodt, D., Abolishing slavery and its contemporary forms, UNESCO Digital Library, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000130616>, str. 6

⁵ Burić, Ž., Trgovanje ljudima – nekoć i danas (zbornik), Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2023., str. 12.

Putovanje preko oceana odvijalo se u vrlo teškim uvjetima, a velik broj ljudi umirao je tijekom transporta. Trgovanje ljudima tada je bilo dio šireg sustava koji se često naziva *trokutasta trgovina* (eng. *triangular-trade*), odnosno *transatlantska trgovina robljem*⁶. Brodovi su iz Europe prevozili robu u Afriku, gdje je roba mijenjana za porobljene ljude. Oni su zatim prevoženi u Ameriku, gdje su prodavani, a brodovi su se u Europu vraćali s proizvodima poput šećera, pamuka i duhana.

Tijekom 18. i 19. stoljeća sve se više širilo protivljenje ropstvu. Pokreti za ukidanje ropstva, poznati kao abolicionistički pokreti, borili su se za slobodu porobljenih ljudi. Velika Britanija ukinula je trgovinu robljem 1807., a ropstvo je u većem dijelu Britanskog Carstva ukinuto 1833.

Ukidanje robovlasničkih odnosa u Americi dogodilo se 1863. kada je predsjednik Abraham Lincoln izdao Proklamaciju o emancipaciji. Bila je to predsjednička odluka koju je Lincoln izdao 1. siječnja 1863., a kojom je proglašena sloboda za robove koji su živjeli na teritorijima pod kontrolom pobunjenih država Juga. Proklamacija nije odmah ugasila cjelokupnu instituciju ropstva u SAD-u; konačna zabrana ropstva u cijeloj državi ostvarena je tek kasnije ratifikacijom 13. amandmana 1865. američkog Ustava, čime je ropstvo trajno stavljeno izvan zakona. Danas, više od 150 godina od tog događaja, može se reći da SAD, predvode borbu protiv trgovanja ljudima, ponajprije kroz diplomatske napore (TIP Report⁷).

Povijest ropstva i trgovanja ljudima pokazuje koliko posljedice diskriminacije, nasilja i iskorištavanja ljudi mogu biti dugotrajne. Razumijevanje te povijesti važno je kako bi se bolje razumjela borba za ljudska prava, slobodu i jednakost. Ropstvo, kao i trgovanje ljudima, u prošlosti, kao i danas vrlo je lukrativna kriminalna djelatnost kojom se bave kriminalne organizacije, neformalne grupe počinitelja i pojedinačni počinitelji. Prema posljednjim podacima Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) objavljenih 2024.⁸, u

⁶ <https://americanexperience.si.edu/glossary/triangular-trade/>

⁷ Izvješće State Department-a o trgovanju ljudima (Trafficking in Persons – TIP Report) predstavlja glavni diplomatski alat američke vlade za uključivanje vlada drugih država u problem trgovanja ljudima. Istovremeno, izvješće pruža najopsežniji pregled aktivnosti vlada u borbi protiv trgovanja ljudima, a njime se potvrđuje predanost američke vlade globalnom vodstvu u ovom ključnom pitanju ljudskih prava i provedbe zakona. Prvo TIP izvješće doneseno je 2001., na temelju The Trafficking Victims Protection Act (TVPA) iz 2000., a Republika Hrvatska se u proces izvještavanja uključila dvije godine kasnije, 2003. TIP izvješće vrednuje napore vlada svrstavajući ih u jednu od tri razine: države čije se vlade u potpunosti pridržavaju minimalnih standarda TVPA (Tier 1), države čije vlade ne poštuju u potpunosti minimalne standarde propisane TVPA-om, no ulažu značajne napore u njihovo postizanje (Tier 2) te države koje ne poštuju standarde propisane TVPA-om (Tier 3), godišnja izvješća su dostupna na: <https://2021-2025.state.gov/trafficking-in-persons-report/>

⁸ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf, str. 20.

razdoblju od 2020. do 2023. identificirano je ukupno 202 478 žrtava trgovanja ljudima, od čega su među identificiranim žrtvama 62 % činile odrasle osobe, dok je 38 % bilo djece.

2.2. Međunarodni i europski pravni okvir

2.2.1. *Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom*

Iako su pojedini segmenti trgovanja ljudima kao ozbiljnog kaznenog djela i kriminalne djelatnosti bili predmetom više konvencija i protokola prihvaćenih u okviru više međunarodnih organizacija⁹, do donošenja Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja (krijumčarenja) ljudi, posebice žena i djece¹⁰, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (Palermo protokola) usvojenog u studenome 2000. u Palermu, Italija, nije postojala jedinstvena definicija trgovanja ljudima. U preambuli Palermo protokola istaknut je cilj donošenja tog protokola – ne postoji univerzalan instrument koji bi se bavio svim aspektima trgovanja ljudima, zbog čega postoji bojazan da žrtve trgovanja neće biti dovoljno zaštićene, a u članku 3. a) Protokola određeno da za svrhe Protokola „trgovanje osoba“ znači vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba, pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zloporabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu izrabljivanja. Izrabljivanje će minimalno uključiti iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa.

Iz prednjega je vidljivo da definicija trgovanja ljudima obuhvaća tri dijela te kriminalne aktivnosti: 1. radnja (vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta ili prihvata osoba), 2. sredstvo (pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zloporabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom) i 3. svrha, cilj, namjera počinitelja (izrabljivanje koje će minimalno uključiti iskorištavanje prostitucije drugih ili

⁹ npr. Konvencija o prisilnom i obveznom radu Međunarodne organizacije rada iz 1930., Konvencija Ujedinjenih naroda o suzbijanju trgovanja ljudima i iskorištavanja prostitucije drugih iz 1949.

¹⁰ Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 14/2002

drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa).

Protokol u članku 5. traži od država potpisnica da usvoje zakonske i druge mjere potrebne za propisivanje kao kaznenog djela, ponašanje za koje je dana definicija trgovanja ljudima, koje je poduzeto s namjerom, kao i da bude kažnjiv pokušaj, sudioništvo i organiziranje ili poticanje na činjenje tog kaznenog djela. Članak 6. Protokola odnosi se na zaštitu žrtava trgovanja ljudima. Odredbe tog članka usmjerene su na osiguravanje cjelovite zaštite žrtve tijekom i nakon postupka. Države stranke obvezne su štititi privatnost i identitet žrtava, osigurati im informacije o relevantnim postupcima te omogućiti da njihovi interesi i potrebe budu uzeti u obzir u kaznenom postupku. Poseban naglasak stavljen je na fizički, psihički i socijalni oporavak žrtava kroz osiguravanje odgovarajućeg smještaja, medicinske, psihološke i materijalne pomoći, pravnog savjetovanja te pristupa obrazovanju i zapošljavanju. Pri tome je potrebno voditi računa o dobi, spolu i posebnim potrebama žrtava, osobito djece. Države također trebaju osigurati fizičku sigurnost žrtava te mogućnost ostvarivanja naknade za pretrpljenu štetu.

Protokolom se nadopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta na način da se odredbe Konvencije primjenjuju i na Protokol, osim ako istim nije drugačije određeno (članak 1. stavak 2. Protokola). U tom smislu primjenjive su odredbe o odgovornosti pravnih osoba (članak 10.), visine sankcija, istražnog zatvora, mogućnosti uvjetnog otpusta, zastari (članak 11.), oduzimanju imovinske koristi i predmeta uporabljenih i namijenjenih za počinjenje djela (članak 12.), nadležnost (članak 15.), a Konvencija sadrži i niz procesnih odredbi.

2.2.2. Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, usvojenu u Varšavi, Republika Hrvatska potpisala je 16. svibnja 2005. (odmah po usvajanju i otvaranju za potpisivanje od strane država članica), ratificirala 5. rujna 2007., a stupila je na snagu 1. veljače 2008.¹¹ Zakon o potvrđivanju ove Konvencije Hrvatski sabor donio je na sjednici održanoj 21. lipnja 2007. U članku 1. kao ciljevi ove Konvencije propisani su: a) sprječavanje i suzbijanje trgovanja

¹¹ <https://edoc.coe.int/en/trafficking-in-human-beings/12301-14th-general-report-greta-group-of-experts-on-action-against-trafficking-in-human-beings.html>, str. 54

ljudima, uz istodobno jamčenje ravnopravnosti spolova; b) zaštita ljudskih prava žrtava trgovanja ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svjedocima, uz zajamčenu ravnopravnost spolova, kao i osiguranje učinkovite istrage i kaznenog progona te c) promicanje međunarodne suradnje u suzbijanju trgovanja ljudima¹². Kako bi se osiguralo da stranke Konvencije učinkovito provode njezine odredbe, ova Konvencija uspostavlja poseban mehanizam praćenja njezine provedbe¹³. Iz Preambule ove Konvencije jasno je vidljiv osnovni razlog njezinog donošenja, a to su kršenje ljudskih prava i povrede dostojanstva i integriteta žrtava trgovanja ljudima čime se u 21. stoljeću „gaze“ gotovo sva prava zajamčena Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁴. Uzimajući u obzir potrebu da se izradi sveobuhvatni međunarodni pravni instrument koji bi u središte pozornosti stavio ljudska prava svake pojedine žrtve trgovanja ljudima i koji bi uspostavio poseban sustav praćenja, pri izradi Konvencije polazilo se i vodilo računa o brojnim preporukama te međunarodnim dokumentima koji su regulirali ovo područje¹⁵. Konvencija je podijeljena u deset poglavlja¹⁶, a za potrebe ovog rada detaljnije će se analizirati poglavlja III.

¹² Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, „Narodne novine“, MU 7/2007, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/full/2007_07_7_86.html

¹³ Članak 36. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima propisuje da će Stručna skupina za suzbijanje trgovanja ljudima („*Group of experts on action against trafficking in human beings*“ - GRETA), pratiti kako stranke provode ovu Konvenciju. GRETA će se sastojati od najmanje 10, a najviše 15 članova, vodeći računa o spolnoj i zemljopisnoj uravnoteženosti, kao i o multidisciplinarnoj stručnosti. Članove će izabrati Odbor stranaka na četiri godine, uz mogućnost da jednom budu ponovno izabrani. Članovi će se birati među državljanima država stranaka ove Konvencije. Aktualni sastav GRETA dostupan na: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/composition>. GRETA treba osigurati djelotvorno provođenje odredbi Konvencije i poštivanje prava žrtava. GRETA analizira stanje od države do države, izrađuje izvješća u kojima ističe primjere dobre prakse i ukazuje na nedostatke te daje preporuke za poboljšanje provedbe Konvencije u svakoj državi. Izvješća i preporuke objavljuju se na internetskoj stranici Vijeća Europe za suzbijanje trgovanja ljudima.

¹⁴ Latković, G.; Primjena Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj - mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava trgovanja ljudima, Pravni vjesnik god. 30 br. 2, 2014., str. 469

¹⁵ Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (iz 1950.) i pripadajuće protokole, preporuke Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe: preporuku br. R (91) 11 o seksualnom iskorištavanju, pornografiji i prostituiranju te trgovanju djecom i mlađim odraslim osobama; preporuku br. R (97) 13 koja se odnosi na zastrašivanje svjedoka i prava obrane; preporuku br. R (2000) 11 o suzbijanju trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i Preporuku Rec (2001) 16 o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja; Preporuku Rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja, preporuke Parlamentarne skupštine Vijeća Europe: Preporuku 1325 (1997) o trgovanju ženama i prisilnoj prostituciji u državama članicama Vijeća Europe; Preporuku 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Europi; Preporuku 1545 (2002) o kampanji protiv trgovanja ženama; Preporuku 1610 (2003) o migraciji povezanoj s trgovanjem ženama i prostitucijom; Preporuku 1611 (2003) o trgovanju organima u Europi; Preporuku 1663 (2004) Ropstvo u domu: služenje, djevojke za pomoć u kućanstvu i nevjeste naručene poštom, Okvirnu odluku Vijeća Europske unije od 19. srpnja 2002. o suzbijanju trgovanja ljudima, Okvirnu odluku Vijeća Europske unije od 15. ožujka 2001. o položaju žrtava u kaznenim postupcima i Direktivu Vijeća Europske unije od 29. travnja 2004. o dozvolama boravka koje se izdaju državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovanja ljudima ili su bili predmetom djela koje je omogućilo njihovo nezakonito useljavanje, a koji surađuju s nadležnim vlastima te Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i pripadajući Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece

¹⁶ Poglavlje I. (ciljevi, predmet, načelo nediskriminacije i definicije), II. (suzbijanje, suradnja i druge mjere), III. (mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava, uz zajamčenu ravnopravnost spolova), IV. (materijalno kazneno pravo), V. (istraga, kazneni progon i postupovno pravo), VI. (međunarodna suradnja i suradnja sa civilnim

(mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava, uz zajamčenu ravnopravnost spolova), IV. (materijalno kazneno pravo) i V. (istraga, kazneni progon i postupovno pravo).

Potrebno je istaknuti da se Konvencija od Protokola razlikuje u dva dodatka kojima se dopunjuje obveza/mogućnost potpisnica da uz propisivanje trgovanja ljudima kao kaznenog djela, propišu daljnja kaznena djela. Tako je prvo označeno kao mogućnost državama potpiscama da propišu kažnjivost i za osobe koje koriste¹⁷, znajući da je osoba žrtva trgovanja ljudima, usluge koje su predmet iskorištavanja (svrha, cilj). Drugi dodatak odnosi se na kriminalizaciju radnji koje se odnose na putne isprave ili isprave o dokazivanju identiteta¹⁸.

Konvencija, kao i Protokol, traži kriminalizaciju pokušaja trgovanja ljudima i krivotvorenje putnih ili isprava o dokazivanju identiteta, kao i pomaganja u tim djelima (članak 21.) te kaznenu odgovornost pravnih osoba za ta djela (članak 22.). Posebna su pravila propisana u odnosu na propisivanje kazni i drugih sankcija za počinitelje fizičke osobe, pravne osobe, oduzimanje protupravne imovinske koristi i zabrane obavljanja djelatnosti (članak 23.).

Poseban dio Konvencije čini i tzv. klauzula o nekažnjavanju žrtava. Radi se o traženju od država potpisnica da, u skladu s osnovnim pravnim načelima svog pravnog poretka, osiguraju mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene to činiti. Ovo se dakako odnosi na situacije kada žrtve trgovanja ljudima čine kažnjive radnje (kaznena djela, prekršaje), koje su svrha, odnosno cilj kaznenog djela trgovanja ljudima.

2.2.3. Direktiva 2011/36/EU i Direktiva (EU) 2024/1712

Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća

društvom), VII. (mehanizam za praćenje), VIII. (odnos prema drugim međunarodnim instrumentima), IX. (izmjene i dopune konvencije) i X. (završne odredbe)

¹⁷ članak 19. - Svaka će stranka razmotriti mogućnost usvajanja zakonodavnih i drugih mjera koje su potrebne kako bi se u njezinom domaćem zakonodavstvu utvrdilo da korištenje usluga koje su predmet iskorištavanja kako je to opisano u stavku članka 4. ove Konvencije, uz spoznaju da je osoba žrtva trgovanja ljudima, predstavlja kazneno djelo.

¹⁸ članak 20. - Svaka će stranka usvojiti zakonodavne i druge mjere koje su potrebne da se utvrdi da sljedeća djela, kad su izvršena namjerno i sa svrhom omogućavanja trgovanja ljudima, predstavljaju kaznena djela:

- a) krivotvorenje putne ili isprave o dokazivanju identiteta,
- b) pribavljanje ili priskrbljivanje takve isprave,
- c) zadržavanje, oduzimanje, skrivanje, oštećivanje ili uništavanje putne ili isprave o dokazivanju identiteta druge osobe.

2002/629/PUP¹⁹ glavni je pravni instrument Europske unije o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti žrtava te vrste kriminala. Navedenom Direktivom utvrđen je sveobuhvatan okvir suzbijanja trgovanja ljudima uspostavljanjem minimalnih pravila o definiranju kaznenih djela i sankcija. Ona također obuhvaća zajedničke odredbe za jačanje sprečavanja trgovanja ljudima, pomoći koja se pruža žrtvama i zaštite žrtava, uzimajući u obzir rodnu perspektivu, perspektive osoba sa invaliditetom i djece te primjenjujući pristup usmjeren na žrtve. Tom Direktivom poštuju se temelja prava i načela koja su priznata Poveljom o temeljnim pravima Europske unije²⁰, a posebno ljudsko dostojanstvo, zabrana ropstva, prisilnog rada i trgovanja ljudima, zabrana mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, prava djeteta, pravo na slobodu i sigurnost, slobodu izražavanja i informiranja, zaštitu osobnih podataka, pravo na učinkovita pravna sredstva i na pravično suđenje te načela zakonitosti i razmjernosti kaznenih djela i kazni.

Trgovanje ljudima može imati različite temeljne uzroke, a siromaštvo, sukobi, nejednakost, rodno uvjetovano nasilje, nedostatak stvarnih mogućnosti zapošljavanja ili socijalne potpore, humanitarne krize, apatridnost i diskriminacija, neki su od glavnih čimbenika zbog kojih su osobe, posebno žene, djeca i pripadnici marginaliziranih skupina, izloženi trgovanju ljudima.

Direktiva 2011/36/EU daje definiciju trgovanja ljudima u članku 2. „1. Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su sljedeća namjerna djela kažnjiva: vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje osoba, uključujući razmjenu ili prijenos kontrole nad tim osobama, korištenjem prijetnje, sile ili nekog drugog oblika prisile, otmicom, obmanom, prijevarom, zlorabom ovlasti ili položaja bespomoćnosti, davanjem ili primanjem plaćanja ili koristi da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu izrabljivanja. 2. Položaj bespomoćnosti znači stanje u kojem dotična osoba nema drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost, osim da se podvrgne zlorabi kojoj je izložena. 3. Iskorištavanje uključuje najmanje iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, uključujući prošnj, ropstvo ili radnje slične ropstvu, služenje ili iskorištavanje kaznenih djela ili odstranjivanje organa.“

Vidljivo je da je prednja definicija jednaka onima iz Palermo protokola i Konvencije, a i sama Direktiva označava u preambuli da se oslanja na tekstove tih dokumenata. Direktiva sadrži i odredbu o potrebi propisivanja minimalne sankcije za osnovno kazneno djelo trgovanja ljudima

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036>

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>

od ne manje od 5 godina zatvora, a za kvalificirani oblik djela ne manje od 10 godina zatvora (članak 4. Direktive). Posebna se odredba odnosi na „negonjenje ili neprimjenu kazni za žrtve“ – članak 8. Direktive²¹, dakle, propisuje mogućnost ili ne gonjenja žrtve ili ne izricanja kazne žrtvi za kazneno djelo koju je počinila kao izravnu posljedicu kaznenog djela trgovanja ljudima.

Direktivom se ustanovljuje institucija nacionalnog izvjestitelja za suzbijanje trgovanja ljudima, koji bi trebao pratiti trendove u trgovanju ljudima, mjeriti rezultate suzbijanja trgovanja ljudima, uključujući prikupljanje statističkih podataka u bliskoj suradnji s odgovarajućim organizacijama civilnog društva koje su aktivne na ovom području te izvještavati o utvrđenom²².

Europska komisija prati provedbu Direktive 2011/36/EU u državama članicama na više načina. U skladu s odredbom članka 20. Direktive 2011/36/EU Komisija svake dvije godine, uz podršku koordinatora EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima, izvješćuje o napretku ostvarenom u suzbijanju trgovanja ljudima²³. Dvogodišnja izvješća o napretku, ali i izvješća raznih dionika²⁴ pokazala su da taj postojeći pravni okvir više ne odgovara svrsi. Posljednjih godina, unatoč poduzetim inicijativama za sprečavanje trgovanja ljudima, potražnja za uslugama žrtava iskorištavanja nije se smanjila. Nekažnjavanje počinitelja u državama članicama Europske unije i dalje je problem, a broj kaznenih progona i osuđujućih presuda trgovaca ljudima ostaje nizak. Također, postojećim minimalnim pravima koja su utvrđena za žrtve, njihove stvarne potrebe ne uzimaju u obzir u dovoljnoj mjeri.

Kako se radi o jednoj od prvih Direktiva Europske unije uopće koje uređuju područje kaznenog zakonodavstva, tijekom 2022. na razini Europske unije pristupilo se njezinoj izmjeni. Europska unija je donošenjem Direktive (EU) 2024/1712 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o izmjeni Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava²⁵, izmijenila temeljni pravni okvir u području suzbijanja trgovanja ljudima sadržan u Direktivi 2011/36/EU. Ove izmjene predstavljaju odgovor na nove oblike iskorištavanja, digitalizaciju kriminalnih aktivnosti i potrebu snažnije zaštite žrtava trgovanja

²¹ Države članice, u skladu s temeljnim načelima svojih pravnih sustava, poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su nadležna državna tijela ovlaštena ne goniti ili određivati kazne žrtvama trgovanja ljudima za svoju uključenost u kaznena djela koja su bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu toga što su bile žrtve bilo kojeg djela iz članka 2.

²² članak 19. Direktive 2011/36/EU - Nacionalni izvjestitelji ili jednakovrijedni mehanizmi

²³ Izvješće Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o napretku postignutom u Europskoj uniji u suzbijanju trgovanja ljudima (peto izvješće).

²⁴ Na primjer, Rezolucija Europskog parlamenta od 10. veljače 2021. o provedbi Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava, 2020/2029(INI).

²⁵ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712

ljudima. Direktiva (EU) 2024/1712 ne zamjenjuje prethodnu Direktivu, nego ju nadograđuje i produbljuje njezinu harmonizacijsku funkciju. Reforma Direktive 2011/36/EU bila je jedan od ključnih prioriteta Komisije, kako je utvrđeno u Strategiji Europske unije za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2021. do 2025.²⁶

Direktiva (EU) 2024/1712 stupila je na snagu 14. srpnja 2024., a države članice Europske unije trebale su je prenijeti u nacionalno zakonodavstvo do 15. srpnja 2026.. O novim obvezama (obredbama) i njezinoj implementaciji detaljnije u poglavlju 7. ovog rada u kojem se razmatraju izazovi koje donosi implementacija navedene Direktive.

Konačno, važno je istaknuti kako se trgovanje ljudima smatra povredom članka 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁷, iako taj članak izričito spominje samo ropstvo i njemu slične odnose te prisilni rad (vidi u dostupnoj literaturi na ovu temu u opetovano citiranoj odluci ESLJP, Rantsev protiv Cipra i Rusije, 2010., par. 282).

Ovdje je potrebno napomenuti da u državama članicama Europske unije ne postoji jedinstven model normativnog uređenja trgovanja ljudima. Većina država članica kaznenopravnu zaštitu uređuje u okviru kaznenih zakonika, dok manji broj država, poput Cipra²⁸ i Rumunjske²⁹, ima posebne zakone koji, uz inkriminaciju trgovanja ljudima, uređuju i zaštitu žrtava, institucionalni okvir te preventivne mjere. Bez obzira na zakonodavni model, sve države članice obvezne su osigurati usklađenost nacionalnog zakonodavstva s Direktivom 2011/36/EU, izmijenjenom Direktivom (EU) 2024/1712.

Ujedinjena Kraljevina predstavlja primjer države koja je problem trgovanja ljudima uredila posebnim zakonom, Modern Slavery Act iz 2015³⁰. Za razliku od hrvatskog modela, u kojemu su kaznena djela ropstvo i trgovanje ljudima uređena Kaznenim zakonom te podredno nizom drugih zakona³¹, britanski zakon na jednom mjestu uređuje kaznena djela ropstva, prisilnog

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0171>

²⁷ Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 18/1997

²⁸ Law 60(I)/2014; https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/cyprus_en#institutional-and-legal-framework

²⁹ Law no. 678/2001; https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/romania_en#institutional-legal-and-policy-framework-to-address-trafficking-in-human-beings

³⁰ Dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/contents/enacted>

³¹ kao što su: Zakon o kaznenom postupku, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o strancima, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj, Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o prebivalištu, Zakon o Hrvatskom Crvenom križu, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o upravnim pristojbama, Zakon o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Zakon o uvjetima za pružanje usluga carinskog zastupanja, Zakon o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije, Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, Zakon o Obalnoj straži Republike Hrvatske, Zakon o javnoj

rada i trgovanja ljudima, zaštitu žrtava, preventivne mjere, nadzor nad počiniteljima, instituciju neovisnog povjerenika te obveze trgovačkih društava u pogledu transparentnosti opskrbnih lanaca. Time predstavlja jedan od najcjelovitijih zakonodavnih modela borbe protiv trgovanja ljudima u Europi (više u poglavlju 2.4.3).

2.3. Nacionalni kaznenopravni okvir³²

U Kaznenom zakonu³³ ropstvo je kao kazneno djelo propisno u članku 105., dok je trgovanje ljudima propisano u članku 106. Radi se o kaznenim djelima koja su u sistematizaciji kaznenih djela u posebnom dijelu kaznenog zakona smještena u Glavi devetoj – Kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva u kojoj su, uz navedena kaznena djela, smještena najteža kaznena djela protiv ratnog prava, čovječnosti i terorizma, pa već navedeno ukazuje na značenje koje se u materijalnom kaznenom pravu pridaje ovim kaznenim djelima. Uvodno je potrebno napomenuti da se u važećem kaznenom zakonu definicija kaznenog djela ropstva, odnosno sam zakonski opis tog kaznenog djela nije mijenjao, iako je sam zakon do sada izmijenjen čak 10 puta (i jednom ispravljen), dok je zakonski opis kaznenog djela trgovanja ljudima izmijenjen novelom Kaznenog zakona iz 2025., radi implementacije Direktive (EU) 2024/1712, o čemu će detaljnije biti riječi u poglavlju 7. ovog rada.

2.3.1. Kazneno djelo ropstvo (članak 105. KZ/11-a)

Međunarodna konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926.³⁴ i njezine Dopunske konvencije o ukidanju ropstva, trgovine robljem te ustanova i praksi sličnih ropstvu iz 1956. polazna su točka posojeće zakonske definicije ovog kaznenog djela. Osim ovih konvencija, uspostavu ropstva i trgovinu robljem zabranjuje i niz drugih međunarodnih dokumenata³⁵. Prema članku 1.

nabavi, Zakon o koncesijama, Zakon o istraživanju i eksploataciji ugljikovodika te Zakon o prijenosu i obradi podataka o putnicima u zračnom prometu u svrhu sprječavanja, otkrivanja, istraživanja i vođenja kaznenog postupka za kaznena djela terorizma i druga teška kaznena djela

³² Za potrebe ovog rada analizirat će se kazneno djelo ropstvo i trgovanje ljudima jer se sukladno nacionalnom referalnom sustavu žrtve ovih kaznenih djela formalno identificiraju kao žrtve trgovanja ljudima

³³ („Narodne novine“, broj 125/11., 144/12., 56/15., 61/15. – ispravak, 101/17., 118/18., 126/19., 84/21., 114/22., 114/23., 36/24. i 136/25.; dalje u tekstu: KZ/11)

³⁴ usvojena u Ženevi, 25. rujna 1926. („Službene novine“ države SHS, broj 234/29)

³⁵ Opća Deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. (članak 4), Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 4), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. (članak 8.), Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982. (članak 99.) te Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 4), Povelja EU o temeljnim pravima (članak 5.)

Međunarodne konvencije o suzbijanju ropstva, ropstvo je status ili stanje osobe nad kojom se izvršavaju pojedine ili sve ovlasti koje proizlaze iz prava vlasništva. Ova definicija podrazumijeva povezivanje ropstva s modelom imovine ili vlasništva, no pri tom ne precizira koje su to ovlasti svojstvene vlasništvu nad osobama. Neki od indikatora da se radi o takvom odnosu su mogućnost prodaje, korištenja u punom radnom kapacitetu bez ograničenja, činjenica da su rezultati rada vlasništvo gospodara bez davanja kompenzacije, mogućnost transfera vlasništva, trajnost statusa ili stanja bez prekida, prenošenje statusa *ipso facto* na potomke te nemogućnost svojevoljnog prekida takvog stanja³⁶.

Prema članku 1. Dopunske konvencije ropstvom se smatra i tzv. dužničko ropstvo, kmetski položaj, ali i bilo kakva praksa prisiljavanja žene na sklapanje braka u zamjenu za novac ili robu njeznoj obitelji i drugim osobama, zatim praksa i instituti prema kojima muž, član obitelji ili mužev klan ima pravo izvršiti transfer žene za protuvrijednost ili na drugi način drugoj osobi, kao i one prakse gdje se žena po smrti muža smatra njegovim nasljedstvom. Ropstvom se smatra i praksa dovođenja djece mlađe od osamnaest godina od strane roditelja ili skrbnika drugoj osobi, bilo za naknadu ili bez nje, kako bi se iskorištavalo dijete ili njegov rad.

U KZ/11 ovo djelo je koncipirano kao blanketna dispozicija („tko kršeći pravila međunarodnog prava...“)³⁷, a čini ga onaj tko stavi drugoga u ropски ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu. Jednako kažniva, kaznom zatvora od jedne do deset godina, je kupnja, prodaja, predaja ili posredovanje u kupnji, prodaji ili predaji osobe koja se nalazi u ropskom ili sličnom odnosu. Dakle radnja počinjenja određena je s više prethodno navedenih alternacija. Kao počinjenje kažnjivo je i poticanje druge osobe da proda svoju slobodu ili slobodu druge osobe koju uzdržava ili o kojoj se brine³⁸. Da bi djelo bilo dovršeno, dovoljno je da je osoba stavljena u ropски ili njemu sličan odnos, a djelo je dovršeno trenutkom stavljanja osobe u takav odnos. Djelo se čini sve dok takvo stanje traje, dakle radi se o trajnom kaznenom djelu. Vrijeme trajanja protupravnog stanja prema postojećoj sudskoj praksi³⁹ može utjecati na odmjeravanje kazne.

³⁶ Herceg Pakšić, B., Jukić, M., Primjena Konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada: Europski standardi i hrvatska postignuća, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, no. 2, 2016., str. 286

³⁷ Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, S., Kazneno pravo: posebni dio, Zagreb, 2018., str. 50.

³⁸ *Ibid*, str. 49.

³⁹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I KŽ-741/2004-5 od 7. listopada 2004.

Prema odredbi stavka 2. kažnjivo je i prevoženje ljudi koji se nalaze u ropskom ili sličnom odnosu. Nebitno za postojanje ovog kaznenog djela je o kojem se prijevoznom sredstvu radi, vrsti prijevoza i vrši li se unutar jedne ili između više država⁴⁰. Počinitelj ovog kaznenog djela može biti svatko, a ako je žrtva dijete, radi se o kvalificiranom obliku ovog kaznenog djela. Kao oblik krivnje traži se namjera, pri čemu je dovoljna i neizravna namjera, odnosno da je počinitelj svjestan makar mogućnosti da se osobe koje prevozi nalaze u ropskom položaju.

Članak 175. Kaznenog zakona iz 1997. nosio je naziv „*uspostava ropstva i prijevoz robova*“, a zatim je 2004. izmijenjen te je nosio naziv „*trgovanje ljudima i ropstvo*“, ne praveći razliku između ta dva pojma, dok je „novi“ Kazneni zakon iz 2011., polazeći od međunarodnih dokumenata koji uređuju ovu materiju razdvojio u dva članka ropstvo i trgovanje ljudima. Međutim, prema Maršavelskom, isto nije provedeno dosljedno u nizu normativnih odredbi⁴¹.

Kada se usporede odredbe članka 105. stavka 1. i članka 106. stavka 1. KZ/11, vidljivo je da obje odredbe u sebi sadrže pojmove ropstva ili njemu sličnog odnosa. Kazneno djelo trgovanja ljudima čini se radi uspostave ropstva ili odnosa sličnog ropstvu. Upravo u tom odnosu sredstva prema cilju moglo bi se nalaziti razlikovanje između ta dva kaznena djela. Trgovanje ljudima bio bi stadij koji prethodi uspostavi ropstva ili sličnog odnosa. Trgovanje ljudima postoji kada su ispunjena sva tri obilježja (radnja, sredstvo, cilj), dok je kazneno djelo ropstva ostvarenje jednog od ciljeva počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima. Radnje počinjenja uspostave ropstva, držanja drugoga u takvom odnosu, kupnja, prodaja, predaja, posredovanje u kupnji, prodaji ili predaji osobe u odnosu ropstva odnose se na osobu koja se već nalazi u odnosu ropstva ili to stanje neposredno slijedi (uspostava ropstva), pa i taj moment može poslužiti pri razlikovanju ta dva kaznena djela⁴².

Oba djela, ropstvo i trgovanje ljudima, kad su počinjena u kontekstu širokog ili rasprostranjenog napada, predstavljaju zločin protiv čovječnosti iz članka 91. stavka 1. točke 3. KZ/11, a u oba slučaja riječ je o najozbiljnijem negiranju slobode koje nadilazi slobodu kretanja, pa stoga i o negiranju ljudskog dostojanstva žrtava⁴³.

⁴⁰ Pavlović, Š., Kazneni zakon, drugo, izmijenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Rijeka 2013., str. 262.

⁴¹ Vidi više u Maršavelski, A., Empirijski pokazatelji trgovanja ljudima i ropstva u Hrvatskoj – temelj za unapređenje pravnog okvira, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 29 no. 2, 2022., str. 516

⁴² T. Brđanović, G. Supančić: Suzbijanje trgovanja ljudima - neki materijalnopравни i procesnopравни aspekti Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022, str. 538.

⁴³ Cvitanović et al., *op. cit.* u bilj. 34, str. 59.

2.3.2. Kazneno djelo trgovanja ljudima (članak 106. KZ/11-a)

Kazneno djelo trgovanja ljudima utemeljeno je na definiciji iz Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima iz 2005. godine⁴⁴ te Okvirnoj odluci Europske unije 2002/629/PUP o trgovanju ljudima iz 2002. godine odnosno na Direktivi Europske unije 2011/36/EU o sprečavanju i borbi protiv trgovanja ljudima te zaštiti žrtava iz 2011. godine⁴⁵, kojom je zamijenjena navedena Okvirna odluka, a sada i Direktivi (EU) 2024/1712 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o izmjeni Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava⁴⁶.

To kazneno djelo u osnovnom obliku (članak 106. stavak. 1. KZ/11) čini tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezina rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezina iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja, uključujući i pornografiju, ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezina tijela, ili radi njezina korištenja u oružanim sukobima, ili radi činjenja protupravne radnje, ili radi njezina iskorištavanja za zamjensko majčinstvo.

Ovaj zakonski opis kaznenog djela sadrži tri konstitutivna elementa: radnju počinjenja, sredstvo (tj. način na koji počinitelj postupa) te cilj djelovanja (oblik iskorištavanja). Tablično navedeno se može prikazati na sljedeći način:

Tablica 1.

Radnja	Sredstvo	Svrha
vrbuje	uporaba sile	iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja
preveze	prijetnja	uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa
prevede	obmana	iskorištavanje za prostituciju

⁴⁴ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2007_07_7_86.html, članak. 4.a)

⁴⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036>, članak 2. Direktive 2011/36/EU

⁴⁶ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712, članak 1. točka 1. Direktive (EU) 2024/1712

skriva ili prima osobu	prijevarena	drugi oblici spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju
ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad drugom osobom	otmica	za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka
	zloupotrebom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti	radi uzimanja dijelova tijela
	davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom	radi korištenja u oružanim sukobima
	ili na drugi način	radi činjenja protupravne radnje
		radi iskorištavanja za zamjensko majčinstvo

Dakle, radnja počinjenja ovog kaznenog djela sastoji se u vrbovanju, prevoženju, skrivanju, primanju, razmijenjivanju ili prenošenju nadzora nad osobom koja je žrtva ovog kaznenog djela. Potrebno je istaknuti kako je za ostvarenje bića ovog kaznenog djela u pogledu pojedinih radnji izvršenja dovoljna i jednokratna radnja počinitelja (primjerice prijevoz jedne osobe)⁴⁷.

Vrbovanje kao radnja počinjenja ovog kaznenog djela može imati niz konkretnih značenja kao primjerice nagovaranje, osobno ili preko društvenih mreža, predočavanje određenih okolnosti s ciljem pridobivanja žrtve da sudjeluje u određenim radnjama i slično. Prijevoz (preveze) ima doslovno značenje prijevoza žrtava, koje može biti kako unutar pojedine države, tako i međunarodno, jer činjenje ovog kaznenog djela nije ograničeno državnim granicama, često se čini na području više država, no to ne mora biti slučaj, jer je moguće činjenje tog djela i unutar iste države, dakle nije potreban međunarodni element. Iako transfer ima veze i značenje i prijevoza, radi se zapravo o prijenosu, prenošenju, prelasku i prijevozu, dakle radilo bi se o riječi koja ima šire značenje od same radnje prijevoza, obuhvaćala bi sve radnje poduzete na organizaciji, putovanju, prihvatu žrtve kaznenog djela. Pružanje utočišta (eng. *harbouring*⁴⁸), odnosno u hrvatskom obliku skrivanje, kao pojam ima pozitivno značenje, no kod konkretnog kaznenog djela znači svaki oblik smještaja žrtve, poput primjerice osiguranja stana u kojem će žrtva i živjeti i biti prisiljena na prostituciju (to je radnja počinjenja, prema ESLJP, u predmetu S.M. protiv Hrvatske⁴⁹). Prima osobu ima slično značenje kao i skrivanje, pa i korišteni izričaj skriva ili prima osobu, kao radnja počinjenja djela određena alternativno upućuje na ovakav zaključak. Razmijenjivanje ili prijenos nadzora na osobom doslovno znači da počinitelji

⁴⁷ Cvitanović et al., *op. cit.* u bilj. 34, str. 54.

⁴⁸ članak 2. točka 1. Direktive 2011/36/EU

⁴⁹ zahtjev br. 60561/14, presuda od 19. srpnja 2018. i presuda Velikog vijeća od 25. lipnja 2020.

razmjenjuju žrtve, kao objekte, dok prijenos nadzora ima značenje predaje nekog sredstva ili oblika nadzora nad drugom osobom, žrtvom ovog kaznenog djela⁵⁰.

U članku 106. stavku 1. KZ/11 sredstva kojima počinitelj nastoji ostvariti cilj u iskorištavanju žrtava opisana su kao: „uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način“. Konkretno prijetnja predstavljanje stavljanja u izgled nekog zla s ciljem postizanja iskorištavanja žrtve. Uporaba sile znači uporabu tjelesne sile (udaranje, šamaranje i sl.). Obmana i prijevara bi gotovo bile istoznačnice, osim što prijevara obuhvaća i imovinsku komponentu, stjecanje koristi za počinitelja, odnosno štete za žrtvu. Obično se radi o lažnom prikazivanju da će žrtve obavljati određenu vrstu posla, biti dobro plaćene, što nije točno. Otmica ima značenje oduzimanja slobode žrtvi s ciljem iskorištavanja. Zlouporabu ovlasti valja tumačiti kao postojanje određene ovlasti u odnosu na žrtvu, koju počinitelj ne koristi u smislu u kojem je ustanovljena, već s ciljem iskorištavanja žrtve. Zlouporaba teškog položaja ima značenje korištenja određenog stanja u kojem se nalazi žrtva, zbog kojeg nije u poziciji slobodno odlučiti ne podvrgnuti se iskorištavanju. Taj teški položaj, odnosno ranjivost, može biti bilo koje vrste – fizički, psihološki, emocionalni, povezan s obiteljskom situacijom, društveni ili ekonomski. Često se radi o situacijama kada počinitelji „zbroje sve troškove“ koje su imali u dovođenju, kupnji, smještaju, prehrani, odijevanju žrtve, to uvećaju i zatraže od žrtve izvršenje određenog rada ili usluge predočavajući da trebaju te troškove otplatiti. Uz teški položaj veže se i odnos zavisnosti koji također može biti u bilo kojem od pobrojanih oblika (u presudi S.M. protiv Hrvatske ESLJP govori o mogućoj ekonomskoj zavisnosti S.M. od počinitelja koji joj je dao određeni iznos novca, a potom potraživao povrat). Slijedeći oblik odnosi se na davanje ili primanje novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom – npr. davanje „otkupnine, cijene“ ocu maloljetne djevojke radi sklapanja nedozvoljenog braka u sredinama gdje postoji takva praksa⁵¹. „Ili na drugi način“ je generalna klauzula kojom je zakonodavac htio izbjeći praznine, no čini se da se na taj način gubi važnost isticanja sredstva te se naglasak stavlja na radnju i oblik iskorištavanja⁵². Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, kao ni Direktiva

⁵⁰ Brđanović, T., Supančić, G., Suzbijanje trgovanja ljudima - teorijski i praktični aspekti za suce i državne odvjetnike - Priručnik za polaznike, Pravosudna akademija, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, 2021., str. 26

⁵¹ *Ibid.*, str. 28

⁵² Cvitanović et al., *op. cit.* u bilj. 34, str. str. 54.

2011/36/EU te Direktiva (EU) 2024/1712 ne sadrže ovu generalnu klauzulu, ali ostavljaju mogućnost državama proširenja definicije djela i na druge oblike iskorištavanja.

Oblici iskorištavanja kojima se žrtve podvrgavaju su, prema Nacrtu prijedloga Kaznenog zakona iz 2011.⁵³ bili usklađeni s Konvencijom i tada važećom Okvirnom odlukom EU, uz dodavanje dva nova oblika iskorištavanja (cilja)⁵⁴. Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2025., radi implementacije Direktive (EU) 2024/1712, dodan je još jedan cilj⁵⁵.

Radi se o ciljevima iskorištavanja koji su u članku 106. stavku 1. KZ/11 opisani kao: „radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje ili radi njezina iskorištavanja za zamjensko majčinstvo“.

Prisilan rad zabranjen je člankom 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵⁶, koja je preuzela definiciju iz Konvencije o prisilnom ili obveznom radu Međunarodne organizacije rada (ILO). Prisilan je svaki rad ili pružanje usluga koji se traži od osobe pod prijetnjom bilo kakve kazne i za koji se osoba nije dobrovoljno prijavila, koji potonji moment bi trebao otpasti, s obzirom da pristanak žrtve ne utječe na opstojnost kaznenog djela. Služenje ima značenje života i rada na tuđem imanju i pružanje određenih usluga, bilo plaćenih, bilo neplaćenih, a žrtva nema mogućnosti utjecati na ili promijeniti životne uvjete. Uspostava ropstva ili njemu sličnog odnosa ima značenje da je ropstvo „status ili stanje osobe nad kojom se vrše neke ili sve ovlasti koje proizlaze iz prava vlasništva“, prema definiciji ropstva iz Konvencije za suzbijanje trgovanja robovima i ropstva iz 1926. Ropstvo je zabranjeno i člankom 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, pa taj pojam tumači i

⁵³ Nacrt prijedloga Kaznenog zakona, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, srpanj 2011., str. 179 – 180, dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/154.%20-%202.1.pdf>

⁵⁴ - sklapanja nedozvoljenog ili prisilnog braka" (prijedlog Pravobraniteljice za djecu). Ugovoreni "maloljetnički brakovi" prisutni su u našem društvu, iako se o njima rijetko govori, te se čak i na neki način toleriraju kao dio tradicije određenih skupina društva. Malodobne djevojčice, najčešće ne starije od 15 godina "kupuju se" radi sklapanja braka te se često i protiv svoje volje moraju udati za muškarca kojeg su odabrali njihovi roditelji. Takvi postupci predstavljaju oblik trgovine ljudima te je potrebno i njihovo adekvatno kažnjavanje kao oblik posebne prevencije

- po uzoru na njemački, češki i crnogorski Kazneni zakon, dodano je korištenje osoba u oružanim sukobima

⁵⁵ Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Vlada Republike Hrvatske, rujan 2025., str. 2, dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2025-09-11/153402/PZE_186.pdf

⁵⁶ Članak 4.1 „Zabrana ropstva i prisilnog rada“ propisuje: 1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu. i 2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad. Iako se u ovoj odredbi nigdje ne spominje trgovanje ljudima Sud za ljudska prava je naznačio da se kaznenim djelom trgovanja ljudima povređuje ova odredba i time i ljudska prava i slobode; presuda ESLJP Rantsev protiv Cipra i Rusije od 7. siječnja 2010.

ESLJP. Odnos sličan ropstvu, također je dio članka 4. Konvencije i ima značenje „obveze pružanja svojih usluga pod prinudom te je on u vezi s pojmom ropstva“. Iskorištavanje za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju nema definicije u međunarodnim dokumentima, jer je u državama članicama i potpisnicama različit stav prema pitanju prostitucije. Prostitucija predstavlja, prema jezičnoj definiciji, pružanje seksualnih usluga uz novčanu naknadu ili drugu korist. U Republici Hrvatskoj je prostitucija prekršajno kažnjiva⁵⁷, a za prekršaj se kažnjava osoba koja se odaje prostituciji, ali ne i konzument te „usluge“. Radi sklapanja nedozvoljenog ili prisilnog braka je oblik iskorištavanja koji je KZ/11 dodao oblicima iskorištavanja koji su propisani u međunarodnim dokumentima, na prijedlog Pravobraniteljice za djecu. Oblik iskorištavanja žrtve radi uzimanja dijelova njezinog tijela je sam po sebi razumljiv. Zabranjena je prodaja dijelova ljudskog tijela i organa radi postizanja financijske koristi sukladno Konvenciji Vijeća Europe o pravima čovjeka i biomedicini i Protokolu koji se odnosi na transplantaciju organa i tkiva humanog porijekla⁵⁸. Prema Nacrtu Prijedloga KZ iz 2011., „po uzoru na crnogorski, češki i njemački Kazneni zakon, dodano je korištenje osoba u oružanim sukobima“. „Radi činjenja protupravne radnje“ je oblik iskorištavanja žrtava za činjenje radnji koje imaju obilježja kaznenih djela i prekršaja (trgovina drogom, krađe, prosjačenja). Direktiva (EU) 2024/1712 izričito predviđa iskorištavanje zamjenskog majčinstva, kao oblik iskorištavanja, s obzirom na težinu tih praksi i kako bi se pronašlo rješenje za stalno povećanje broja i važnosti kaznenih djela koja se odnose na trgovanje ljudima počinjenih u svrhe koje nisu seksualno iskorištavanje ili izrabljivanje radne snage (uvodna izjava 6. Direktive 2024/1712). Slijedom navedenoga, u članku 106. stavcima 1. i 2. Kaznenog zakona kao cilj kaznenog djela trgovanja ljudima izričito je propisano iskorištavanje zamjenskog majčinstva⁵⁹.

⁵⁷ Članak 12. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, (Narodne novine“, broj 5/90, 30/90, 47/90, 29/94, 114/22 i 47/23) propisuje: *Tko se odaje prostituciji, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 20,00 do 100,00 eura ili kaznom zatvora do 30 dana.*

⁵⁸ Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, dostupno na: <https://rm.coe.int/168007cf98>

Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680081562>

⁵⁹ Značenje izraza zamjensko majčinstvo u Republici Hrvatskoj je propisano u članku 31. Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji („Narodne novine“, broj 86/12.) koji ga izričito zabranjuje.

(1) Zabranjeno je objavom javnog oglasa ili na bilo koji drugi način tražiti ili nuditi uslugu rađanja djeteta za drugog (zamjensko majčinstvo). (2) Zabranjeno je ugovarati ili provoditi medicinski pomognutu oplodnju radi rađanja djeteta za druge osobe i predaje djeteta rođenog nakon medicinski pomognute oplodnje (zamjensko majčinstvo). (3) Ugovori, sporazumi ili drugi pravni poslovi o rađanju djeteta za drugog (zamjensko majčinstvo) i o predaji djeteta rođenog nakon medicinski pomognute oplodnje, uz novčanu naknadu ili bez naknade, su ništetni.

Cilj djelovanja kod ovog kaznenog djela predstavlja subjektivno obilježje djela koje se ne mora ostaviti da bi djelo bilo dovršeno. Djelo je formalno dovršeno⁶⁰ već samim poduzimanjem radnje na prethodno opisani način, a do materijalnog dovršenja ovog kaznenog djela dolazi tek kada počinitelj ostvari cilj za kojim je išao, kada dođe do iskorištavanja žrtve, što je praktično važno budući da su pomaganje i supočinitelstvo mogući i u intervalu između formalnog i materijalnog dovršenja ovog djela⁶¹. Međutim, stvarno iskorištavanje žrtve i duljinu trajanja tog protupravnog stanja potrebno je vrednovati kao okolnost (otegotnu) odlučnu za odmjeravanje kazne (VSRH, I KŽ-741/2004-5 od 7. listopada 2004.).

Ovo kazneno djelo moguće je počiniti s namjerom (lat. *dolus directus*), a počinitelj ovog kaznenog djela može biti bilo koja osoba, dakle radi se o općem kaznenom djelu (lat. *delictum communium*). O kvalificiranom obliku ovog kaznenog djela radit će se ako ga počini službena osoba u obavljanju službe (članak 106. stavak 3. KZ/11) u kojem slučaju će se raditi o nepravnom posebnom kaznenom djelu (lat. *delictum proprium*).

U stavku 2. članku 106. KZ/11 propisano je kažnjavanje počinitelja istom kaznom kao i za djelo iz stavka 1., ako je počinitelj na štetu djeteta poduzeo koju od radnji počinjenja s ciljem njegova iskorištavanja. Radi se o posebnoj zaštiti djece žrtava kaznenog djela trgovanja ljudima gdje za postojanje tog djela ne treba postojati koje od sredstava počinjenja (uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način). Razlog tome je činjenica da kada je riječ o djeci, s obzirom na njihovu dob i zrelost, podređen položaj te ovisnost o odraslim osobama, po prirodi stvari postoji i veća mogućnost manipulacije⁶².

U stavku 3. članka 106. KZ/11 propisane su kvalifikatorne okolnosti, koje dovode do kažnjavanja počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima strožom kaznom (od tri do petnaest godina zatvora), sukladno odgovarajućim zahtjevima iz Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju

⁶⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske, I KŽ 68/2021-8 od 26. kolovoza 2021. „25. Žalitelj nije u pravu kada tvrdi da kazneno djelo trgovanje ljudima nije bilo dovršeno „... jer nije poduzeta posljednja radnja ...“, već bi se eventualno moglo raditi o pripremnim radnjama. Naime, za dovršenje kaznenog djela trgovanje ljudima ne traži se da je „poduzeta posljednja radnja“, odnosno da je došlo do prostituiranja žrtve ili drugih oblika spolnog iskorištavanja. Za dovršenje ovog kaznenog djela je potrebno da je počinitelj, bilo kojim od opisanih sredstava (silom, prijetnjom, obmanom, prijevarom), poduzeo prema žrtvi bilo koju od opisanih radnji (vrbovanje, prevoženje, skrivanje) sa ciljem iskorištavanja za prostituciju ili za druge oblike spolnog iskorištavanja. A upravo je te činjenice, odlučne za opstojnost kaznenog djela trgovanje ljudima, pravilno utvrdio prvostupanjski sud.“

⁶¹ Cvitanović et al., *op. cit.* u bilj. 34, str. 55.

⁶² Kovčo Vukadin, I., Jelenić, D., Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 10, no. 2, 2003., str. 693

trgovanja ljudima te Direktive 2011/36/EU i Direktive (EU) 2024/1712. Tako se teže kažnjava počinitelj osnovnog djela iz stavka 1. članka 106. KZ/11 ako je to djelo počinjeno na štetu djeteta. Teže se kažnjavaju počinitelji kaznenih djela iz stavka 1. i stavka 2. članka 106. KZ/11, ako se radi o službenoj osobi u obavljanju svoje službe, ako je djelo počinjeno u odnosu na veći broj osoba ili je svjesno doveden u opasnost život jedne ili više osoba. Pojam službene osobe određen je u članku. 87. stavku 3. KZ/11⁶³, a pretpostavka je da je djelo počinjeno u obavljanju službe službene osobe. Veći broj osoba nije definiran u KZ/11, ali je prema stajalištu sudske prakse veći broj osoba pet ili više osoba. Svjesno dovođenje u opasnost života jedne ili više osoba znači da ova okolnost mora/može biti obuhvaćena namjerom počinitelja. Da bi se radilo o dovođenju u opasnost života mora se raditi o konkretnoj opasnosti koja nije realizirana, jer kada bi došlo do smrti žrtve, radilo bi se o stjecaju kaznenih djela trgovanja ljudi i ubojstva. Izmjena i dopunama Kaznenog zakona iz 2025., u cilju usklađivanja s člankom 1. točkom 2. Direktive (EU) 2024/1712, propisane su nove kvalifikatorne okolnosti koje se odnose na počinjenje kaznenog djela uporabom teškog nasilja, nastup teške tjelesne ozljede žrtve te širenje slika ili videozapisa ili sličnog materijala seksualne prirode koji uključuje žrtvu, uporabom informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Što se tiče svojstva počinitelja, proširena je predmetna kvalifikatorna okolnost radi uključivanja počinjenja kaznenog djela od strane odgovorne osobu u obavljanju javne ovlasti. Na taj način se kaznom zatvora od tri do petnaest godina mogu kazniti i osobe koje ne ulaze u značenje izraza službene osobe iz članka 87. stavka 3. Kaznenog zakona (npr. počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima od strane liječnika)⁶⁴.

Propisana su i dva nova kvalificirana oblika kaznenog djela trgovanja ljudima u stavicama 4. i 5. članka 106. Kaznenog zakona, a koji se odnose na nehajno prouzročenje smrtno posljedice kod punoljetne žrtve trgovanja ljudima, odnosno kod žrtve koja je dijete. U odnosu na nehajno prouzročenje smrti djeteta propisana je kaznu zatvora od najmanje deset godina ili kaznu

⁶³ službena osoba je državni dužnosnik ili službenik, dužnosnik ili službenik u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave, nositelj pravosudne dužnosti, sudac porotnik, član Državnog sudbenog vijeća ili Državnoodvjetničkog vijeća, arbitar, javni bilježnik i stručni radnik koji obavlja poslove iz djelatnosti socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja. Službenom osobom smatra se i osoba koja u Europskoj uniji, stranoj državi, međunarodnoj organizaciji koje je Republika Hrvatska član, međunarodnom sudu ili arbitraži čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvaća, obavlja dužnosti povjerene osobama iz prethodne rečenice.

⁶⁴ Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Vlada Republike Hrvatske, rujan 2025., str. 12.

dugotrajnog zatvora⁶⁵, po uzoru na nehajnu smrtnu posljedicu kod teških kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz članka 166. stavka 3. Kaznenog zakona.

Odredbom članka 106. stavka 6. KZ/11 propisano je kažnjavanje, i to istom kaznom kao i počinitelja kaznenog djela iz članka 106. stavka 1. KZ/11, osobe koja se koristi uslugama žrtve trgovanja ljudima, koje su rezultat jednog od oblika iskorištavanja iz članka 106. stavka 1. i stavka 2. KZ/11, znajući da je osoba žrtva. Ovom odredbom kažnjavaju se korisnici usluga koji su svjesni da koriste usluge žrtava kaznenog djela trgovanja ljudima. Svrha ove inkriminacije je na smanjenju potražnje za uslugama žrtava trgovanja ljudima (eng. *reducing demand*).

Članak 106. stavak 7. KZ/11 predstavlja propisivanje posebnih slučajeva krivotvorenja isprava vezanih uz počinjenje kaznenih djela iz članka 106. stavka 1., 2. i 3. KZ/11, a odnosi se na oduzimanje, skrivanje, oštećenje ili uništenje putne isprave ili isprave o dokazivanju identiteta druge osobe. Radi se o situacijama koje nisu pokrivene propisivanjem kaznenog djela krivotvorenja (službene) isprave, a koje djelo je često povezano i prati počinjenje kaznenog djela trgovanja ljudima, kao oblik pritiska na žrtvu.

Prema članku 106. stavku 8. KZ/11 kažnjiv je pokušaj kaznenog djela iz članka 106. stavka 6. KZ/11.

Odredba članka 106. stavka 9. KZ/11 propisuje da pristanak žrtve na iskorištavanje ne utječe na opstojnost (biće i protupravnost) kaznenog djela trgovanja ljudima. Ovo je propisano i u Palermo protokolu, Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima te Direktivama, sve obzirom na činjenicu da pitanje pristanka nije jednostavno jer nije jasno gdje završava slobodna volja, a započinje prisila. Moguće je da je žrtva i pristala na iskorištavanje putem prostitucije, ali nije pristala na zlostavljanje bilo kojeg drugog oblika.⁶⁶ Ovo kazneno djelo služi zaštiti žrtava trgovanja ljudima, pa žrtva nije kažnjiva.

2.4. Kaznenopravi okvir Republike Austrije, Republike Slovenije i Ujedinjenog Kraljevstva

2.4.1. Republika Austrija

⁶⁵ Prema Prijedlogu izmjena i dopuna Kaznenog zakona iz kolovoza 2026. ovaj kvalificirani oblik kaznenog djela trgovanja ljudima čini katalog kaznenih djela za koje se može izreći kazna doživotnog zatvora, dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/10272>

⁶⁶ Objašnjenja uz Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, str. 17, toč. 97.

Kaznenopravni temelj suzbijanja trgovanja ljudima u Republici Austriji nalazi se u odredbi članka 104.a austrijskog Kaznenog zakona (*Strafgesetzbuch*). Kaznenim djelom obuhvaćeno je vrbovanje, prijevoz, skrivanje odnosno prihvata ili prijenos osobe radi njezina iskorištavanja uz uporabu određenih protupravnih sredstava (uporaba sile ili opasne prijetnje, obmana o činjenicama, iskorištavanje autoritativnog položaja, prisilne situacije, duševne bolesti ili stanja koje osobu čini bespomoćnom, zastrašivanje te davanje ili primanje koristi radi prijenosa vlasti odnosno nadzora nad osobom⁶⁷). Kao oblici iskorištavanja navedeni su, među ostalim, seksualno iskorištavanje, iskorištavanje radi presađivanja organa, radno iskorištavanje, prisilno prosjačenje i iskorištavanje za počinjenje kaznenih djela. Za trgovanje maloljetnim osobama predviđeno je posebno uređenje, a kao kvalificirani oblik propisano je počinjenje djela u okviru zločinačkog udruženja, primjenom teške sile ili na način kojim se počinjenjem djela namjerno ili iz krajnje nepažnje ugrožava život osobe ili ako djelo za osobu ima za posljedicu osobito tešku štetu⁶⁸.

Ovdje je potrebno napomenuti, za potrebe komparativne analize, da je Republika Austrija razvila institucionalni i pravni okvir za suzbijanje trgovanja ljudima koji obuhvaća prevenciju, identifikaciju žrtava, njihovu zaštitu i pomoć te kazneni progon počinitelja. Koordinacija aktivnosti na nacionalnoj razini povjerena je posebnoj jedinici kojom koordinira Savezno ministarstvo za europske i međunarodne poslove. Kao posebno značajno, potrebno je istaknuti da austrijski model sustava identifikacije i zaštite žrtava povezuje ranu identifikaciju, zaštitu i pomoć prije odnosno neovisno o potpunoj formalnoj identifikaciji, pružajući specijaliziranu podršku različitim kategorijama žrtava te pravnu zaštitu tijekom kaznenog postupka. Posebno se ističe uporaba kategorije potencijalnih/presumiranih žrtava, čime se smanjuje rizik da osoba ostane bez zaštite u razdoblju između prvog prepoznavanja znakova trgovanja ljudima i formalnog utvrđivanja statusa žrtve⁶⁹. Učinkovitost austrijskog modela potvrdio je i ESLJP u odluci J. i drugi protiv Austrije od 17. siječnja 2017. (zahtjev br. 58216/12) zaključivši da su austrijske vlasti poduzele sve razumne korake da zaštite žrtve trgovanja ljudima⁷⁰. Sud se

⁶⁷ § 104a stavak 2. austrijskog Kaznenog zakona (StGB)

⁶⁸ § 104a stavak 4. austrijskog Kaznenog zakona (StGB); *Strafgesetzbuch* (StGB), BGBl. Nr. 60/1974 i Nr. 112/2015.

⁶⁹ prema podacima dostupnim na službeni stranicama Europske komisije: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/austria_en

⁷⁰ Podnositeljice zahtjeva filipinske su državljanke. U razdoblju između 2006. i 2009. počele su raditi kao domaćice ili au pairs u Dubaiju (Ujedinjeni Arapski Emirati) za članove iste (šire) obitelji. Tvrde da su njihovi poslodavci uzeli njihove putovnice, zlostavljali ih i iskorištavali. Posebice, bile su prisiljene raditi iznimno dugo vremena bez da su im isplaćene dogovorene plaće, bile su fizički i emocionalno zlostavljane te su im prijetili. U srpnju 2010. poslodavci podnositeljica zahtjeva odveli su ih na kratki put u Beč. Kao i u Dubaiju, njihove su

uvjerio da su austrijska tijela ispunila svoju dužnost identifikacije, zaštite i pružanja podrške podnositeljicama zahtjeva kao (mogućim) žrtvama trgovanja ljudima. Postojeći pravni i administrativni okvir koji se odnosi na zaštitu žrtava trgovanja ljudima u Austriji bio je zadovoljavajući, a austrijska tijela poduzela su sve korake koji su se mogli razumno očekivati u toj situaciji. Od trenutka kada su podnositeljice kontaktirale policiju, bile su ispitane od strane posebno obučanih policijskih službenika, dobile su dozvolu boravka i radne dozvole radi reguliranja njihova boravka u Austriji, te je bilo zabranjeno otkrivanje njihovih osobnih podataka. Tijekom domaćeg postupka, podnositeljice zahtjeva imale su podršku nevladine udruge LEGO. Nadalje, podnositeljice zahtjeva dobile su pravnog zastupnika, smjernice o postupku i pomoć kako bi se olakšala njihova integracija u Austriji. Drugo, u vezi s događajima u inozemstvu, Sud je utvrdio da Austrija nije imala obvezu temeljem Konvencije istražiti zapošljavanje podnositeljica zahtjeva na Filipinima ili njihovo navodno iskorištavanje u Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Temeljem članka 4. Konvencije, države nisu dužne osigurati univerzalnu nadležnost nad kaznenim djelima povezanim s trgovanjem ljudima koja su počinjena u inozemstvu. Naposljetku, u vezi s događajima u Austriji, Sud je smatrao da je istraga austrijskih tijela u predmetu podnositeljica zahtjeva bila dovoljna. Procjena tih tijela da tvrdnje o zlostavljanju tijekom boravku u Beču ne predstavljaju same po sebi iskorištavanje koje ulazi u okvir kaznenog djela trgovanja ljudima, nije bila nerazumna, s obzirom na činjenično stanje predmeta i dostupne dokaze.

Republika Austrija, kao i Republika Slovenija dugi niz godina nalaze se i Tier 1 TIP Reporta SAD-a⁷¹, kao države čije se vlade u potpunosti pridržavaju minimalnih standarda TVPA⁷².

putovnice ostale kod njihovih poslodavaca i morale su raditi od ranih jutarnjih sati do ponoći ili kasnije, brinući se o djeci poslodavaca i obavljajući brojne kućanske poslove. Nekoliko dana nakon dolaska, podnositeljice zahtjeva bile su podvrgnute ekstremnom verbalnom zlostavljanju kada je jedno od djece njihovih poslodavaca nestalo u zoološkom vrtu. Ocijenivši da će nasilje prema njima vjerojatno u svakom trenutku eskalirati i da više ne mogu nastaviti raditi u takvim uvjetima, pobjegle su uz pomoć zaposlenika u hotelu u kojem su boravili. Podnositeljice zahtjeva naknadno su pronašle podršku u lokalnoj filipinskoj zajednici u Beču. Devet mjeseci kasnije, podnositeljice zahtjeva kontaktirale su LEGO, nevladinu organizaciju koja je aktivno uključena u pružanje podrške žrtvama trgovanja ljudima u Austriji. Uz pomoć te udruge, u srpnju 2011. podnijele su kaznenu prijavu protiv svojih poslodavaca. Policijski službenici posebno obučeni za ophođenje sa žrtvama trgovanja ljudima ispitali su podnositeljice koje su detaljno opisale što im se dogodilo i kako su poslodavci postupali prema njima. Na temelju policijskog izvješća, javni tužitelj pokrenuo je istragu zbog kaznenog djela trgovanja ljudima. Međutim, istraga je prekinuta u studenome 2011. jer je tužiteljstvo utvrdilo da austrijska tijela nisu imala nadležnost nad procesuiranjem kaznenih djela koja su počinjena u inozemstvu od strane ne-državljana. Tijela kaznenog proгона kasnije su također navela da prigovori podnositeljica zahtjeva o njihovom boravku u Beču u trajanju od manje od tri dana - sami po sebi ne predstavljaju iskorištavanje koje ulazi u okvir kaznenog djela trgovanja ljudima.

⁷¹ <https://www.state.gov/reports/2025-trafficking-in-persons-report/>

⁷² Trafficking Victims Protection Act of 2000 (TVPA) savezni je zakon Sjedinjenih Američkih Država kojim je uspostavljen sveobuhvatan pravni i institucionalni okvir za suzbijanje trgovanja ljudima. Zakon se temelji na tri ključna stupa djelovanja – kaznenom progonu počinitelja, zaštiti žrtava i prevenciji trgovanja ljudima („3P”

2.4.2. Republika Slovenija

Kazneno djelo trgovanja ljudima u Republici Sloveniji uređeno je odredbom članka 113. Kaznenog zakonika (Kazenski zakonik⁷³). Posebno kazneno djelo trgovanja ljudima uvedeno je još 2004., a zakonodavstvo je naknadno izmijenjeno radi usklađivanja s Direktivom 2011/36/EU. Izmjenama Kaznenog zakona iz 2015. dodatno su proširene mogućnosti kaznenopravne zaštite, među ostalim uvođenjem novčanih kazni uz kaznu zatvora. Također je kriminalizirano zadržavanje, uklanjanje, prikrivanje, oštećivanje ili uništavanje javne isprave kojom se dokazuje identitet žrtve trgovanja ljudima. Slovensko kazneno zakonodavstvo obuhvaća različite oblike trgovanja ljudima, a posebna se pozornost posvećuje i iskorištavanju osoba za počinjenje kaznenih djela. Istodobno, korisnik usluga koje pruža žrtva trgovanja ljudima može kazneno odgovarati ako je znao da se usluga pruža od strane žrtve trgovanja ljudima⁷⁴.

Za područje identifikacije posebno je važan Priručnik za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima⁷⁵, koji je Međuresorna radna skupina donijela 2015., a slovenska ga je Vlada odobrila 2016. Priručnik određuje uloge i zadatke državnih tijela, tijela s javnim ovlastima, pružatelja javnih službi, lokalne samouprave te nevladinih i humanitarnih organizacija u postupanju sa žrtvama trgovanja ljudima. Posebno je značajno da Priručnik sadržava indikatore za prepoznavanje žrtava, uključujući indikatore povezane s pojedinim oblicima iskorištavanja. Oni se koriste kao temeljni alat za otkrivanje različitih oblika trgovanja ljudima, uključujući radno iskorištavanje, prisilni rad i trgovanje djecom te služe i kao materijal za osposobljavanje službenika koji u svom radu dolaze u kontakt s mogućim žrtvama.

Za kazneni progon nadležno je Specijalizirano državno odvjetništvo Republike Slovenije⁷⁶, koje postupa u predmetima organiziranog kriminala, terorizma, korupcije i drugih kaznenih djela za koja su potrebna posebna znanja. Unutar tog ureda dva državna odvjetnika posebno su zadužena za kaznena djela trgovanja ljudima.

pristup) te je postavio temelje suvremene američke politike borbe protiv trgovanja ljudima. Zakon je naknadno više puta izmijenjen i ponovno autoriziran. TVPA je posebno važan jer je trgovanje ljudima počeo tretirati kao suvremeni oblik ropstva.

⁷³ Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 50/2012 – uradno prečišćeno besedilo, 54/2015, 6/2016 – popr., 38/2016, 27/2017, 23/2020, 91/2020, 95/2021, 186/2021, 105/2022 – ZZNSPP, 16/2023 in 107/2024 – odl. US, dostupno na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>

⁷⁴ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/slovenia_en

⁷⁵ Priručnik o identifikaciji, pomoći i zaštiti žrtve trgovine ljudima, dostupan na: <https://rm.coe.int/16806f7209>

⁷⁶ Specijalizirano državno tožilstvo Republike Slovenije: <https://www.dt-rs.si/o-sdt?utm>

2.4.3. Ujedinjeno Kraljevstvo

Kao što je prethodno navedeno, *Modern Slavery Act* iz 2015. predstavlja jedan od važnijih europskih modela cjelovitog uređenja borbe protiv trgovanja ljudima i drugih oblika suvremenog ropstva. Zakon objedinjuje kaznenopravne odredbe o ropstvu, služenju, prisilnom ili obveznom radu i trgovanju ljudima te istodobno uspostavlja mehanizme usmjerene na identifikaciju i zaštitu žrtava, sprječavanje ponovnog iskorištavanja, oduzimanje imovinske koristi i naknadu štete žrtvama. Posebno su značajne odredbe kojima se uređuju posebna zaštita djece žrtava trgovanja ljudima, pomoć potencijalnim žrtvama, posebne mjere za svjedoke te zaštita žrtava koje su bile prisiljene počiniti kazneno djelo.

Odredba članka 1. uređuje kazneno djelo ropstva, služenja te prisilnog ili obveznog rada, pri čemu se pri ocjeni postojanja takvog odnosa uzimaju u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, uključujući osobne okolnosti žrtve i njezinu ranjivost. Istodobno je izrijekom propisano da pristanak osobe ne isključuje mogućnost utvrđenja postojanja ropstva, služenja ili prisilnog rada. Odredba članka 2. uređuje trgovanje ljudima, odnosno organiziranje ili omogućavanje putovanja druge osobe s ciljem njezina iskorištavanja.

Posebnu važnost za zaštitu žrtava ima odredba članka 45., kojim se predviđa posebna obrana za žrtve ropstva ili trgovanja ljudima koje su počinile određena kaznena djela kao posljedicu svojega položaja žrtve⁷⁷. Time se u kaznenopravnom sustavu priznaje mogućnost da osoba koja je bila predmet iskorištavanja istodobno bude dovedena u situaciju da počinu protupravno djelo. Takvo uređenje predstavlja važan instrument izbjegavanja dodatne viktimizacije žrtve.

Zakon nadalje predviđa posebne mjere za svjedoke, pravnu pomoć žrtvama te posebne mehanizme zaštite djece žrtava trgovanja ljudima. Posebno je značajna mogućnost pružanja pomoći i podrške potencijalnim žrtvama, čime se zaštita ne veže isključivo uz konačno i formalno utvrđivanje statusa žrtve. Također postoji obveza određenih javnih tijela da prijave slučajeve u kojima postoje razumni razlozi vjerovati da bi osoba mogla biti žrtva ropstva ili trgovanja ljudima.

Važan institucionalni element predstavlja tzv. *Independent Anti-Slavery Commissioner*⁷⁸, čija je zadaća poticanje dobre prakse u području prevencije, identifikacije, kaznenog progona i

⁷⁷ načelo nekažnjavanja, tj. nepoduzimanja kaznenog progona prema žrtvama trgovanja ljudima koje su ostvarile obilježja kaznenog djela u svezi sa svojom viktimizacijom, odnosno kao rezultat iste

⁷⁸ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/section/40>

zaštite žrtava. Nadalje, odredba članka 54. uvodi obvezu određenim velikim poslovnim subjektima da objavljuju godišnja izješća o mjerama koje poduzimaju radi sprječavanja ropstva i trgovanja ljudima u vlastitom poslovanju i lancima opskrbe. Time se odgovornost za suzbijanje trgovanja ljudima proširuje i na privatni sektor.

Modern Slavery Act stoga predstavlja širi, integrirani model suzbijanja trgovanja ljudima koji povezuje kazneni progon počinitelja s identifikacijom i zaštitom žrtava, prevencijom, naknadom štete, zaštitom djece i uključivanjem privatnog sektora u prevenciju iskorištavanja. Posebno su značajna rješenja koja se odnose na nekažnjavanje žrtava, zaštitu potencijalnih žrtava i smanjenje rizika od sekundarne viktimizacije.

3. NACIONALNI REFERALNI SUSTAV I IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA

3.1. Nacionalni referalni sustav Republike Hrvatske

Republika Hrvatska je od 2002. aktivno sudjelovala u svim međunarodnim aktivnostima usmjerenim razvoju multilateralnog pristupa u suzbijanju trgovanja ljudima. Jedna od prvih aktivnosti bila je ratifikacija prethodno navedene Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i njezinih protokola (Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, naročito ženama i djecom (Palermo protokol) i Protokol protiv krijumčarenja migranta kopnom, morem i zrakom). Republika Hrvatska je ratificirala Konvenciju o pravima djeteta i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. Također, 2007. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, kao jedna od prvih 10 država⁷⁹.

Od tada su provedene brojne aktivnosti koje pokazuju učinkovitu implementaciju međunarodnih dokumenata u nacionalni sustav suzbijanja trgovanja ljudima. Usvojeno je pet nacionalnih strateških dokumenata (plana), od kojih je posljednji na snazi za razdoblje od 2030., a usvojena su tri Protokola i to Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima (2008., izmjene i dopune u 2010., novi 2017.), Protokol o postupanju pri

⁷⁹ <https://ljudskaprava.gov.hr/suzbijanje-trgovanja-ljudima/599>

dobrovoljnom povratku žrtava (2009. i 2017.) i Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima (2011., novi stupio na snagu 1. travnja 2019.)⁸⁰.

Nacionalni referalni sustav suzbijanja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj uključuje aktivan rad velikog broja tijela državne uprave i nevladinih organizacija i to kroz djelovanje Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima, Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima i nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima.

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima je osnovan Odlukom Vlade Republike Hrvatske 2002. i od tada zadržava kontinuitet u svom djelovanju⁸¹. Sastavljen je od članova predstavnika relevantnih tijela državne uprave, nevladinih organizacija i medija. Nacionalni odbor obavlja sljedeće aktivnosti: koordinira radom svih tijela nadležnih za suzbijanje trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, daje smjernice za izradu nacionalnih strategija i planova na području suzbijanja trgovanja ljudima, prati i koordinira provedbu propisa, programa, strategija i planova na području suzbijanja trgovanja ljudima, predlaže donošenje ili izmjenu važećih propisa kojima se uređuje područje suzbijanja trgovanja ljudima, ustrojava Operativni tim Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima za djelovanje u provedbi mjera zaštite i pomoći žrtvama trgovanja ljudima, predlaže po potrebi osnivanje stručne radne skupine za izradu propisa i strategija na području suzbijanja trgovanja ljudima, predlaže po potrebi osnivanje povremenih stručnih radnih skupina za obavljanje pojedinih zadaća, surađuje s organizacijama civilnoga društva koje su aktivne u području suzbijanja trgovanja ljudima, organizira tematske sjednice o aktualnim izazovima u području suzbijanja trgovanja ljudima te prati provedbu međunarodnih dokumenata na području suzbijanja trgovanja ljudima kojih je Republika Hrvatska stranka.

⁸⁰ Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/54_09.pdf (28. 6. 2026.) Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Protokol%20o%20postupanju%20pri%20dobrovoljnom%20i%20sigurnom%20povratku%20%C5%BErtava%20trgovanja%20ljudima.pdf> (28. 6. 2026.); Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PROTOKOL%20O%20INTEGRACIJI%20I%20REINTEGRACIJI%20%2001.04.2019.pdf> (28. 6. 2026.)

⁸¹ Odluka o osnivanju Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima iz 2002. mijenjana je i dopunjavana tri puta (Narodne novine, br. 41/2004, 122/2009 i 119/2010). Vlada je 2012. donijela novu Odluku o osnivanju Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima (Narodne novine, br. 42/2012), koja je bila mijenjana i dopunjavana dvaput (Narodne novine, br. 49/2015 i 30/2018). Zatim je Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 7. prosinca 2020. donijela novu Odluku o osnivanju Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima (Narodne novine, br. 136/2020), koja je do sada mijenjanja jednom, početkom 2025. (Narodne novine, broj 2/2025)

Nacionalni odbor čine ukupno 17 članova (i 15 zamjenika), a sastaje se najmanje dva puta godišnje. Predsjednik Nacionalnog odbora je potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske za društvene djelatnosti i ljudska prava. Zamjenik predsjednika Nacionalnog odbora je ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, a ostali članovi Nacionalnog odbora su u pravilu više rangirane osobe u institucijama iz kojih dolaze kako bi ovo tijelo moglo donositi odluke strateškog karaktera u području suzbijanja trgovanja ljudima.

Operativni tim Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima (dalje u tekstu: Operativni tim) djeluje kao uže operativno tijelo, ima ukupno 15 članova (i 14 zamjenika) te se sastaje jednom mjesečno. Dužnosti Operativnog tima su: praćenje provedbe važećeg Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima, koordiniranje ostvarenja ciljeva i provedbe mjera iz važećeg Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima, identificiranje problema i poteškoća u ostvarivanju pojedinih ciljeva i provedbi mjera iz važećeg Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima te predlaganje aktivnosti za unapređenje, poticanje primjene proaktivnih metoda suzbijanja, otkrivanja i identifikacije žrtava trgovanja ljudima, suradnja s organizacijama civilnog društva u vezi s aktivnostima u području identifikacije žrtava trgovanja ljudima, donošenje odluke o dodjeli statusa žrtve trgovanja ljudima sukladno Protokolu za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, donošenje odluke o gubitku statusa žrtve trgovanja ljudima sukladno Protokolu za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, donošenje odluke o gubitku prava žrtve trgovanja ljudima na boravak u sigurnom smještaju sukladno Protokolu za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, donošenje odluke o naknadnom priznanju prava na boravak u nacionalnom skloništu za žrtve trgovanja ljudima koja nije prihvatila Program pomoći i zaštite sukladno Protokolu o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, provedba mjera zaštite i pomoći žrtvama trgovanja ljudima, informiranje javnosti o radu SOS telefonske linije, poticanje suradnje predstavnika tijela državne uprave i organizacija civilnog društva te nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima te obavljanje drugih poslova koje mu povjeri Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima⁸². Članovi Operativnog tima su osobe koje u svom redovnom radu pokrivaju temu trgovanja ljudima.

Nacionalni koordinador, u dogovoru s predsjednikom Nacionalnog odbora, koordinira rad Nacionalnog odbora, operativno prati i koordinira provedbu nacionalnih dokumenata u području suzbijanja trgovanja ljudima. Nacionalni koordinador donosi Odluku o imenovanju

⁸² prema neposrednom iskustvu autorice ovog rada kao nekadašnje zamjenice članice Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima

članova i zamjenika članova te dužnostima Operativnog tima te predsjedava Operativnim timom. Po svom položaju tu dužnost obavlja ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske⁸³.

U okviru granica svoje nadležnosti u nacionalnom referalnom sustavu sudjeluju predstavnici tijela državne uprave i organizacija civilnog društva i to Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, Ministarstva zdravstva, Državnog inspektorata, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, predstavnici sudbene vlasti, državnog odvjetništva, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Hrvatskog Crvenog križa, Hrvatskog novinarskog društva te predstavnici organizacija civilnoga društva (koje pružaju uslugu smještaja djeci žrtvama trgovanja ljudima odnosno imaju specifična znanja u radu sa žrtvama trgovanja ljudima). Na ovom mjestu potrebno je istaknuti i djelovanje mobilnih timova koji su zaduženi za neposredni rad sa žrtvama trgovanja ljudima. Ukupno četiri mobilna tima djeluju u četiri regije sa sjedištem u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku, a uključuju predstavnika iz lokalnog centra za socijalnu skrb, Hrvatskog Crvenog križa i organizacija civilnog društva. Njihova glavna zadaća je pružanje prvih oblika pomoći i zaštite, uključujući organiziranje hitne medicinske pomoći, osiguravanje prijevoza i sigurnog smještaja, osiguravanje prehrane i odmora, osiguravanje obavljanja osobne higijene, osiguravanje prijeko potrebne/osnovne obuke i odjeće te osiguravanje drugih oblika pomoći ovisno o individualnim potrebama žrtve. Obveza svakog mobilnog tima je dolazak na mjesto identifikacije koje potpada pod njihovu regionalnu nadležnost.

3.2. Uloga nacionalnih institucija u postupku identifikacije žrtava

Prema Protokolu za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima nadležnost za identifikaciju žrtava trgovanja ljudima je na Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Operativnom timu Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima Vlade Republike Hrvatske⁸⁴.

⁸³ Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina („Narodne novine“, broj 108/25)

⁸⁴https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_136_2593.html i https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2025_01_2_12.html; prema točki III. Odluke o osnivanju Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima, isti ustrojiva Operativni tim za djelovanje u provedbi mjera zaštite i pomoći žrtvama trgovanja ljudima.

Sukladno odredbi članka 2. Protokola, identifikaciju žrtava trgovanja ljudima obavlja Ministarstvo unutarnjih poslova (dalje u tekstu: MUP) u suradnji sa Hrvatskim Crvenim križem i organizacijama civilnog društva. Ukoliko je žrtva djeteta, MUP će u postupku identifikacije surađivati s ministarstvom nadležnim za poslove socijalne skrbi i organizacijama civilnog društva. Odmah po sumnji u potencijalni slučaj žrtve trgovanja ljudima koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima MUP-a, bez odgađanja o tome obavještava nadležnog koordinatora mobilnih timova. Nadležno tijelo (MUP) dužno je o izvršenoj identifikaciji odmah dostaviti pisanu obavijest nacionalnom koordinatoru za suzbijanje trgovanja ljudima.

Sukladno odredbi članka 3. Protokola žrtvi status može dodijeliti MUP ili Operativni tim odlukom koju donosi natpolovična većina svih prisutnih članova Operativnog tima. Odluku potpisuje nacionalni koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima.

Osim prethodno navedenih mogućnosti, u Republici Hrvatskoj ne postoje drugi načini stjecanja statusa žrtve trgovanja ljudima⁸⁵, s time da je potrebno napomenuti da se ne radi o formalnoj odluci protiv koje bi žrtva trgovanja ljudima ili „potencijalna“ žrtva trgovanja ljudima mogla koristiti pravne lijekove, kao što to propisuje odredba članka 15. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima⁸⁶.

Okolnost da je neka osoba identificirana kao žrtva trgovanja ljudima ne znači ujedno i da je počinjeno kazneno djelo trgovanja ljudima (ili neko drugo srodno kazneno djelo), već se isto mora utvrditi tijekom kaznenog postupka⁸⁷.

3.3. Nacionalni protokoli i operativni mehanizmi

⁸⁵ Tako je 2019. OSCE (*Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings*) nakon službenog posjeta Republici Hrvatskoj dao preporuku da je potrebno ovlastiti i nadležna tijela u sustavu socijalne skrbi za donošenje formalne odluke o priznavanju statusa žrtve trgovanja ljudima u svrhu pružanja pomoći, zaštite i reintegracije žrtava. <https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/3/b/470535.pdf>

⁸⁶ Članak 15. stavak 1. Konvencije - 1. Svaka će stranka osigurati da žrtve, i to od trenutka prvog stupanja u kontakt s nadležnim vlastima, imaju pristup informacijama o mjerodavnim sudskim i upravnim postupcima na jeziku koji razumiju.

⁸⁷ ESLJP u Presudi Velikog vijeća ESLJP u predmetu S.M. protiv Hrvatske (br. zahtjeva 60561/14) u točki 322. navodi: ... “Sud prvo smatra potrebnim pojasniti da se upravno priznanje statusa potencijalne žrtve trgovanja ljudima ne može tumačiti kao priznanje da su utvrđeni elementi kaznenog djela trgovanja ljudima. Takvo posebno postupanje prema potencijalnoj žrtvi trgovanja ljudima ne pretpostavlja nužno službenu potvrdu da je kazneno djelo utvrđeno i može biti neovisno o obvezi vlasti da provedu istragu. Doista, (potencijalnim) žrtvama treba potpora čak i prije nego što se kazneno djelo trgovanja ljudima formalno utvrdi; u protivnom, to bi bilo u suprotnosti sa svrhom zaštite žrtava u predmetima o trgovanju ljudima. Na pitanje jesu li prisutni elementi kaznenog djela mora se odgovoriti u naknadnom kaznenom postupku...”

Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, osim prethodno navedene identifikacije žrtava trgovanja ljudima, propisuje pravo žrtava trgovanja ljudima na siguran smještaj, pomoć i zaštitu te siguran povratak žrtve. Nakon dodjele statusa žrtvi se mora ponuditi siguran smještaj. Protokol predviđa nekoliko oblika smještaja: privremeni prihvatni smještaj, nacionalno sklonište, privatni smještaj te alternativni smještaj. Odrasla žrtva ima 60 dana za donošenje odluke o prihvatanju programa pomoći i zaštite, dok se za dijete odluka donosi u roku od 90 dana, uz prethodno izraženo mišljenje djeteta i odluku skrbnika uz suglasnost Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Program pomoći i zaštite obuhvaća zdravstvenu zaštitu, psihosocijalnu zaštitu, siguran smještaj, humanitarnu pomoć, prevođenje i tumačenje, pravnu pomoć te druge potrebne oblike pomoći. Protokol propisuje izradu individualnog programa pomoći i zaštite za svaku žrtvu. Program izrađuje organizacija koja skrbi o žrtvi u suradnji s nadležnim zavodom za socijalni rad. Za stranog državljanina koji prihvati program pomoći i zaštite predviđena je mogućnost izdavanja odobrenja za privremeni boravak do godinu dana, uz mogućnost produljenja, na temelju osobnog zahtjeva žrtve odnosno zahtjeva zakonskog zastupnika.

Protokol također uređuje siguran povratak žrtve. Povratak se ne bi trebao provoditi automatski, nego nakon procjene rizika i sigurnosti. Postupak provodi MUP, uz mogućnost suradnje s drugim državnim tijelima, međunarodnim organizacijama, organizacijama civilnog društva i Hrvatskim Crvenim križem. Za dijete ili odraslu osobu pod skrbništvom uključuje se i nadležno tijelo socijalne skrbi. Protokol posebno uzima u obzir najbolji interes djeteta. Kada je žrtva dijete, u identifikaciju i pružanje pomoći uključuje se nadležno tijelo socijalne skrbi, a predstavnik socijalne skrbi mora biti prisutan u radu mobilnog tima. Djeci do tri godine starosti ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi osigurat će poseban smještaj.

Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, koji je stupio na snagu 1. travnja 2019., fokus stavlja na način kako žrtvu nakon identifikacije i zbrinjavanja uključiti u društvo i omogućiti joj dugoročan oporavak i samostalnost. Integracija obuhvaća zdravstvenu i psihosocijalnu zaštitu, ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, obrazovanje, organiziranje slobodnog vremena, uključivanje punoljetnih žrtava na tržište rada, ostvarivanje drugih prava koja pripadaju hrvatskim državljanima, a za strane državljane i učenje hrvatskog jezika, povijesti i kulture. Uz uvažavanje načela individualiziranog pristupa, pri procjeni potreba žrtava posebno se uzimaju u obzir dob, spol, rodni identitet, kulturna pozadina, invaliditet, trudnoća, majčinstvo ili očinstvo te seksualna orijentacija. U kontekstu ovog rada, posebno se ističu odredbe članaka 12. ovog Protokola koje jamče žrtvama trgovanja ljudima ostvarivanje

pravo na besplatnu pravnu pomoć (primarnu i sekundarnu), kao i pravo na određene oblike pomoći i podrške, kojim se uređuje kazneni postupak i pružanje besplatne pravne pomoći. Tako je između ostalog propisano da pravna pomoć omogućava pravo žrtava na naknadu štete od počinitelja, ostvarenje zajamčene naknade štete te da pravna pomoć osigurava mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene to činiti.

Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima obuhvaća povratak stranih državljana koji su identificirani u Republici Hrvatskoj u zemlju povratka kao i povratak hrvatskih državljana identificiranih izvan granica Republike Hrvatske u Republiku Hrvatsku. Za organizaciju dobrovoljnog i sigurnog povratka žrtava trgovanja ljudima nadležan je MUP, a u slučaju ako se radi o djetetu ili odrasloj osobi pod skrbištvom za dobrovoljni i siguran povratak je nadležno ministarstvo za poslove socijalne skrbi. U provedbi sigurnog povratka MUP i ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi surađuju s nadležnim državnim tijelima, međunarodnim organizacijama i organizacijama civilnog društva, Hrvatskim Crvenim križem te s nadležnim tijelima u zemlji povratka ili trećoj zemlji. Protokol, između ostalog, propisuje da se od trenutka identifikacije pa sve do povratka mora provoditi procjena rizika i sigurnosti. Cilj je utvrditi postoji li opasnost za žrtvu ili njezinu obitelj u zemlji povratka. Pri procjeni se posebno provjeravaju mogućnost i sigurnost povratka, tko će žrtvu prihvatiti nakon dolaska, obiteljske i socijalne okolnosti, mogućnost sigurnog smještaja, okolnosti povezane s kaznenim djelom i počiniteljem te druge okolnosti relevantne za sigurnost žrtve.

Svi su protokoli usvojeni zaključkom Vlade Republike Hrvatske o njihovu prihvaćanju, a zaključci po pravnoj prirodi nisu propisi, već se smatra da potpadaju pod kategoriju internih naputaka, kao posebnih akata kojima više tijelo određuje upute za postupanje. Također, predmetni protokoli sadržavaju odredbe kojima se propisuju pojedina prava žrtava trgovanja ljudima, način njihova ostvarivanja te nadležnosti pojedinih tijela u vezi s njihovim ostvarenjem. Međutim, tim protokolima nije ujedno osigurano pravno sredstvo protiv nadležnog tijela koje im ne bi omogućilo ostvarenje prava iz protokola ako ono nema ujedno i uporište u zakonu ili podzakonskom aktu⁸⁸.

⁸⁸ Ofak, L., Munivrana Vajda, M., Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za suzbijanje i prevenciju trgovanja ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 69, no. 1, 2019., str. 63

Standardne operativne procedure tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku⁸⁹ detaljnije uređuju procedure/postupanja prema žrtvama trgovanja ljudima iz nadležnosti sustava socijalne skrbi i to u postupku identifikacije žrtava trgovanja ljudima, u postupku pružanja pomoći i zaštite te pri sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima. Također, opisana je uloga koordinatora za žrtve trgovanja ljudima iz nadležnosti sustava socijalne skrbi, njihova prava, obveze i uloga u mobilnim timovima. Uz navedene standardne operativne procedure ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi, MUP te Ministarstvo zdravstva također postupaju sukladno standardnim operativnim procedurama, koje su podložne revidiranju⁹⁰.

3.4. Izazovi u identifikaciji žrtava

Kao što je to prethodno navedeno, formalnu identifikaciju žrtava trgovanja ljudima, odnosno dodjeljivanje „*statusa žrtve trgovanja ljudima*“ provodi MUP ili Operativni tim odlukom koju donosi natpolovična većina svih prisutnih članova Operativnog tima. Na razini MUP-a⁹¹ u svim policijskim upravama u Republici Hrvatskoj (20 policijskih uprava) te u regionalnim Službama za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta PNUSKOK-a (Zagreb, Osijek, Split i Rijeka) određeni su policijski službenici koji se bave suzbijanjem problematike trgovanja ljudima i koji, u svakom pojedinom slučaju, neposredno sudjeluju u identifikaciji žrtava i otkrivanju počinitelja ovog oblika organiziranog kriminaliteta. U praksi⁹² identifikacija žrtava se provodi na način da koordinator za suzbijanje trgovanja ljudima u Ravnateljstvu policije, u svakom pojedinom slučaju „odobrava/određuje“ identifikaciju i dodjeljivanje statusa žrtve trgovanja ljudima.

Nedostaci ovakvog sustava identifikacije vidljivi su na sljedećem primjeru. Strani državljani, koji u Republici Hrvatskoj boravi na temelju uredne dozvole za boravak i rad počeo je obavljati usluge prijevoza za poslodavca koji ga je i angažirao za te poslove. Krajem kolovoza 2026. ovaj strani državljani prijavljuje svog poslodavca za oduzimanje slobode, oduzimanje putnih

⁸⁹https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Standardne%20operativne%20procedure%20Ministarstva%20za%20demografiju%2C%20obitelj%2C%20mlade%20i%20socijalnu%20politiku_53.pdf

⁹⁰ Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030., za razdoblje od 2024. do 2026., mjera 2.1.

⁹¹ <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-planovi-i-projekti/nacionalni-programi-i-planovi/suzbijanje-trgovanja-ljudima/mup-ove-aktivnosti/282028>

⁹² prema neposrednom iskustvu autorice ovog rada kao nekadašnje zamjenice članice Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima

isprava i uskraćivanje hrane. Nakon razgovora s policijskim službenicima nadležne policijske uprave zaprima obavijest o pravima žrtava kaznenog djela na kojoj je nadležni policijski službenik naveo da se u konkretnom slučaju radi o žrtvi kaznenog djela trgovanja ljudima (članak 106. stavak 1. KZ/11). Nakon nekoliko dana ta žrtva se javlja jednoj državnoj instituciji tražeći pomoć jer se našla doslovno na „ulici“, bez smještaja, hrane i sredstava za život. Provjerom je utvrđeno da ni nakon skoro deset dana od prvog kontakta s policijom, navedena osoba nije zaprimila odluku o svojem statusu, odnosno odluku je li ili nije identificirana kao žrtva trgovanja ljudima. Tek u slučaju formalne identifikacije imala bi pravo na smještaj u jednom od nacionalnih skloništa za žrtve kaznenog djela, kao i sva druga prava u slučaju prihvaćanja programa pomoći i zaštite. Kako se ne radi o formalnoj odluci, u slučaju negativnog ishoda po žrtvu, ista nema na raspolaganju pravna sredstva za osporavanje takve odluke.

U konkretnom slučaju, ova žrtva kaznenog djela, iako ne i formalno identificirana kao žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima, s obzorom da je državljanin Europske unije upućen je na usluge iz sustava socijalne skrbi (prenočište, naknada i sl.⁹³).

Važnost ispravne i pravodobne identifikacije osobe kao žrtve kaznenog djela istaknuo je i ESLJP u predmetu B.B. protiv Slovačke, (broj 48587/21) od 24. siječnja 2025⁹⁴. U konkretnom predmetu došlo je do prekvalificiranja kaznenog djela trgovanja ljudima u blaže kazneno djelo, što je imalo konkretne posljedice za podnositeljicu jer je izgubila pristup sustavu potpore predviđenom za žrtve trgovanja ljudima.

Prema odredbi članka 11. Direktive 2011/36/EU, pomoć i podrška moraju biti pružene čim nadležna tijela imaju opravdane razloge vjerovati da je osoba možda bila žrtva trgovanja ljudima. Dakle, zaštita ne smije ovisiti o tome je li osoba već konačno i formalno identificirana kao žrtva. Navedeno je dodatno naglašeno izmjenama Direktive (EU) 2024/1712, koja izričito govori o stručnjacima koji dolaze u kontakt sa žrtvama ili potencijalnim žrtvama trgovanja ljudima, među ostalim radi njihove identifikacije, pomoći, podrške, zaštite i sprečavanja sekundarne viktimizacije.

⁹³ <https://socskrb.hr/djelatnosti/naknade-u-sustavu-socijalne-skrbi/>

⁹⁴ Podnositeljica B.B. bila je slovačka državljanka romskog podrijetla koja je odrastala u ustanovi socijalne skrbi te je imala intelektualne i psihičke teškoće. Nakon izlaska iz ustanove našla se u izrazito ranjivom položaju, uključujući siromaštvo, beskućništvo i ovisnost o drugim osobama. Kasnije je odvedena u Ujedinjenu Kraljevinu, gdje je bila seksualno iskorištavana. Nakon povratka u Slovačku identificirana je kao moguća žrtva trgovanja ljudima.

Pojam „potencijalna žrtva“ nije poznat u nacionalnom referalnom sustavu, ali ga poznaju sustavi drugih država članica Europske unije, kao primjerice Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Estonija, Grčka, Irska, Latvija, Litva i Luksemburg. Čak i EUROSTAT danas koristi širi koncept registrirane žrtve pa tako u statističku kategoriju može ući osoba koja je formalno identificirana, ali i osoba koja ispunjava kriterije iz Direktive 2011/36/EU, a još nije formalno identificirana, odnosno osoba koja je odbila formalnu identifikaciju.

Pojam potencijalne, odnosno presumirane žrtve trgovanja ljudima odnosi se na osobu u odnosu na koju postoje okolnosti i pokazatelji koji upućuju na mogućnost da je žrtva trgovanja ljudima, ali kod koje postupak formalne identifikacije još nije proveden ili dovršen⁹⁵. Takvoj je osobi potrebno osigurati odgovarajuću zaštitu i pomoć već u fazi sumnje, odnosno prije konačne formalne identifikacije, jer bi odgađanje zaštite do okončanja postupka identifikacije moglo ugroziti ostvarivanje njezinih prava i povećati rizik od daljnje viktimizacije.

4. PRAVA ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA

Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP⁹⁶, definira pojam žrtve na način da žrtva znači fizičku osobu koja je pretrpjela štetu, uključujući tjelesnu, umnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je izravno uzrokovan kaznenim djelom te članove obitelji osobe čija je smrt izravno uzrokovana kaznenim djelom i koji su pretrpjeli štetu kao posljedicu smrti te osobe. Direktivom 2012/29/EU žrtve trgovanja ljudima su prepoznate kao specijalna, „ranjiva“ kategorija žrtava kojima se treba posvetiti posebna pažnja.

Zakon o kaznenom postupku⁹⁷ u odredbi članka 202. stavka 2. točke 11. definira pojam žrtve na način da je žrtva kaznenog djela fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je

⁹⁵ https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary_en

⁹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029>

⁹⁷ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024, 72/2025 i 13/2026; dalje u tekstu: ZKP

smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

Uzme li se u obzir zakonski opis kaznenog djela trgovanja ljudima, odnosno radnja, sredstvo i svrha tog kaznenog djela u svojoj cjelovitosti i potencijalnim učincima na žrtvu, nedvojbeno se može zaključiti da žrtva toga kaznenog djela može pretrpjeti fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu i bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela (neposredna žrtva), dok bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra žrtve te osoba koju je žrtva bila dužna uzdržavati, ukoliko je žrtvina smrt prouzročena kaznenim djelom iz članka 106. KZ/11, mogu imati status posrednih žrtava.

4.1. Pravo na pomoć i podršku

U ZKP-u, vezano uz članak 4. stavak 1. Direktive 2012/29/EU, propisano je da žrtva kaznenog djela ima sljedeća prava: pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela⁹⁸, pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom⁹⁹, pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde¹⁰⁰, pravo da bez nepotrebne odgode bude obaviještena o puštanju uhićenika na slobodu, ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite¹⁰¹, pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka¹⁰², pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka¹⁰³, pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje¹⁰⁴, pravo da se medicinski zahvati prema njoj poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka¹⁰⁵, pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama KZ/11, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviješten o odbacivanju

⁹⁸ članak 43. stavak 1. točka 1. ZKP-a i članak 8. Direktive 2012/29/EU

⁹⁹ članak 43. stavak 1. točka 2. ZKP-a i članak 9. te 13. Direktive 2012/29/EU, v. i članak 25. stavak 1. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

¹⁰⁰ članak 43. stavak 1. točka 3. ZKP-a i članak 18. Direktive 2012/29/EU

¹⁰¹ članak 43. stavak 1. točka 10. ZKP-a, čl. 125a ZKP-a i članak 6. stavak 5. Direktive 2012/29/EU

¹⁰² članak 43. stavak 1. točka 4. ZKP-a

¹⁰³ članak 43. stavak 1. točka 5. ZKP-a te članak 10. i 20. stavak 1. točka a. i b. Direktive 2012/29/EU, v. i članak 25. stavak 3. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

¹⁰⁴ članak 43. stavak 1. točka 6. ZKP-a i članak 20. stavak 1. točka c. Direktive 2012/29/EU

¹⁰⁵ članak 43. stavak 1. točka 7. ZKP-a i članak 20. stavak 1. točke d. Direktive 2012/29/EU

kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika¹⁰⁶, pravo žrtve na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku¹⁰⁷, pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak¹⁰⁸ te druga prava propisana zakonom¹⁰⁹.

Žrtvu bi trebalo informirati o nazivu, adresi sjedišta i radnom vremenu službi za potporu, uz davanje osnovnih kontaktnih podataka, odnosno, u postupku pojedinačne procjene uputiti je na odgovarajuće ustanove ili organizacije radi dobivanja dodatne pomoći i podrške¹¹⁰. Informiranje o djelotvornoj psihološkoj te drugoj stručnoj pomoći i potpori uključivat će obavješćavanje o vrsti i načinu pružanja potpore i pomoći, ovisno o prepoznatim žrtvinim potrebama.

Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima u članku 4. propisuje da program pomoći i zaštite obuhvaća zdravstvenu i psihosocijalnu zaštitu, siguran smještaj, humanitarnu pomoć, usluge prevođenja i tumačenja, pravnu pomoć te druge potrebne oblike pomoći, a sam postupak pomoći i zaštite zahtijeva žurnost i tajnost u postupanju. O prihvaćanju programa pomoći i zaštite žrtva mora odlučiti u roku od 30 dana od dana identifikacije, a ukoliko je žrtva dijete, o prihvaćanju programa pomoći i zaštite, uz prethodno izraženo mišljenje djeteta, odlučit će skrbnik u roku od 90 dana od dana identifikacije.

Prvu i najhitniju pomoć žrtvi kaznenog djela trgovanja ljudima, kao što je prethodno navedeno, može pružiti mobilni tim¹¹¹, čiji članovi moraju biti dostupni 24 sata, a nadležnost za postupanje određuje se ovisno o mjestu identifikacije žrtve¹¹². Žrtva se po prihvaćanju

¹⁰⁶ članak 43. stavak 1. točka 8. ZKP-a i članak 6. stavak 1. i članak 11. Direktive 2012/29/EU

¹⁰⁷ članak 43. stavak 1. točka 9. ZKP-a i članak 4. stavak 1. točka h. Direktive 2012/29/EU

¹⁰⁸ članak 43. stavak 1. točka 12. ZKP-a i članak 6. stavak 2. Direktive 2012/29/EU

¹⁰⁹ članak 43. stavak 1. točka 12. ZKP-a

¹¹⁰ članak 11. Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve („Narodne novine“ broj: 106/17)

¹¹¹ radi se posebno podučenim predstavnicima centara za socijalnu skrb, Hrvatskog Crvenog križa i organizacija civilnog društva koje se bave suzbijanjem trgovanja ljudima

¹¹² Mobilni tim sa sjedištem u Gradu Zagrebu mjesno je nadležan za žrtve identificirane u sljedećim županijama: Gradu Zagrebu, Zagrebačkoj županiji, Krapinsko-zagorskoj županiji, Varaždinskoj županiji, Međimurskoj županiji, Kopriivničko-križevačkoj županiji, Sisačko-moslavačkoj županiji, Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i Karlovačkoj županiji.

Mobilni tim sa sjedištem u gradu Rijeci mjesno je nadležan za žrtve identificirane u sljedećim županijama: Primorsko-goranskoj, Istarskoj i Ličko-senjskoj županiji.

Mobilni tim sa sjedištem u Gradu Splitu mjesno je nadležan za žrtve identificirane u sljedećim županijama: Zadarskoj, Šibensko-kninskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Mobilni tim sa sjedištem u Gradu Osijeku mjesno je nadležan za žrtve identificirane u sljedećim županijama: Osječko-baranjskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Požeško-slavonskoj, Brodsko-posavskoj i Virovitičko-podravskoj županiji (članak 7. Protokola o identifikaciji)

programa pomoći i zaštite može smjestiti u nacionalno sklonište (trenutno dva u Republici Hrvatskoj), privatni smještaj te alternativni smještaj (ako ne postoji opasnost od ugrožavanja žrtvina tjelesnog integriteta).

Mjere pomoći i podrške pružaju se na temelju suglasnosti i informiranosti te uključuju najmanje životne standarde kojima se žrtvama može osigurati uzdržavanje mjerama kao što su pružanje odgovarajućeg i sigurnog smještaja i materijalne pomoći, kao i potrebnog medicinskog liječenja uključujući psihološku pomoć, savjetovanje i informiranje te, prema potrebi, prevođenje i tumačenje¹¹³. Pomoć i podrška žrtvi ne smiju se uvjetovati žrtvinom spremnošću da surađuje u kaznenoj istrazi, progonu ili suđenju¹¹⁴.

4.2. Pravo na informiranje i sudjelovanje u postupku

Odredbe članaka 15. i 16. ZKP-a¹¹⁵ propisuju opću obvezu u postupanju suda i drugih tijela, a nalažu sudu, državnom odvjetništvu, istražiteljima i policiji dužnost obavješćivanja žrtve, na razumljiv način, već pri poduzimanju prve radnje u kojoj ona sudjeluje, o njezinim pravima iz odredaba članka 43. stavaka 1., 2. i 3. ZKP-a, kao i o pravima koja ima kao oštećenik. Termin „na razumljiv način“ podrazumijevao bi obavijest na jeziku koji žrtva razumije¹¹⁶, ali i izbjegavanje formalne reprodukcije prava pukim čitanjem zakonskog teksta, što žrtvi kao pravnom laiku može biti u potpunosti nerazumljivo. Stoga Direktiva 2012/29/EU sažima ovaj pravni standard „razumljivosti“ u maksimu „pravo razumjeti i biti razumljiv“, na način da se komunikacija sa žrtvama „odvija jednostavnim i dostupnim jezikom, u usmenom i pisanom obliku“¹¹⁷.

Temeljno sredstvo ostvarivanja žrtvina prava na obaviještenost u postupku je pravo na prevođenje i tumačenje, a o kojem pravu se žrtvu mora upoznati prije prvog ispitivanja. Ukoliko se uzme u obzir koliko pravodobna i točna informiranost utječe na uspostavu žrtvina povjerenja u sustav i tijelo koje vodi postupak kao predstavnika toga sustava, ali i istodobno

¹¹³ članak 11. stavak 5. Direktive 2011/36/EU

¹¹⁴ članak 11. stavak 3. Direktive 2011/36/EU

¹¹⁵ Članak 15. ZKP-a glasi: Okrivljenika ili drugu osobu koja sudjeluje u postupku, a iz neznanja bi mogla propustiti kakvu radnju ili se zbog toga ne bi koristila svojim pravima, sud ili drugo tijelo koje provodi radnju poučiti će o pravima koja joj prema ovom Zakonu pripadaju i o posljedicama propuštanja radnje.

Članak 16. ZKP-a glasi: (1) Žrtva i oštećenik imaju u kaznenom postupku prava u skladu s ovim Zakonom. (2) Policija, istražitelj, državno odvjetništvo i sud postupaju s posebnim obzirom prema žrtvi kaznenog djela. (3) Tijela iz stavka 2. ovog članka dužna su žrtvu i oštećenika upoznati s njihovim pravima u postupku sukladno ovom Zakonu i pri poduzimanju radnji na primjeren način skrbiti o njihovim pravima.

¹¹⁶ Članak 8. stavak 3. ZKP-a

¹¹⁷ članak 3. stavak 2. Direktive 2012/29/EU

ojačava njezin položaj u postupku, što nesumnjivo dovodi i do veće vjerodostojnosti i dokazne snage njezina iskaza, a posljedično tome i efikasnosti te učinkovitosti samog postupka, razumljiva je važnost ostvarivanja prava na prevođenje i tumačenje. Žrtva se kao sudionik postupka ima pravo služiti svojim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih. Osigurat će joj se usmeno prevođenje ili tumačenje jezikom gluhih i gluhoslijepih njezinih te njoj i drugim sudionicima upućenih izjava, kao i pisano prevođenje dokaznog materijala¹¹⁸. Već prilikom podnošenja kaznene prijave žrtvi kao podnositeljici prijave treba se omogućiti ostvarenje prava na tumačenje i prevođenje. Prevođenje i tumačenje obavlja tumač, a prevođenje i tumačenje, ukoliko se time ne krše prava žrtve u aktivnom ostvarivanju prava, može se provesti i putem telefonske veze ili audio video uređaja.

Uz prava predviđena u članku 43. ZKP-a, žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima prava navedena u članku 44. stavku 4. ZKP-a: prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava, na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba, uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, biti ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 6. ZKP-a), osim ako žrtva zahtijeva da bude nazočna u sudnici tijekom davanja iskaza, na tajnost osobnih podataka te zahtijevati isključenje javnosti s rasprave. Također, žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite ima sva prethodno navedena prava (osim prava na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava).

4.3. Načelo nekažnjavanja žrtava

U predmetu V.C.L. i A.N. protiv Ujedinjene Kraljevine¹¹⁹ (presuda Vijeća od 16. veljače 2021., zahtjevi broj 74603/12 i 77587/12)¹²⁰ ESLJP je bio pozvan razmotriti može li kazneni progon žrtve ili potencijalne žrtve trgovanja ljudima, otvoriti pitanje povrede članka 4. Konvencije.

¹¹⁸ članak 8. stavak 3. i 11. ZKP-a u vezi sa člankom 4. stavkom 1. točkom f. te člankom 7. stavkom 1. i 2. Direktive 2012/29/EU

¹¹⁹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-207927%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-207927%22]})
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Presude%20i%20odluke/STRANE%20PRESUDE%20I%20ODLUKE/SA%20C5%20BDECI%20STRANIH%20PRESUDA%20I%20ODLUKA/V.C.L.%20AND%20A.N.%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM.pdf>

¹²⁰ Podnositelji zahtjeva su vijetnamski državljani rođeni 1994. i 1992. i žive u Ujedinjenoj Kraljevini (dalje: UK). Policija ih je uhitila dok su kao maloljetnici radili u tvornicama kanabisa i optužila za neovlaštenu prodaju i promet drogama. U to vrijeme, nekoliko nacionalnih izvješća upozoravalo je na problem trgovanja vijetnamskom djecom unutar UK i njihovo iskorištavanje za rad u takvim tvornicama. Unatoč indicijama da su podnositelji bili žrtve

Iako nijedan međunarodni instrument ne sadrži izričitu zabranu kaznenog progona žrtava trgovanja ljudima¹²¹, ESLJP smatra da takav progon može u određenim okolnostima biti u suprotnosti s obvezom države da poduzme operativne mjere za zaštitu žrtava ili potencijalnih žrtava trgovanja ljudima. Naime, obveza poduzimanja operativnih mjera ima dva glavna cilja: zaštititi žrtvu trgovanja od daljnje štete i olakšati njezin oporavak, a kazneni progon nesumnjivo bi bio štetan za fizički, psihološki i socijalni oporavak žrtve jer otežava integraciju u društvo i pristup mjerama pomoći predviđenim Konvencijom Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima.

U pravnoj teoriji¹²² razmatraju se dva modela nekažnjavanja žrtava: opći model krajnje nužde ili prisile te posebni kauzalni model. Opći model krajnje nužde ili prisila je model prema kojem je isključena protupravnost ili krivnja ovisno o težini zla koje je počinila osoba koja se nalazi u položaju krajnje nužde prema zlu koje je prijetilo. Navedeni model mogao bi biti rješenje u situacijama kada se žrtva nalazi u položaju neskrivljene opasnosti kod nekog nasilnog sredstva kojim se čini kazneno djelo trgovanja ljudima, ali ne pruža odgovor na situaciju nenasilnog počinjenja tog kaznenog djela. Radilo bi se o primjeru obmane ili prijevare gdje žrtva ne zna da se nalazi u položaju neskrivljene opasnosti, koja zabluda nije pravnorelevantna. Postavlja se pitanje da li je, kod počinjenja zla koje je jednako zlu koje je prijetilo, opravdano, prema članku 22. stavku 2. KZ/11, izreći da žrtva nije kriva za kazneno djelo. Drugi model – posebni kauzalni model zasniva se na ideji da trgovanje ljudima predstavlja uzrok počinjenog kaznenog djela (protupravne radnje) žrtve. Nekažnjavanje žrtve ovdje se opravdava time da je žrtva počinila kažnjivu radnju zbog i u vezi s kaznenim djelom trgovanja ljudima.

trgovanja ljudima, Kraljevska tužiteljska služba (CPS) nastavila je s njihovim kaznenim progonom. Oba podnositelja priznala su krivnju nakon čega su osuđeni na kazne zatvora u trajanju od 20 odnosno 18 mjeseci. Nakon osude, tijelo nadležno za procjenu žrtava trgovanja ljudima, identificiralo je podnositelje kao žrtve trgovanja ljudima. U žalbenom postupku podnositelji su tvrdili da kao žrtve trgovanja ljudima, nisu smjeli biti kazneno gonjeni. Žalbeni sud je odbio njihove žalbe navodeći da žrtve trgovanja ljudima ne stječu automatski imunitet od kaznenog progona i da se međunarodnopravna obveza UK da osigura mogućnost nekažnjavanja žrtava trgovanja ljudima može postići tako da tužitelji koriste svoje diskrecijsko pravo ne pokretanja kaznenog progona u odgovarajućim slučajevima. Žalbeni sud je utvrdio da je u ovom slučaju odluka o kaznenom progonu bila dovoljno opravdana i da nije bilo zlouporabe postupka.

¹²¹ Odredbe o nekažnjavanju sadržane u članku 26. Konvencije o suzbijanju trgovanja ljudima, članku 8. Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te članku 4. stavku 2. Protokola Međunarodne agencije rada iz 2014. uz Konvenciju o prisilnom radu, sadrže dvije važne stavke: i) ako je žrtva trgovanja ljudima bila prisiljena počiniti nezakonitu aktivnost; ii) nacionalne vlasti trebaju imati mogućnost, ali ne i obvezu, ne pokretati kazneni progon protiv takve žrtve

¹²² Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u Hrvatskoj – pravni standard kao fikcija ili stvarnost, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 53, no. 4, 2016. i Maršavelski, A., Empirijski pokazatelji trgovanja ljudima i ropstva u Hrvatskoj – temelj za unapređenje pravnog okvira, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 29, no. 2, 2022.

U Republici Hrvatskoj, s obzirom da model uzročnosti nije posebno propisan, iako je bilo prijedloga za navedeno¹²³, valja primijeniti odredbu o krajnjoj nuždi kao razlogu isključenja protupravnosti ili krivnje kažnjive radnje koju je počinila žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima.

O proširenju načela nekažnjavanja kako ga propisuje Direktiva (EU) 2024/1712 i prijedlozima *de lege ferenda* dalje u poglavlju 7.

4.4. Imovinskopравни zahtjev i naknada štete

Žrtve kaznenog djela trgovanja ljudima imaju pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna¹²⁴. ZKP propisuje da žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopравни zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjerkavanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.

Pravo na naknadu štete regulirano je Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela¹²⁵ koji razlikuje neposrednu žrtvu, kao osobu koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedice kaznenog djela i posrednu žrtvu, članove obitelji pokojne neposredne žrtve. Povreda zaštićenog pravnog dobra mora biti na teritoriju Republike Hrvatske, na njezinom brodu ili u njezinom zrakoplovu. Naknadu mogu ostvariti državljani Republike Hrvatske ili druge države članice EU ili osobe koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj ili drugoj državi članici. Nadoknađuju se troškovi zdravstvene zaštite, izgubljena zarada, iznosi izgubljenog uzdržavanja i pogrebni troškovi. O pravu na naknadu odlučuje Odbor za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela. Žrtvin zahtjev može se odbaciti kao nepravodoban ili podnijet od neovlaštene osobe ili kao neuredan, a neispravljen u danom roku, usvojiti u cijelosti ili djelomično ili odbiti kao neosnovan. Protiv odluke nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor. Naknada se isplaćuje u roku od 30 dana od dana dostave rješenja.

¹²³ Maršavelski, A., *op. cit.* u bilj. 38, str. 518

¹²⁴ članak 43. stavak 3. ZKP-a i članak 17. Direktive 2011/36/EU, kao i članak 15. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

¹²⁵ Narodne novine, broj 80/08 i 27/11

Dosad nijedna žrtva trgovanja ljudima nije ostvarila pravo na naknadu po navedenom Zakonu¹²⁶, a prema izvješću GRETA-e takvih zahtjeva nije ni bilo¹²⁷. Također, žrtve trgovanja ljudima prema dostupnoj sudskoj praksi iznimno rijetko postavljaju imovinsko pravni zahtjev, a još ga rjeđe ostvaruju.

Ovdje je potrebno istaknuti odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III-641/2021 od 12. studenoga 2024.¹²⁸ koja je relevantna za imovinskopravni zahtjev žrtve kaznenog djela jer se predmet odnosio na žrtvu seksualnog nasilja¹²⁹ i pitanje treba li kazneni sud odlučiti o njezinu imovinskopravnom zahtjevu ili je uputiti na parnicu.

Ustavni sud Republike Hrvatske je u prehodno navedenoj odluci istaknuo da je odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu u kaznenom postupku adhezijski postupak. Njegova je svrha, između ostalog, omogućiti oštećeniku brzu i učinkovitu zaštitu prava koja su povrijeđena kaznenim djelom, bez potrebe za pokretanjem zasebnog parničnog postupka. Posebno je važno stajalište suda da kod žrtava nasilja postupanje treba biti usmjereno i na zaštitu od sekundarne viktimizacije i retraumatizacije.

U konkretnom predmetu podnositeljica je bila žrtva kaznenih djela seksualnog nasilja (trgovanja ljudima¹³⁰) i postavila je imovinskopravni zahtjev za naknadu neimovinske štete. Kazneni sudovi uputili su je da svoj zahtjev ostvari u parnici. Ustavni sud Republike Hrvatske je kritizirao način na koji su sudovi obrazložili takvu odluku, osobito zato što nisu dovoljno uzeli u obzir njezin položaj žrtve i opasnost od ponovne traumatizacije te je u tom dijelu ukinuo odluke nadležnih sudova¹³¹ i predmet vratio na ponovni postupak radi odlučivanja o podnositeljičinom imovinskopravnom zahtjevu za isplatu neimovinske štete.

¹²⁶ Maršavelski, A., *op. cit.* u bilj. 38, str. 527

¹²⁷ GRETA, Evaluation Report Croatia, Third evaluation round: Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings, Council of Europe, Strasbourg, 2020, str. 22.

¹²⁸ Narodne novine, broj 13/25

¹²⁹ prema mišljenju Ustavnog suda Republike Hrvatske, u konkretnom slučaju zapravo se radilo o žrtvi trgovanja ljudima (pogrešna kvalifikacija kaznenog djela) - 44. Iz opisanih okolnosti nesumnjivo proizlazi da je okrivljenik organizirao pružanje seksualnih usluga osiguranjem smještaja, što upućuje na elemente skrivanja, kao jednu od mogućih »radnji« trgovine ljudima. 45. Kako je to i prvostupanjski sud utvrdio, to je činio uporabom sile i prijetnji, fizički i psihički zlostavljajući podnositeljicu. 46. Svrha je nesumnjivo bila izrabljivačka jer je okrivljenik podnositeljicu prisiljavao na prostituciju kako bi za sebe ishodio materijalnu dobit. Na to posebno, kako je već navedeno, upućuje činjenica da je bio prezadužen i s niskim mjesečnim primanjima. 47. Slijedom navedenog, razmatranjem svih navedenih činjenica koje su utvrđene u kaznenom postupku, Ustavni sud zaključuje da ponašanje okrivljenika prema podnositeljici sadržava sva tri elementa potrebna da bi se ono moglo okarakterizirati kao trgovina ljudima. 48. Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da opseg ovog predmeta ulazi u područje primjene članka 4. Konvencije i članka 23. stavka 2. Ustava.

¹³⁰ nap. a.

¹³¹ presuda Županijskog suda u Varaždinu broj: K-11/2019-98 od 26. studenoga 2019. i presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: I Kž 95/2020-8 od 25. svibnja 2020.

Nakon navedene odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske sudska praksa se evidentno mijenja. Tako je presudom Općinskog suda u Novom Zagrebu, poslovni broj: K-395/2024-72 od 29. svibnja 2025.¹³² žrtvi kaznenog djela trgovanja ljudima djelomično dosuđen imovinskopravni zahtjev u iznosu 10.000,00 eura, postavljen s osnove naknade neimovinske štete, dok je s ostatkom upućena da isti može ostvariti u parnici. Iz obrazloženja ove presude razvidno je da je sud visinu naknade štete utvrdio nakon provedenog sudskomedicinskog vještačenja i dodijelio joj iznos od 7.000,00 eura zbog povrede prava osobnosti do koje je došlo uslijed teške tjelesne ozljede te iznos od 3.000,00 eura zbog povrede prava osobnosti do koje je došlo uslijed prisilnog bavljenja prostitucijom.

U predmetu Krachunova protiv Bugarske od 28. studenog 2023. (broj zahtjeva 18269/18) ESLJP je zauzeo stav da žrtve trgovanja ljudima imaju pravo na naknadu izgubljene zarade¹³³. U predmetu podnositeljice, ESLJP je po prvi put odlučivao postoji li prema članku 4. Konvencije pozitivna obveza da se žrtvama trgovanja ljudima omogući potraživanje naknade štete od počinitelja na osnovu izgubljene zarade. Pri ocjeni postoji li prema članku 4. Konvencije takva pozitivna obveza, ESLJP je istaknuo iduća tri temeljena pravila: predmet i svrha Konvencije, kao instrumenta za zaštitu pojedinaca je jamčiti prava koja su praktična i učinkovita; Konvencija i njezini Protokoli se trebaju tumačiti u suglasnosti s ostalim pravilima međunarodnog prava, čiji su također dio te pri tumačenju Konvencije i njezinih Protokola, ESLJP može uzeti u obzir razvoj domaćih pravnih sustava koji idu u smjeru stvaranja konsenzusa između ugovornih država na određenom području.

Mogućnost da žrtve trgovanja ljudima potražuju naknadu izgubljene zarade, osobito zarade koju su im oduzeli trgovci ljudima, predstavljala bi jedan od načina osiguranja *restitutio in integrum* za te žrtve nadoknadom punog opsega štete koju su pretrpjele. ESLJP je utvrdio da bi takva naknada znatno doprinijela osiguranju financijskih sredstava žrtvama da ponovo izgrade svoje živote te održavanju njihovog dostojanstva. Također, pomogla bi u njihovom

¹³² Nepravomoćna – nap.a.

¹³³ Podnositeljica zahtjeva počela se baviti prostitucijom nakon što se, zbog loših odnosa s roditeljima, preselila kod X-a. X je bio poznat policiji zbog surađivanja sa svodnicima. Kada je podnositeljica pokušala prestati s prostitucijom i vratiti se roditeljima, X je došao po nju te ju natjerao da se vrati u njegovu kuću. Uzeo joj je osobnu iskaznicu i prisilo ju da nastavi s pružanjem seksualnih usluga. Sav prihod koji bi podnositeljica ostvarila od prostitucije, X je prisvojio. Podnositeljici su u jednom trenutku prišla dva policajca u civilu kojima je rekla da ju X drži protiv njezine volje, da joj je oduzeo osobnu iskaznicu, te da više ne želi pružati seksualne usluge i da treba pomoć. Policija je pokrenula istragu protiv X-a koji je u konačnici osuđen za kazneno djelo trgovanja ljudima te mu je naloženo da podnositeljici nadoknadi neimovinsku štetu. Bugarski sudovi su odbili podnositeljičin zahtjev za naknadu imovinske štete uz obrazloženje da se radi o zaradi ostvarenoj bludnim i nemoralnim radnjama.

oporavku te bi umanjila rizik da ponovo postanu žrtve trgovanja ljudima. Slijedom navedenog, takva naknada se mora uzeti kao bitan dio integriranog odgovora države na trgovanje ljudima sukladno članku 4. Konvencije. Štoviše, obeštećenje žrtve bi trebalo predstavljati glavno razmatranje iz perspektive ljudskih prava. Također, takva naknada bi onemogućila počinitelje da uživaju sredstva ostvarena kaznenim djelom, čime bi se smanjila ekonomska korist od počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima. ESLJP je naglasio da i Protokol iz Palerma i Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, a koji su na snazi u svih četrdeset i šest država ugovornica, propisuju opću obvezu da se žrtvama trgovanja ljudima omogući traženje naknade. Parlamentarna skupština Vijeća Europe je također preporučila da počinitelji trebaju platiti odštetu žrtvama trgovanja ljudima. Također, navela je da bi u središtu radnji koje se poduzimaju, glavni interes trebao biti na povratku prava i dostojanstva žrtava¹³⁴.

4.5. Sekundarna viktimizacija i sudska praksa

Direktivom 2012/29/EU žrtve trgovanja ljudima u visokom postotku prepoznate su kao žrtve sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Posebnu pažnju trebalo bi obratiti pri procjeni postoji li kod takvih žrtava rizik takve viktimizacije, zastrašivanja ili odmazde te bi trebalo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da će navedene žrtve imati koristi od posebnih zaštitnih mjera¹³⁵.

Također, članak 9. Recitala Direktive 2012/29/EU propisuje da bi žrtve kaznenih djela trebalo zaštititi od sekundarne i ponovljene viktimizacije, od zastrašivanja i odmazde, one bi trebale dobiti odgovarajuću potporu radi olakšavanja oporavka te bi im trebalo omogućiti dostatan pristup pravosuđu.

Pojedinačna procjena žrtve, uz njezino sudjelovanje, a na temelju, ali ne i isključivo, osobnih značajki žrtve, kao i vrste te okolnosti počinjenja kaznenog djela i postojećih rizika za prouzročenje štete, koji je kod kaznenog djela trgovanja ljudima izrazito visok, uključuje,

¹³⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2218269/18%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-229129%22%5D%7D>
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Presude%20i%20odluke/STRANE%20PRESUDE%20I%20ODLUKE/SA%20C5%20BDECI%20STRANIH%20PRESUDA%20I%20ODLUKA/KRACHUNOVA%20v.%20BULGARIA.pdf>

¹³⁵ Točka 57. Recitala Direktive 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP

između ostalog i utvrđivanje potrebe za primjenom posebnih mjera zaštite žrtve, sve u svrhu sprečavanja žrtvine daljnje traumatizacije ili ponovne viktimizacije.

Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru, a državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu¹³⁶.

Unatoč ovako formuliranim procesnim jamstvima, sudska praksa je znatno drugačija. Primjerice, iz analizirane presude Županijskog suda u Zadru, poslovni broj: 17 K-37/2015-223 od 12. srpnja 2022., u postupku koji se prvotno vodio zbog kaznenih djela trgovanja ljudima (članak 106. stavak 1. KZ/11), silovanja (članak 153. stavak 1. KZ/11 te iznude (članak 243. stavak 3. KZ/11), žrtva je ispitivana čak pet puta¹³⁷. Državno odvjetnik je tijekom postupka (koji se vodio čak devet godina) odustao od kaznenog progona protiv optuženika u odnosu na kazneno djelo iz članka 106. stavka 1. KZ/11, pa je protiv optuženika za to kazneno djelo optužba odbijena, dok je u odnosu na prethodno navedena dva kaznena djela osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine i 6 mjeseci, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 1 godine i 3 mjeseca, uz rok provjeravanja od 4 godine.

Iako ESLJP u svojoj dosadašnjoj praksi prema članku 4. Konvencije ne oblikuje sekundarnu viktimizaciju kao zaseban standard pod tim nazivom, njegova praksa zahtijeva od država da žrtve trgovanja ljudima pravodobno identificiraju, zaštite i prema njima postupaju uzimajući u obzir njihovu osobitu ranjivost. U prethodno navedenom predmetu V.C.L. i A.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva Sud je naglasio pozitivnu obvezu države da poduzme operativne mjere radi zaštite žrtava trgovanja ljudima, dok u predmetima koji se odnose na seksualno nasilje¹³⁸, izrijeком prepoznaje sekundarnu odnosno ponovnu viktimizaciju koja može nastati kao posljedica postupanja tijela kaznenog progona.

5. KAZNENI PROGON POČINITELJA TRGOVANJA LJUDIMA

¹³⁶ članak 43a. stavak 6 ZKP-a

¹³⁷ točka 14. obrazloženja ove presude glasi: Naime, navedeno proizlazi prvenstveno iz iskaza oštećene B. K. koja je u ovom kaznenom postupku ispitana čak pet puta. Pri svim ispitivanjima oštećena je ostala kod svoga iskaza koji je dodatno pojašnjavala u manjem dijelu. Taj iskaz sud je ocijenio vjerodostojnim kada ga je doveo u vezu s ostalim provedenim dokazima i iz razloga koji će biti iznijeti u nastavku ove presude.

¹³⁸ B. v. Russia, br. 36328/20, presuda od 7. veljače 2023., X v. Cyprus, br. 40733/22, presuda od 27. veljače 2025.

Kazneni postupak je formalni postupak u kojem ovlašteni tužitelj određuje predmet raspravljanja, pri čemu je sud vezan činjeničnim opisom djela koje je predmet optužnice (članak 449. stavak 1. ZKP), dok nije vezan pravnom ocjenom djela, ali ne može optuženika proglasiti krivim za kazneno djelo teže od onoga koje mu je optužbom stavljeno na teret (članak 449. st. 2. ZKP). Sud nema ovlast, jer bi time prekoračio optužbu, kazneno djelo koje je primjerice optuženo kao prostitucija pravno označiti kao kazneno djelo trgovanja ljudima zbog ustaljene sudske prakse da je to moguće samo u odnosu na drugačija, srodna kaznena djela, a ne druga kaznena djela koja se nalaze u drugoj glavi KZ/11.¹³⁹

Ispravna kvalifikacija kaznenog djela pretpostavka je zakonito provedenog kaznenog postupka u kojem će se ostvariti svrha kaznenog postupka iz članka 1. stavka 1. ZKP-a.

5.1. Pravna kvalifikacija kaznenog djela

Kazneno djelo trgovanja ljudima je kazneno djelo koje se progoni se po službenoj dužnosti, iz čega proizlazi da otkrivanje i progon počinitelja toga kaznenog djela ne bi trebalo i ne smije ovisiti o žrtvinoj inicijativi i intenzitetu njezine aktivnosti u postupku¹⁴⁰, no istodobno bi joj tu inicijativu trebalo dopustiti i potaknuti je kroz osiguravanje prava na podnošenje kaznene prijave¹⁴¹. Specifičnosti žrtvina položaja, od kojih treba istaknuti moguću dužu vremensku izloženost nepravu i posljedičnu traumatiziranost (PTSP), socijalno jezičnu izoliranost u stranoj sredini, ukoliko nije državljanka države u kojoj se našla, odnos ovisnosti s počiniteljem s kojim isključivo održava socijalne kontakte, strah zbog situacije u kojoj se našla, potenciran mogućim svakodnevnim počiniteljevim nasilnim, prijetećim ili obmanjujućim postupanjem, mogu dovesti do potpunog izostanka žrtvine inicijative za pokretanje postupka, pa čak i do njezine pasivnosti ili davanja lažnog iskaza u kojem bi negirala počinjenje kaznenog djela na svoju štetu ili ekskulpirala neposrednog počinitelja. Stoga bi obveza poduzimanja progona podrazumijevala neoslanjanje isključivo na žrtvin iskaz, iznijet u kaznenoj prijavi, već sveobuhvatan, detaljan i pažljiv pristup provjeri svih odlučujućih okolnosti, kako onih usko

¹³⁹ Brđanović, T.; Supančić, G., *op. cit.* u bilj. 39, str. 542.

¹⁴⁰ članak 9. stavak 1. Direktive 2011/36/EU propisuje da države članice osiguravaju da istraga ili progon kaznenih djela iz članaka 2. i 3. ne ovise o prijavi ili optužbi žrtve i da se kazneni postupak može nastaviti i ako je žrtva povukla svoju izjavu, a Direktiva (EU) 2024/1712 proširuje ovu obvezu i na kaznena djela koja se odnose na korištenje uslugama koje pruža žrtva trgovanja ljudima (članak 18.a), članak 27. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima propisuje da će svaka stranka osigurati da istrage ili kazneni progon kaznenih djela utvrđenih u skladu s ovom Konvencijom ne ovise o prijavi ili optužbi koju iznese žrtva, barem u onim slučajevima u kojima je kazneno djelo u cijelosti ili u jednom dijelu počinjeno na njezinu državnom području.

¹⁴¹ članak 4. stavak 1. točka b. Direktive 2012/29/EU

vezanih uz elemente kaznenog djela, tako i onih širih, iz društveno-vremenskog konteksta položaja u kojem se žrtva našla. Složenost ovog kaznenog djela zahtijeva od tijela uključenih u postupak suradnju i koordinaciju od samog početka, što se posebno odnosi na postupanje policije (ili drugog tijela do kojeg je doprla informacija o počinjenju ovog kaznenog djela), tijela koja pružaju pomoć i potporu žrtvama te državnog odvjetništva.

Zajednički rad policije i državnog odvjetništva neposredno prije ili nakon podnošenja kaznene prijave ili dojave žrtve, nužno uključuje koordinaciju radi utvrđivanja pokazatelja da se radi o počinjenju kaznenog djela trgovanja ljudima, odnosno, utvrđivanja položaja žrtvine bespomoćnosti, dobi, spola, zdravstvenog psihofizičkog stanja, invaliditeta, posjeda ili neposjeda osobnih isprava, državljanstva, mjesta prebivanja, socijalnih kontakata, poznavanja sredine, odnosa subordinacije prema nekoj osobi, rodbinske ili poslovne povezanosti s tom osobom i dr.¹⁴².

Kao što je prethodno navedeno, da bi se djelo kvalificiralo kao kazneno djelo trgovanja ljudima potrebno je da su ispunjena sva tri obilježja (radnja, sredstvo, cilj). Upravo zbog kompleksnosti ovog kaznenog djela, u vrlo malo situacija, čak i kad su žrtve formalno identificirane kao žrtve trgovanja ljudima, dolazi do kvalificiranja djela kao kaznenog djela trgovanja ljudima (ili ropstva)¹⁴³, a u još manje slučajeva i do konačne osude počinitelja za ovo kazneno djelo¹⁴⁴. Navedeno će biti jasnije iz potonje analiziranih slučajeva iz sudske prakse.

Zaključno, gledano s aspekta ispravne pravne kvalifikacije kaznenih djela, može doći do različitih posljedica u kaznenom postupku (upitna mogućnost prekvalifikacije, dokazanost obilježja, prekoračenje optužbe i eventualna zabrana reformacije in peius). Stoga je posebnu pozornost potrebno posvetiti ispravnoj kvalifikaciji kaznenog djela zbog višestrukih posljedica, s aspekta položaja i posebnih prava žrtve, ali i optuženika te zakonitog postupanja i državnih odvjetnika i sudaca.

¹⁴² članak 9. Recitala Direktive 2012/29/EU - „u svim kontaktima s nadležnim tijelom koje postupa u okviru kaznenog postupka i svim službama koje dolaze u kontakt sa žrtvama, poput službi za potporu žrtvama ili službi za popravljivanje štete, trebalo bi uzeti u obzir osobnu situaciju i neposredne potrebe, dob, spol, moguću invalidnost i zrelost žrtava kaznenih djela, pri tome potpuno poštujući njihovu tjelesnu, umnu i moralnu nepovredivost.“

¹⁴³ Maršavelski, A., op. cit. u bilj. 38, str. 511

¹⁴⁴ Iz rješenja Općinskog suda u Novom Zagrebu, poslovni broj: K-409/2020-120 od 18. listopada 2024. proizlazi da je obustavljen kazneni postupak protiv dvije okrivljenice, zbog kaznenog djela iz članka 105. stavka 1. KZ/11 jer je ODO odustalo od daljnjeg kaznenog progona uz obrazloženje da se iz *personalnih dokaza* nisu potvrdili činjenični navodi optužnice i stoga ne postoje dokazi na osnovu kojih bi se i nadalje moglo tvrditi da su okrivljene poduzele radnje kojima su se ostvarila bitna obilježja kaznenog djela iz članka 105. stavka 1. KZ/11.

5.2. Oblici iskorištavanja

Oblici iskorištavanja žrtava trgovanja ljudima, u skladu s relevantnim međunarodnim dokumentima, detaljnije su obrađeni u poglavlju 2.3.2. ovog rada, dok se u ovom dijelu analiziraju njihova pojavnost i konkretni oblici na temelju dostupne sudske prakse iz razdoblja od 2021. do 2025. godine.

Primjeri opisa iskorištavanja žrtve za činjenje protupravnih radnji bili bi slijedeći:

1)... u vremenu od lipnja 2020. do 7. rujna 2021. na adresama njegovog stanovanja u ..., a potom na adresi ..., nakon što je stupio u ljubavnu vezu sa ... te sa istom započeo zajedno živjeti na naprijed navedenim adresama, koristeći okolnost da je imenovana nezaposlena i bez novca, pa je tako iskorištavajući njezino loše financijsko stanje, gotovo svakodnevno verbalno i fizički napadao na način da ju je tukao, čupao za kosu, udarao je šakama, bacao stol na nju, njezinom glavom udarao o zid, bacao drvene ormariće na njezinu glavu, udarao je nogama po glavi i tijelu, govorio joj da je kurva, drolja, da nije sposobna ni kao žena ni kao osoba ni kao majka, da je glupa, lijena, da je njezina majka kurva, da ako neće biti njegova da neće biti ničija te da će ubiti nju, a potom sebe, a također joj je oduzeo i mobilni telefon i zabranio da posjeduje ključ od stana tako da ne bi mogla pobjeći, zaključavao je u stanu govoreći joj da ima puno oružja, više bombi i naoružanja, zabranio joj je da se s bilo kim druži i da bilo koga naziva, govorio joj je će je njegovi prijatelji ako je igdje pronađu, zalijepiti usta trakom, strpati u auto i odvesti njemu da joj presudi te da će zaklati njezinu majku, baku, očuha i brata, zahtijevao je od nje da od svoje majke traži novac, pri čemu je majka ... poslala iznos od najmanje 20.000,00 kuna koje je zadržao za sebe, a sve u cilju njezinog daljnjeg iskorištavanja i izrabljivanja kako bi činila protupravne radnje kojima bi ostvarivao materijalnu korist te nakon što je na navedeni način uspostavio potpuni nadzor nad imenovanom istu je odvodio u razne prodavaonice na području ... gdje je ... zbog straha da ju ponovno fizički ne napadne, kao i iz straha za ostale članove obitelji vršila krađe raznih prehrambenih i drugih artikala koje mu je odmah po izlasku iz prodavaonica i predavala i koji ih je dalje prodavao trećim osobama, a novčane iznose dobivene od prodaje u potpunosti zadržavao za sebe, da bi dana 23./24. srpnja 2021. kada je ... pokušala prekinuti odnos te pobjeći, kako bi ju spriječio u odlasku, zatražio je intervenciju djelatnika policije koju situaciju je ... iskoristila i pobjegla te se sklonila kod ... na adresi u ...

da bi ju u trenutku kada je izašla radi odlaska u prodavaonicu ponovno presreo i odveo u svoj stan¹⁴⁵;

2)... u vremenu od kraja 2005. do kraja ožujka 2019., postupajući opisano kao u toč 1) protivno odredbi članka 5. u svezi članka 3. Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom kojom se nadopunjuje Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta Ujedinjenih naroda, svjestan odnosa ovisnosti njegove supruge i djece, iskorištavajući činjenicu da supruga ... nije imale potrebite dokumente za zakonit boravak u RH, prijeteci da će ju prijaviti da nelegalno živi u RH zbog čega da će joj oduzeti djecu, prisiljavao svoju suprugu ... da prosjači po gradu ... i ... i tako pribavlja novčana sredstva, što je ona u strahu za sebe i svoju djecu bespogovorno činila, tako da je prosjačila čak i sa djetetom na rukama¹⁴⁶,

Primjer opisa iskorištavanja za prostituciju i druge oblike spolnog iskorištavanja:

... dana 16. srpnja 2019. oko 07,30 sati, s područja ..., dijete mlt. ... rođ. 2003., koju je ranije, preko izvjesnog ..., uvjerio da će je, u ..., zaposliti i da će raditi kao pomoćna radnica u njegovom kafiću, da će joj plaća biti 35 eura, da će raditi deset dana, da će joj omogućiti smještaj, da će, ukoliko bude bila sama u stanu, moći raditi i prekovremeno, s ciljem da je odvede na područje ... i tamo prisili na prostituciju, svojim osobnim vozilom ... reg. oznake ..., preko graničnog prijelaza ..., dovezao u ..., uzeo njenu putovnicu i novac koji je imala kod sebe, te ju odvezao na otok ..., gdje je, navodno, trebao obaviti neke poslove, smjestio ju u apartman vlasništvo ..., na adresi ..., zabranio joj da ikome javi da su na ..., pa je tako ... morala reći da su stigli u ..., govorio joj da će u ... raditi kao prostitutka i da o tome ne smije nikom ništa govoriti, da nitko neće znati i da će ona tako zarađivati i da će imati stan u kojem će raditi, prijeteci joj da dok bude živa neće moći disati od njega, zaključao ju je u sobu i iz njenog mobitela izvadio SIM karticu, ponavljajući prijetnje da će svih pobiti ukoliko bude ikog zvala da dođe po nju, a kada ga je zatražila da ju vrati kući, odgovorio da je on u ... ne vraća, te da će je uništiti skroz ukoliko bude zvala policiju, da će raditi kao prostitutka i da će morati raditi

¹⁴⁵ Presuda Županijskog suda u Zagrebu, 9 K-6/2022 od 29. rujna 2022.; optuženik je oslobođen od optužbe za kazneno djelo trgovanja ljudima iz članka 106. stavak 1. KZ/11 (uporabom sile i prijetnje te zlouporabom odnosa ovisnosti, primio osobu radi činjenja protupravnih radnji), a osuđen je za pokušaj ubojstva (članak 110. u vezi s člankom 34. KZ/11).

¹⁴⁶ Županijski sud u Rijeci, Kzd-3/2023-111 od 12. srpnja 2024. (uporabom sile i prijetnje, teškog položaja i odnosa ovisnosti uspostavio ropstvo i njemu sličan položaj radi činjenja protupravne radnje)

što joj on kaže, pa je u jednom trenutku, u ranim jutarnjim satima 17. srpnja 2019., iskoristila njegovu nepažnju i pobjegla¹⁴⁷.

Primjer opisa iskorištavanja žrtve radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja:

... tijekom mjeseca lipnja 2011., u nakani da ... iskoriste za služenje i težak fizički rad, zajedno i po prethodnom dogovoru, protivno članku 5. u svezi članka 3. Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom kojim se nadopunjuje Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta Ujedinjenih naroda, iskoristivši blagu duševnu zaostalost ... nagovorili ga da dođe živjeti k njima u (adresa) neistinito obećavši da će mu kupiti kuću, osobni automobil i plaćati mu fizički rad dnevno po 50 eura te da će mu naći ženu, a kako bi ga uvjerali u to, II. optužena ... je 21. lipnja 2011. s ... zaključila dva privremena ugovora u kojima navodi da za stoku koju on predaje II. optuženoj stupa u posjed osobnog automobila reg. oznake i broj BJ 236-ET i osobnog automobila reg. oznake i broja ZG 7443-K za koja vozila će naknadno izvršiti prijenos vlasništva, iako to prema unaprijed stvorenoj namjeri nikada nije izvršila te su ga I. optuženi i II. optužena upoznali sa već udanom ..., u što sve je on uslijed svoje blage mentalne retardacije i lakovjernosti povjerovao i pristao poći s njima te im predao svoja dva bika i dva teleta vrijednosti od 22.200,00 kn za što su mu I. optuženi i II. optužena obećali isplatiti navedeni iznos, međutim prema unaprijed stvorenoj namjeri to nisu učinili, nego su ... dovezli u zajedničku kuću u (adresa), gdje su ga smjestili u garažu, a potom u ložionicu, a zatim su mu naredili da svakodnevno počinje raditi prije izlaska sunca tako da čisti šahte, kopa, betonira i izrađuje ogradu velikih površina na njihovom zemljištu, u šumi ruši i izrađuje drva za ogrjev, vodi brigu o stoci, te da obavlja poslove i za druge ljude kojima su ga slali, što je ... u strahu da će ga I. optuženi fizički kazniti ukoliko tako ne postupa i činio, a cijelo to vrijeme za obavljeni rad nije primio nikakvu naknadu, pa kada je vidio da imaju i oružja u kući u strahu je radio sve što su mu I. optuženi i II. optužena naredili, pa je i po naredbi I. optuženog, koji ga je sa II. optuženom vozio u poslovnicu Podravske banke gdje je ... podizao novac sa svog tekućeg računa i to 24. lipnja 2011. iznos od 3.300,00 kuna, 16. travnja 2012. iznos od 6.300,00 kuna i 4. srpnja 2012. iznos od 3.830,00 kuna koji novac je predavao II. optuženoj, a ona I. optuženom, te je II. optužena, ponovno koristeći njegovu blagu duševnu zaostalost i neukost zatražila od njega da zaključi police osiguranja kod TD Merkur osiguranje te da u policu osiguranja za slučaj smrti

¹⁴⁷ Županijski sud u Zadru, 11 K-38/2019 od 24. studenog 2020. (obmanom i prijevarom vrbovao, prevezao i skrivao dijete, te prenio nadzor nad njim, radi iskorištavanja za prostituciju i druge oblike spolnog iskorištavanja)

naznači da će osigurnina biti isplaćena u njezinu korist, što je sve oštećeni ... u strahu od I optuženog i II. optužene i činio, sve do 8. kolovoza 2012. kada je ... iskoristio dolazak policijskih službenika u dvorište obitelji ... i zatražio od njih pomoć te su ga isti odvezli u siguran smještaj, dok su I. optuženi i II. optužena na opisani način pribavili protupravnu imovinsku korist u iznosu od 22.200,00 kuna i 13.430,00 kuna¹⁴⁸.

5.3. Prijavljeni počinitelji i kaznena djela

Za kaznena djela u odnosu na koja su identificirane žrtve trgovanja ljudima prema podacima EUROSTAT-a¹⁴⁹ u Republici Hrvatskoj u 2021. prijavljena je 31 osoba (*eng. suspected person*), 2022. 15 osoba, 2023. 31 osoba, a 2024. 24 osobe. Prema istim podacima tijekom 2021. i 2022. nije osuđena ni jedna osoba (*eng. convicted person*), dok je 2023. osuđeno njih 7, a 2024. 4. Nadalje, prema podacima koje je Republika Hrvatska dostavila GRETA-i tijekom četvrtog evaluacijskog ciklusa primjene Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, tijekom 2021. u 9 predmeta pokrenute su istrage protiv ukupno 19 osoba, dok su 2022. istrage pokrenute protiv ukupno 7 osoba u 5 predmeta.

Od vrsta kaznenih djela u vezi s identificiranim žrtvama trgovanja ljudima MUP, u praksi, a sukladno ustaljenom postupanju, osim za kaznena djela ropstvo (članak 105. KZ/11) i trgovanje ljudima (članak 106. KZ/11), podnosi kaznene prijave i posebna izvješća i za srodna kaznena djela, kao što su silovanje (članak 153. KZ/11), iskorištavanje djece za pornografiju (članak 163. KZ/11), protupravno oduzimanje slobode (članak 136. KZ/11), prostitucija (članak 157. KZ/11), spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina (članak 158. KZ/11) i dr., koji podaci (za sada) nisu javno dostupni.

6. ANALIZA PODATAKA O ŽRTVAMA I DOSTUPNE SUDSKE PRAKSE

Kao što je već navedeno, na nacionalnoj razini, prema Protokolu za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, nadležnost za identifikaciju žrtava trgovanja ljudima je na

¹⁴⁸ Općinski sud u Bjelovaru, K-477/2013-204 od 31. prosinca 2021. (prijevaram vrbovali osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja)

¹⁴⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_thb_sex_custom_19850744/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=ec6d62be-8c49-4816-8a5e-45bcde5d4004&c=1769681783000

Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Operativnom timu Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima Vlade Republike Hrvatske.

U ovom završnom radu analiziraju se javno dostupni podaci o identificiranim žrtvama trgovanja ljudima za razdoblje od 2021. do 2025.¹⁵⁰ na nacionalnoj razini te se uspoređuju s podacima na europskoj razini.

Uvodno je potrebno napomenuti da na nacionalnoj razini, u okviru postojećeg nacionalnog referalnog sustava suzbijanja trgovanja ljudima do sada nije uspostavljena zakonska (ili podzakonska) obveza nadležnih tijela da sustavno prikupljaju statističke podatke koji bi se odnosili na kazneno djelo trgovanja ljudima i/ili srodna kaznena djela kroz koja su identificirane žrtve trgovanja ljudima, iako je bilo takvih pokušaja, primjerice propisivanjem donošenja posebnog Protokola o razmjeni podataka o identificiranim žrtvama trgovanja ljudima¹⁵¹, koji je trebao sadržavati podatke o identificiranim žrtvama, kaznenim prijavama, optužnicama, optuženim/osuđenim počiniteljima, pravomoćnim presudama i druge. Navedeno bi se trebalo promijeniti implementacijom Direktive (EU) 2024/1712¹⁵², koja obvezuje države članice da su dužne prikupljati usporedive statističke podatke i dostavljati ih Europskoj komisiji (za prethodnu godinu jednom godišnje, u načelu do 30. rujna, a ako to nije moguće, najkasnije do 31. prosinca svake godine).

6.1. Kretanje broja identificiranih žrtava

Slika 1.

¹⁵⁰ <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%20do%202030.pdf>
<https://rm.coe.int/upitnik-za-ocjenu-provedbe-konvencije-vijeca-europe-o-suzbijanju-trgov/1680af7291>
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database>
https://www.prs.hr/application/uploads/Izvjes%CC%8Cc%CC%81e_2024_CJELOVITO_FINAL_.pdf
https://www.prs.hr/application/uploads/Izvjes%CC%8Cc%CC%81e_PRS_2025.pdf

¹⁵¹ Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021., str. 5;

<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20za%20suzbijanje%20trgovanja%20ljudima%20za%20razdoblje%20od%202018.%20do%202021..pdf>

¹⁵² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712; Točka 17 Direktive (EU) 2024/1712 kojom se umeće članak 19.a...Države članice osiguravaju uspostavu sustava za bilježenje, izradu i dostavljanje anonimiziranih statističkih podataka radi praćenja djelotvornosti svojih sustava u suzbijanju kaznenih djela iz ove Direktive...

BROJ IDENTIFICIRANIH ŽRTAVA TRGOVANJA LJUDIMA 2021-2025

U razdoblju od 2021. do 2025., identificirano je ukupno 117 žrtava trgovanja ljudima, i to 19 tijekom 2021., 29 tijekom 2022., 21 tijekom 2023., a isti broj žrtava identificiran je tijekom 2024., dok je 2025. godine identificirano njih 27. Prosječno, na godišnjoj razini u analiziranom razdoblju to su 23 žrtve, što je značajno smanjenje (od čak 34,3%) prosječnog broja identificiranih žrtava u odnosu na razdoblje od 2016. do 2020., kada ih je na godišnjoj razini identificirano prosječno 35¹⁵³.

Prema javno dostupnim podacima¹⁵⁴, sve žrtve identificirane tijekom 2021., 2022. i 2023., identificirane su od strane policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova.

U analiziranom razdoblju, 9. veljače 2021., na inicijativu nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima Republike Hrvatske, ujedno ravnatelja Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, održan je online sastanak članova Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima. Na sastanku se, među ostalim, postupalo sukladno članku 14. Protokola za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima te se glasovalo o prestanku statusa žrtve u odnosu na dvije maloljetne osobe koje je Ministarstvo unutarnjih poslova identificiralo kao žrtve trgovanja ljudima tijekom 2020. Operativni tim donio je odluku prema kojoj navedene osobe više ne ostvaruju status žrtve trgovanja ljudima jer su prestale okolnosti na temelju kojih su ostvarile pravo na pomoć i zaštitu¹⁵⁵. Navedena odluka ima posebno značenje za analizu sustava identifikacije i zaštite žrtava trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj jer se, prema saznanjima autorice ovog rada,

¹⁵³ Maršavelski, A., *op. cit.* u bilj. 38, str. 500

¹⁵⁴ <https://rm.coe.int/upitnik-za-ocjenu-provedbe-konvencije-vijeca-europe-o-suzbijanju-trgov/1680af7291>

¹⁵⁵ *Ibid.*, str. 78.

koja je u tom razdoblju obnašala dužnost zamjenice članice Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima, radi o prvoj zabilježenoj odluci kojom je formalno identificiranim žrtvama trgovanja ljudima (dvoje djece) formalno prestao taj status od uspostave nacionalnog referalnog sustava za suzbijanje trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj.

Prema podacima EUROSTAT-a¹⁵⁶, tijekom 2024. stopa registriranih žrtava trgovanja ljudima u EU iznosila je 22 žrtve na milijun stanovnika, što predstavlja blago smanjenje u odnosu na 2023. (24 žrtve na milijun stanovnika). Najviše stope zabilježene su u Luksemburgu (71), Nizozemskoj (53), Austriji (47) i Grčkoj (45), dok su Hrvatska (5), Estonija (5) i Češka (4) imale najniže stope registriranih žrtava na milijun stanovnika među državama članicama EU-a.

6.2. Analiza broja žrtava prema državljanstvu, spolu, dobi i obliku iskorištavanja

6.2.1. Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema državljanstvu

Slika 2.

DRŽAVA PORIJEKLA	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	UKUPNO
REPUBLIKA HRVATSKA	15	26	12	18	10	81
NEPAL	4	-	1	-	-	5
NJEMAČKA	-	1	-	-	-	1
UGANDA	-	1	-	-	-	1
BURKINA FASO	-	1	-	-	-	1
BOSNA I HERCEGOVINA	-	-	3	-	3	6
REPUBLIKA SRBIJA	-	-	1	-	1	2
BRAZIL	-	-	4	-	-	4
REPUBLIKA GANA	-	-	-	1	-	1
KOLUMBIJA I ŠPANJOLSKA	-	-	-	2	-	2
NEPOZNATO	-	-	-	-	2	2
MAĐARSKA	-	-	-	-	3	3
REPUBLIKA FILIPINI	-	-	-	-	1	1

¹⁵⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics#of_registered_victims_of_trafficking_are_women_or_girls

REPUBLIKA INDIJA	-	-	-	-	4	4
REPUBLIKA KOLUMBIJA	-	-	-	-	3	3
UKUPNO	19	29	21	21	27	117

U odnosu na državljanstvo, u analiziranom razdoblju najveći broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima su državljani Republike Hrvatske, i to njih 81 ili 69,2%, slijede državljani Bosne i Hercegovine, njih 6 ili 5,1% i Nepala, i to njih 5 ili 4,3%. Po 4 žrtve (3,4%) dolaze iz Brazila odnosno Indije. Državljanima ostalih država pojedinačno sudjeluju s manje od 3% u ukupnom broju identificiranih žrtava. Strani državljani u analiziranom razdoblju zajedno čine 30,8% svih identificiranih žrtava.

Prema podacima EUROSTAT-a za 2024.¹⁵⁷, na razini EU-a struktura državljanstva žrtava značajno se razlikuje među državama članicama. Tako su 28 % svih registriranih žrtava činili državljani države koja je identificirala žrtvu, 8 % bili su državljani drugih država članica EU-a, dok je 64 % žrtava dolazilo iz država izvan EU. U Bugarskoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Hrvatskoj, Latviji i Češkoj većinu registriranih žrtava činili su vlastiti državljani. S druge strane, u Austriji, Malti, Sloveniji, Španjolskoj, Danskoj, Italiji, Luksemburgu, Portugalu, Grčkoj, Irskoj i Estoniji više od 80 % registriranih žrtava bili su državljani trećih zemalja, odnosno država koje nisu članice EU. Francuska, Nizozemska i Njemačka bilježe raznolikiju strukturu žrtava, s podjednakom zastupljenošću domaćih državljana, državljana drugih država članica EU-a te državljana trećih zemalja.

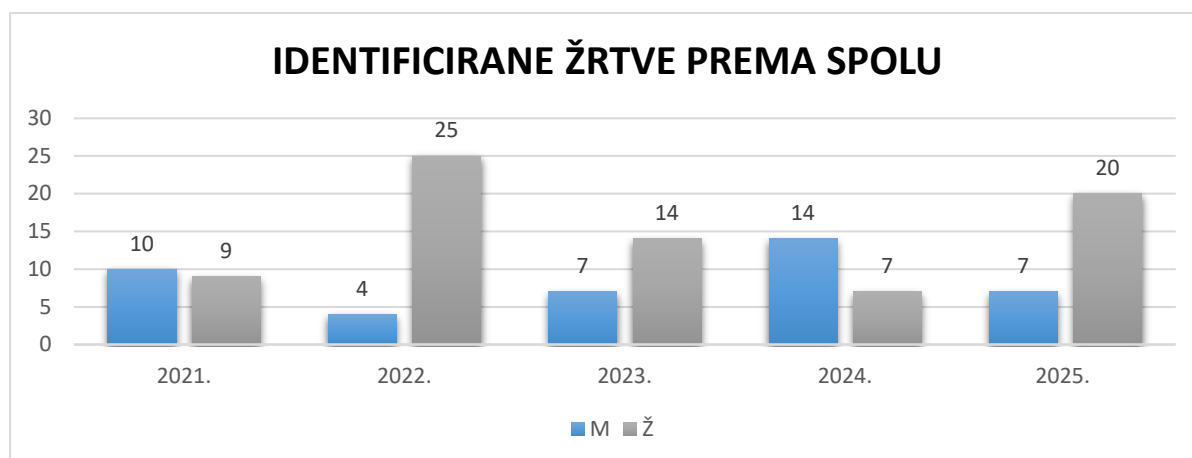
Potrebno je istaknuti kako je, a u odnosu na prethodne godine, u Republici Hrvatskoj tijekom 2025. broj identificiranih žrtava koje imaju strano državljanstvo bio je veći (ukupno njih 17) od broja državljana Republike Hrvatske (10), što proteklih godina (izuzev 2018. i slučaja „Tajvanci“¹⁵⁸) nije bio slučaj.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Čak 59 državljana Tajvana (NR Kina) javilo se na objavljene neistinite oglase za dobro plaćene poslove u Europi te im je organiziran i plaćen put i dolazak najprije u Sloveniju, a zatim u Hrvatsku, gdje su u razdoblju od rujna 2017. do 17. siječnja 2018., nakon što su im oduzete putovnice i mobilni uređaji, bili smješteni u dvije unajmljene kuće, iz kojih im je bio onemogućen izlazak. Tamo su pod uvjetima potpune kontrole vršili kaznena djela prijevare i druge poslove. Prijevare su činili na temelju pisanih uputa putem online ilegalnog pozivnog centra. Glavni modus operandi sastojao se u tome da su kontaktirali kineske građane koji su u bolnicama obavljali određene zdravstvene preglede obavještavajući ih da je zatražena isplata osigurane svote i upućujući ih na drugi „ured“, koji je od njih zatim uzimao osobne podatke, uključujući i podatke o bankovnim računima i karticama, s kojih su zatim skidani novci. Pritom su verbalno i fizički zlostavljani i kažnjavani u slučaju neuspjeha, odnosno nezadovoljstva obavljenim poslom, a njihov odlazak nazad u Tajvan uvjetovan je plaćanjem troškova za put i smještaj.

6.2.2. Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema spolu

Slika 3.

U odnosu na spol, od ukupno 117 identificiranih žrtava trgovanja ljudima u analiziranom razdoblju, 42 žrtve ili 36% bile su muškog spola, a 75 žrtava ili 64% su bile osobe ženskog spola, što odgovara statistici na europskoj razini. Naime, prema prethodno navedenim podacima EUROSAT-a za 2024.¹⁵⁹, žene i djevojčice čine 63 % svih registriranih žrtava trgovanja ljudima.

S obzirom da je u analiziranom razdoblju prema podacima prikazanim na slici 3., tijekom 2022. identificiran najveći broj žrtava trgovanja ljudima ženskog spola potrebno je napomenuti da je navedena brojka zapravo rezultat kriminalističkog istraživanja pod nazivom NEMEZIDA 7¹⁶⁰. Tijekom navedenog istraživanja identificirano 16 je žrtava trgovanja ljudima, ženskog spola, državljanki Republike Hrvatske. Radilo se o spolnom iskorištavanju žrtava (pornografiji) putem društvenih mreža. Ovo kriminalističko istraživanje odnosilo se na suzbijanje kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece/maloljetnika, dok je istim utvrđeno kako je osumnjičenik, lažno se predstavljajući žrtvama na društvenim mrežama, vrbovao i navodio žrtve na neprihvatljivo ponašanje (slanje eksplicitnih fotografija i video zapisa), obećavajući nagrade te ih potom prijetnjama/ucjenama prisiljavao da mu šalju još više fotografija i video sadržaja s eksplicitnijim sadržajem.

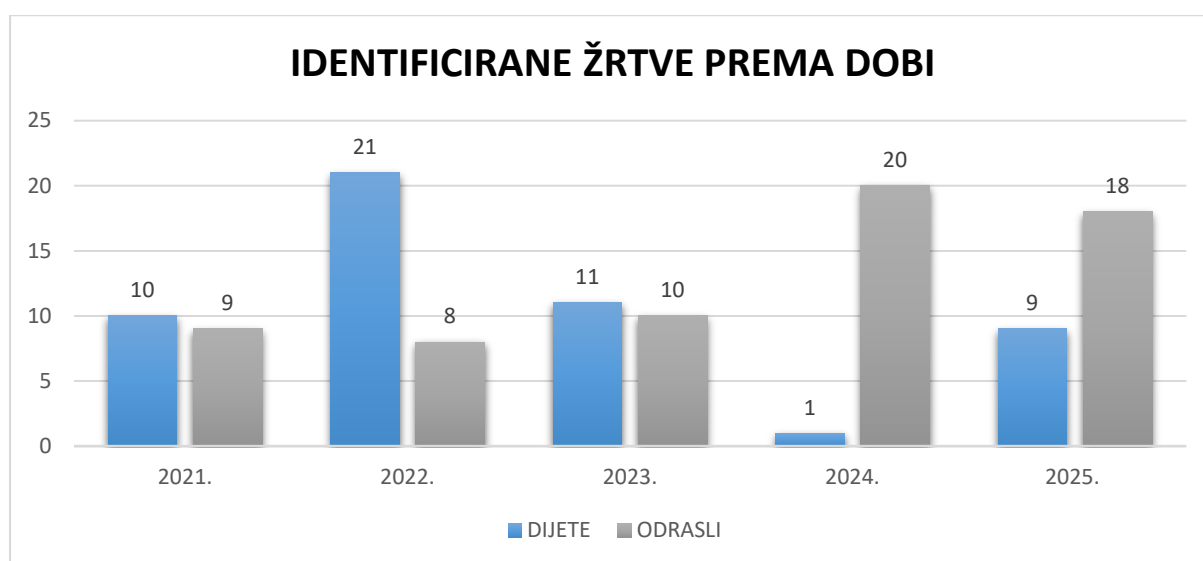
¹⁵⁹ *Ibid*

¹⁶⁰ <https://rm.coe.int/upitnik-za-ocjenu-provedbe-konvencije-vijeca-europe-o-suzbijanju-trgov/1680af7291>, str.

U odnosu na spolnu strukturu žrtava za 2025., od ukupno 27 žrtava njih 20 (čak 74%) je bilo ženskog spola, a 7 muškog spola, što ukazuje kako je u toj godini došlo do značajnijeg porasta broja žena (33% žrtava ženskog spola u 2024.), koje su bile identificirane kao žrtve trgovanja ljudima uz istodobni izraženi pad broja identificiranih muškaraca žrtava trgovanja ljudima.

6.2.3. Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema dobi

Slika 4.

Analiziranjem dobne strukture identificiranih žrtava trgovanja ljudima u razdoblju od 2021. do 2025., dolazi se do zaključka kako je identificirano ukupno 52 djece (44 %) i 65 odraslih osoba (56%). Prema Godišnjem izvješću UNODC-a za 2024. (GLOTIP 2024.)¹⁶¹, u 2022. djeca su činila 38 % svih otkrivenih žrtava trgovanja ljudima na globalnoj razini. U EU-u je prethodnih godina gotovo svaka četvrta žrtva trgovanja ljudima dijete¹⁶². Iako je u Republici Hrvatskoj taj postotak u analiziranom razdoblju nešto veći, može se zaključiti da je ovo odstupanje rezultat upravo prethodno navedenog kriminalističkog istraživanja NEMEZIDA 7, provedenog 2022.

Ukoliko pak se analiziraju dostupni podaci o odraslim žrtvama trgovanja ljudima, dolazi se do zaključka kako je u dobnoj skupini od 19 do 30 godina života identificirano njih ukupno 29 ili

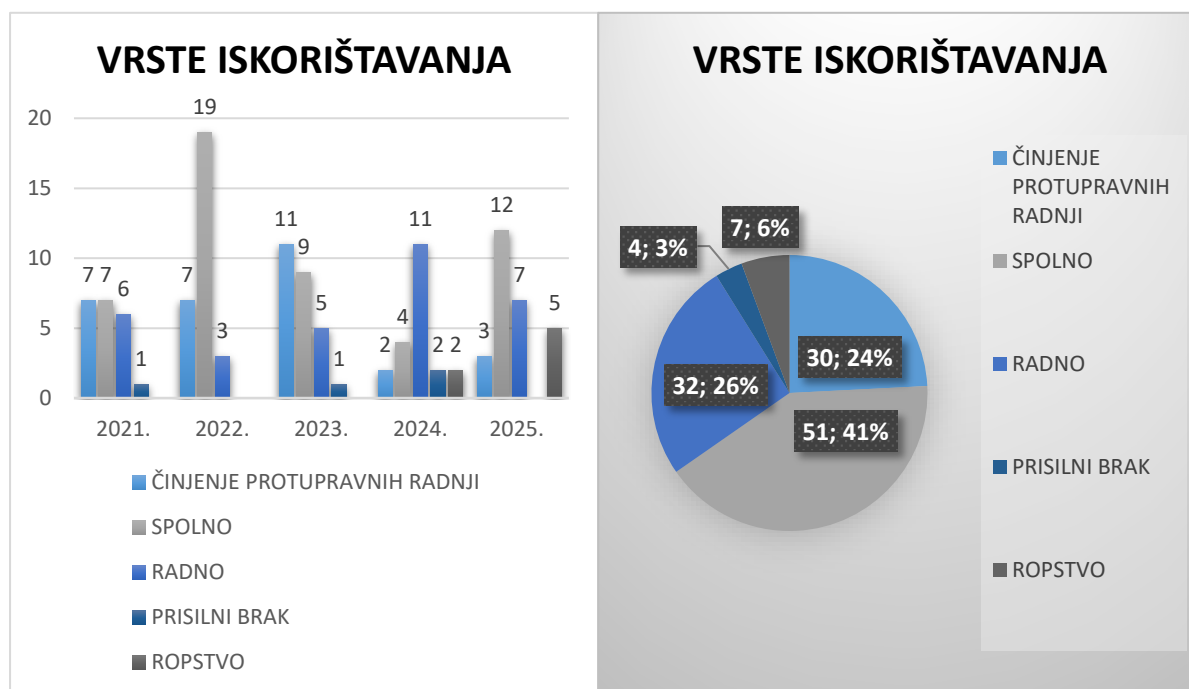
¹⁶¹ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf, str. 42

¹⁶² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0171>

25% što ukazuje da su identificirane žrtve pretežno osobe mlađe životne dobi (do 30 godina života njih ukupno 81 ili 70%).

6.2.4. Identificirane žrtve trgovanja ljudima prema vrsti iskorištavanja

Slika 5.

U odnosu na vrste iskorištavanja najprije je potrebno napomenuti kako su pojedine identificirane žrtve iskorištavane na više načina (npr. spolno/radno/prisilni brak), pa se ovdje prikazane brojke razlikuju od broja ukupno identificiranih žrtava. Spolno iskorištavanje je i dalje dominantni oblik iskorištavanja u 41% slučajeva, slijedi radno iskorištavanje u 26% slučajeva, iskorištavanje za činjenje prisilnih radnji u 24% slučajeva, zatim ropstvo (6%) i prisilni brak (4%). Na EU razini, prema podacima EUROSTAT-a među evidentiranim žrtvama za koje je bio poznat oblik iskorištavanja, spolno iskorištavanje bilo je najčešći oblik iskorištavanja u 2024. te je činilo 46 % svih slučajeva. Međutim, njegov se udio postupno smanjivao tijekom razdoblja od 2008. do 2024. Istodobno je zabilježen značajan porast broja žrtava trgovanja ljudima radi prisilnog rada ili pružanja usluga. Dok se u razdoblju od 2008. do 2018. udio takvih žrtava kretao između 14 % i 21 %, od 2019. nadalje iznosio je između 28 % i 41 %. Ostali oblici iskorištavanja, uključujući uklanjanje organa, iskorištavanje radi

ostvarivanja protupravne imovinske koristi prijevarama, prisiljavanje na činjenje kaznenih djela te prisilno prosjačenje, činili su 16 % svih evidentiranih slučajeva u 2024.

6.3. Analiza pravomoćnih presuda

S obzirom na trend vrlo malog broja pravomoćnih presuda za kazneno djelo ropstva iz članka 105. KZ/11 i kazneno djelo trgovanja ljudima iz članka 106. KZ/11 na godišnjoj razini, u ovom dijelu rada analizirat će se pravomoćne presude za navedena kaznena djela u razdoblju od 2021. do 2025., sukladno podacima dobivenim od Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, a temeljem zahtjeva autorice za pristup informacijama, kao i dostupne presude putem tražilice odluka sudova Republike Hrvatske¹⁶³ i to prvenstveno u odnosu na broj žrtava u pojedinom predmetu, vrsti iskorištavanja kojoj su žrtve bile izložene te izrečenoj kaznenopravnoj sankciji.

6.3.1. Presude za kazneno djelo ropstvo

Za kazneno djelo ropstvo (članak 105. KZ/11) u analiziranom razdoblju na sudove su zaprimljena samo dva predmeta (Općinski sud u Koprivnici, K-123/2021 i Županijski sud u Zadru, K-16/2021) i to oba tijekom 2021. Od navedenih predmeta, predmet pred Općinskim sudom u Koprivnici, K-123/2021 pravomoćno je riješen 23. rujna 2023. rješenjem o obustavi postupka¹⁶⁴, dok je predmet na Županijskim sudom u Zadru još u rješavanju¹⁶⁵.

U analiziranom razdoblju u odnosu na kazneno djelo ropstva, osim navedenog predmeta u kojem je postupak započeo 2021., pravomoćno su riješena još tri predmeta u kojima su postupci započeli ranijih godina. U spojenim predmetima koji su se vodili pred Županijskim sudom u Zadru pod poslovnim brojevima K-39/2013 i K-24/2013, osuđujuća presuda donesena je od 7. studenog 2022., a potvrđena je presudom Visokog kaznog suda Republike Hrvatske poslovni broj: I Kžzd-42/2024-12 od 20. ožujka 2025. U predmetu koji se vodio na Općinskom sudu u Novom Zagrebu pod poslovnim brojem K-409/2020, pravomoćno rješenje o obustavi postupka doneseno je 11. rujna 2024¹⁶⁶. U predmetu pred Općinskim sudom u Karlovcu, K-315/2018, osuđujuća presuda donesena je 2025., ali još nije pravomoćna.

¹⁶³ <https://odluke.sudovi.hr/>

¹⁶⁴ na temelju članka 199. ZKP-a, zbog smrti okrivljenika tijekom postupka sud je donio rješenje o obustavi ovog postupka

¹⁶⁵ kao godina početka procesa u ovom predmetu označena je 2013.

¹⁶⁶ vidi bilješku 135

U predmetu Županijskog suda u Zadru, 17 K-24/2013-430 od 7. studenog 2022. petero optuženika teretilo se za učin kaznenih djela iz članka 105. stavka 3. u svezi stavka 1. KZ/11., članka 105. stavka 1. KZ/11¹⁶⁷. i članka 136. stavka 3. u svezi stavka 2. KZ/11. te I-optuženik, II-optuženik i V-optuženik i za kazneno djelo iz članka 136. stavka 3. u svezi stavka 1. KZ/11., za koja su proglašeni krivima. Ova kaznena djela počinjena su na štetu dvije muške osobe, od kojih je jedna u vrijeme počinjenja ovih djela bila maloljetna. Svi optuženici su se izjasnili da se ne smartaju krivima. Četvero optuženika su u vrijeme počinjenja djela bili mlađi punoljetnici. I-optuženik je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine i 6 mjeseci, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 1 godine i 6 mjeseci, uz rok provjeravanja od 3 godine. II-optuženik i IV-optuženik osuđeni su na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 1 godine, uz rok provjeravanja od 3 godine. III-optuženik je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 8 mjeseci, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 8 mjeseci, uz rok provjeravanja od 3 godine, dok je V-okrivljenik osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 6 mjeseci, uz rok provjeravanja od 3 godine. U ovom predmetu optužnica je podignuta još 2013. godine, a postupak je pravomoćno okončan 2025. Radi se o kaznenim djelima koja su počinjenja u supočiniteljstvu (zajednički i dogovorno), a iz dijela obrazloženja koje se odnosi kaznenopravnu sankciju, razvidno je da je sud kao olakotnu okonost optuženicima cijenio da je od trenutka počinjenja kaznenih djela prošlo više od deset godina (!?)¹⁶⁸, što je prihvatio i drugostupanjski sud. Predmet žalbenog postupka je u ovom predmetu je bilo pitanje je li prvostupanjski sud prekoračio optužbu na teret optuženika, jer je svoj stav o počinjenju kaznenih djela temeljio na Konvenciji o ropstvu iz 1926. i Dopunskoj konvenciji o ukidanju ropstva, trgovine robljem i instituta i praksa sličnih ropstvu iz 1956., koje nisu bile integrirane u činjenični opis djela naveden u izreci presude¹⁶⁹, koji žalbeni navod je drugostupanjski sud otklonio.

¹⁶⁷ Dakle, kršeći pravila međunarodnog prava stavili drugog u ropski sličan odnos te drugome protupravno oduzeli slobodu, a djelo je počinjeno prema djetetu.

¹⁶⁸ Nap.a., tako je za primjerice II optuženika navedeno ... kao olakotno je cijanjeno što je kaznena djela počinio kao mlađi punoljetnik te da iz izvješća o osobnim i obiteljskim prilikama Centra za socijalnu skrb proizlazi da je kaznena djela počinio u suučesništvu što je jedna od karakteristika maloljetničkog kriminaliteta, što je od počinjenja kaznenih djela proteklo deset godina kao i dosadašnju neosuđivanost, a kako to proizlazi iz izvataka iz kaznene evidencije Ministarstva pravosuđa za II-optuženika, dok otegotnih okolnosti sud nije našao...

¹⁶⁹ Sredinom srpnja 2012. zajednički i dogovorno u ..., oštećenog ... i ... starog 17 godina, protiv njihove volje doveli na ... i zatvorili ih u kabinu za presvlačenje u vlasništvu ..., a oštećenog ... protivno odredbama članka 4. stavka 1. Europske konvencije o ljudskim pravima prisiljavali da im služi i to tako da im sprema jelo, čisti suđe i kabinu, što je isti pod prisilom i u strahu i činio, tukli oštećene šakama i nogama po tijelu i huškali na njih psa

6.3.2. Presude za kazneno djelo trgovanja ljudima

Prema podacima dobivenim od Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, za kazneno djelo trgovanja ljudima (članak 106. KZ/11) u analiziranom razdoblju na sudove je zaprimljeno ukupno 37 predmeta, s time da je 29 postupaka započeto u analiziranom razdoblju, dok je u preostalih osam predmeta postupak započeo ranijih godina. Od 37 zaprimljenih predmeta, pravomoćno je okončano samo njih devet¹⁷⁰, dok su ostali postupci još u tijeku. U pravomoćno okončanim postupcima donesena su dva rješenja o obustavi postupka te sedam osuđujućih presuda (od kojih je jedna na temelju sporazuma).

Od pravomoćno okončanih postupaka za potrebe ovog rada izdvajam sljedeće¹⁷¹.

Tako je rješenjem Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, K-420/2022-71 od 20. studenog 2025. obustavljen postupak protiv čak četvero optuženika zbog kaznenog djela iz članka 106. stavka 1. KZ/11, pokrenut optužnicom nadležnog državnog odvjetništva od 12. kolovoza 2021. Iz obrazloženja ovog rješenja razvidno je da je nadležno državno odvjetništvo odustalo od daljnjeg kaznenog progona protiv optuženih jer da nema osnovane sumnje da bi počinili kazneno djelo koje im se stavlja na teret.

Rješenjem Županijskog suda u Sisku, Km-2/2024 od 14. ožujka 2025. obustavljen je kazneni postupak protiv maloljetnog počinitelja kaznenih djela iz članka 106. stavka 1. KZ/11, članka 243. stavaka 1. i 3. u vezi članka 34. i članka 191. stavaka 1. i 2. KZ/11, uz obrazloženje da vijeće smatra kako maloljetnom počinitelju nije svrhovito izreći predloženu odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod budući mu je već izrečena ta odgojna mjera te se nalazi u Odgojnom zavodu u Turopolju.

U predmetu Općinskog suda u Varaždinu, poslovni broj: 29 K-191/2018-196 od 10. svibnja 2023.¹⁷² dvoje optuženika (počinitelj i pomagač, inače braća) proglašeno je krivim za kazneno djelo iz članka 106. stavka 1. KZ/11, počinjenog na štetu jedne muške osobe, na kazne zatvora

pasmine „Staff terijer“ koji je oštećenog ... ugrizao za nogu i to tako da je oštećeni ... od toga jako krvario, zbog čega su ga sljedeći dan pustili, dok su oštećenog ... i dalje u istom položaju držali ukupno sedam dana, pri čemu je ovaj pod prisilom na isti način služio, a tijekom noći bio zatvaran u kabinu.

¹⁷⁰ Općinski kazneni sud u Zagrebu, K-420/2022; Županijski sud u Sisku, Km-2/2024; Općinski sud u Varaždinu, K-191/2018; Županijski sud u Zadru, K-37/2015; Općinski sud u Bjelovaru, K-477/2013; Županijski sud u Zagrebu, K-6/2022, *Općinski sud u Splitu, K-1132/2013; Općinski sud u Osijeku, Kov-215/2023; Županijski sud u Splitu Kzd-4/2022;*

¹⁷¹ Od pravomoćnih osuđujućih presuda donesenih u razdoblju od 2021. do 2025., unatoč zahtjevu za pristup informacijama koji je prosljeđen nadležnim sudovima i tražilici odluka sudova Republike Hrvatske, dostupne su samo četiri koje su detaljno analizirane

¹⁷² potvrđena presudom Županijskog suda u Osijeku, Kž-42/2024-4 od 7. ožujka 2024.

i to I-optuženik na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 10 mjeseci, uz rok provjeravanja od 3 godine, a II-optuženik na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 2 mjeseca, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 6 mjeseci, uz rok provjeravanja od 2 godine. Žrtva (beskućnik s lakim intelektualnim teškoćama) bila je dvostruko iskorištavana, putem prisilnog rada i služenja i radi činjenja protupravne radnje¹⁷³ (prosjačenje i krađa). Ovdje je potrebno napomenuti kako je optužnicom najprije I-optuženiku bili stavljeno na teret počinjenje još jednog kaznenog djela iz članka 106. stavka 1. KZ/11 na štetu druge žrtve (također beskućnika), ali je nadležno državno odvjetništvo tijekom postupka odustalo od kaznenog progona, nakon čega je i sud uskladio činjenični i pravni opis kaznenih djela, sve činjenično i pravno pobliže opisano u dispozitivu ove presude. Počinitelji su se izjasnili da nisu krivi za počinjenje ovog kaznenog djela. Prilikom izbora vrste i visine kaznenopravne sankcije sud je cijenio da su I i II optuženik slabijeg imovnog stanja, da su nezaposleni, bez prihoda što im je sud cijenio kao olakotne okolnosti, dok je na strani I i II optuženiku našao kao otegotnu okolnost njihovu raniju osuđivanost, dok navodnu bolest II optuženika, kao i bolest njegovog djeteta nije uzeo u obzir kod ocjenjivanja olakotnih i otegotnih okolnosti, jer ništa od toga II optuženik nije dokumentirao. Potpuno i pravilno utvrdio činjenično stanje te pravilnu primjenu materijalnog prava¹⁷⁴, kao i vrstu i visinu kazne potvrdio je drugostupanjski sud povodom žalbi I i II-optuženika i nadležnog državnog odvjetnika. Drugostupanjski sud navodi da je pravilno prvostupanjski sud djelo za koje je I-optuženika proglasio krivim kvalificirao kao kazneno djelo trgovanje ljudima iz članka 106. stavka 1. KZ/11. To zbog toga što je I-optuženik zlorabivši težak položaj žrtve, vrbovao žrtvu da stanuje kod I-optuženika, a potom je I-optuženik prijetnjama i silom prisilio žrtvu da prosi i krade, a korist ostvarenu takvim prisilnim radom predaje I-optuženiku. Također, pravilno je prvostupanjski sud djelo za koje je II-optuženika proglasio krivim kvalificirao kao kazneno djelo trgovanje ljudima pomaganjem iz članka 106. stavka 1. u vezi 38. stavka 1. KZ/11. To zbog toga što je II-optuženik, s ciljem da pomogne I-optuženiku u ostvarenju kaznenog djela iz čl. 106. st. 1. KZ/11 prema žrtvi, kada bi žrtva odbijala da odlazi prositi i krasti za korist I-opt., prijetio zlom žrtvi zahtijevajući da i dalje prosi i krade za korist I-optuženika. U odnosu na kaznenopravnu sankciju u obrazloženju je naveo: „*prvostupanjski sud je i pravilno utvrdi i pravilno vrednovao sve okolnosti o kojima*

¹⁷³ dakle, I-okr. uporabom sile, prijetnjom i zlorabom teškog položaja vrbovao drugu osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja i radi činjenja protupravne radnje, a II. okr. pomagao I. okr. da I. okr. uporabom sile, prijetnjom i zlorabom teškog položaja vrbuje drugu osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja, radi činjenja protupravne radnje

¹⁷⁴ točka 8. presude Županijskog suda u Osijeku, Kž-42/2024-4 od 7. ožujka 2024.

ovisi izbor vrste i mjere kazne. O tome je prvostupanjski sud naveo valjane razloge koje prihvaća i ovaj drugostupanjski sud i na koje se upućuje radi izbjegavanja nepotrebnog ponavljanja.“

Presudom Općinskog suda u Bjelovaru, K-336/2023-84 od 3. lipnja 2025.¹⁷⁵, I-optuženik i II-optužena poglašeni su krivim za dva kaznena djela trgovanja ljudima u odnosu na dvije žrtve, kao supočinitelji, počinjenih na način da su obmanom vrbovali osobe radi iskorištavanja njihovog rada uspostavom ropstvu sličnog odnosa te radi činjenja protupravne radnje. Žrtve su osobe muškog i ženskog spola, sniženih intelektualnih sposobnost (žrtva muškog spola) te blage duševne zaostalosti (žrtva ženskog spola) koja stanja su I i II optuženici iskoristili radi počinjenja ovih kaznenih djela¹⁷⁶.

U odnosu na žrtvu muškog spola, ciljem da ga iskoriste za rad u odnosu koji je sličan ropstvu, sud je utvrdio da su optuženici postupali prema njemu kao prema stvari u svom vlasništvu, a ne kao prema radniku i zaposleniku koji za svoj rad dobiva plaću, odnosno bilo kakvu naknadu te su ga stavili u položaj žrtve i učinili ga ovisnim o njima, upravo s ciljem iskorištavanja njegovog rada, a osim toga i radi činjenja protupravne radnje, a upravo je prošnja na koju su optuženici natjerali oštećenog, takva protupravna radnja, prekršaj protiv javnog reda i mira. Do uspostave takvog odnosa došlo je nakon što su optuženici najprije obmanuli, a potom vrbovali oštećenog za takav odnos, koristeći njegovu sniženu intelektualnu sposobnost, dakle obmanuli na način da su mu svjesno lažno predočili da, ako dođe živjeti kod njih da će dobiti hranu, stan, dnevnicu za rad, unaprijed znajući da to ne namjeravaju ostvariti i da je svrha njegovog dolaska iskorištavanje njegovog rada bez ikakve naknade, a čega su optuženi bili svjesni jer su znali da nema stalne prihode ni riješeno stambeno pitanje i da će, s obzirom na njegovu intelektualnu razinu, nekritički postupati u odnosu na njihovu ponudu i da je u beznadnoj situaciji gdje nema ni elementarne uvjete za život pa da će on pristati na njihovu ponudu, s obzirom da su mu nudili sve za što su znali da on nema i da mu je potrebno, a nakon što su ga uvjerili u istinitost svoje ponude pridobili ga da im se pridruži znajući da će kasnije, a nakon uspostave ropstvu sličnog odnosa on teže moći izaći iz takve teške situacije i braniti se, dakle znajući za i iskorištavajući njegovu tešku životnu situaciju uspostavili su ropstvu sličan odnos pri čemu je takvo

¹⁷⁵ Nepravomoćna

¹⁷⁶ Tako je u obrazloženju presude u odnosu na žrtvu ženskog spola navedeno ...“Optuženi su bili svjesni da je oštećena duševno zaostala, nekritički prihvaća sve što joj se ponudi, nije sposobna razgraničiti dobro ili loše postupanje u odnosu na sebe, nema pozitivna očekivanja, s obzirom na svoja prethodna iskustva, a što su optuženici znali jer su ju poznavali od ranije putem I. optuženikove majke.“

ponižavajuće ponašanje optuženih prema oštećenom bilo u suprotnosti sa čovječnosti i ljudskim dostojanstvom, a kako se optuženicima i stavlja na teret.

U odnosu na žrtvu ženskog spola sud je uvrдио da kako su optuženi postupali prema njoj upravo s ciljem da je iskoriste za odnos sličan ropstvu, iskorištavajući njezin rad, a osim toga i za vršenje protupravne radnje, gledajući pritom na ropstvo kao stanje osobe nad kojom se vrše svi atributi prava vlasništva. Očito je da se optuženici prema žrtvi nisu ponašali kao prema zaposleniku, odnosno radniku, koji za svoj rad treba dobiti plaću, odnosno, naknadu, već kao vlasnici neke „pokretne stvari“ i takvim svojim ponašanjem prema oštećenoj kao svojoj stvari, stavili su je u položaj žrtve upravo kako bi ju učinili ovisnom o njima i to jednim namjernim iskorištavanjem njezinog rada u uspostavljenom odnosu poput ropstva, te radi činjenja protupravne radnje, kaznenog djela, a to je svakako bila krađa stvari na koju su je natjerali optuženici, a takvo očito ponižavajuće ponašanje je bilo protivno čovječnosti i ljudskom dostojanstvu.

Osuđeni su na na jedinstvenu kaznu od 2 godine i osam mjeseci zatvora, oboje. U obrazloženju presude detaljno su navedeni razlozi za vrstu i visinu ove kazne i u odnosu na I-optuženika i u odnosu na II-optuženicu. Tako je I-optuženiku kao olakotna okolnost uzeta činjenica što je osoba mlađe životne dobi, otac petero maloljetne djece, radno sposoban i u mogućnosti vlastitim radom stjecati prihode i uzdržavati cijelu svoju obitelj, te on povremeno i radi obavljajući fizičke poslove za druge ljude, dok je kao otegotna okolnost uzeta činjenica što je osuđivan u čak tri navrata, a posljednjom presudom za kazneno djelo s elementima nasilja te prethodno izrečene sankcije u vidu uvjetne osude nisu djelovale preventivno na način da ga spriječe u daljnjem činjenju kaznenih djela te on opetovano nastavlja s pravno neusklađenim i neprihvatljivim društvenim ponašanjem kroz razdoblje od desetak godina. Nadalje, I-optuženik je postupao gotovo na identičan način prema čak dvoje oštećenika i počinio kazneno djelo prema dvoje oštećenih, koji su žrtve kaznenog djela trgovanja ljudima, a nije iskazao nimalo iskrenog žaljenja i kajanja zbog svog postupanja na štetu ova dva oštećenika i istima se nije iskreno ispričao, niti pokazuje imalo kritičnosti naspram svojih postupaka poduzetih na štetu oštećenih, a pritom je iskoristio zdravstveno stanje oštećenih. U odnosu na II-optuženicu sud je naveo kao olakotnu okolnost činjenicu što je osoba mlađe životne dobi, majka četvero maloljetne djece, dok je kao otegotna okolnost uzeta da je osuđivana u tri navrata, iako za kaznena djela protiv imovine, ali uzevši u obzir da je posljednje kazneno djelo za koje je osuđena bilo kazneno djelo razbojništva, iz čega proizlazi da ne shvaća neprihvatljivost svojeg ponašanja i ne usklađuje ga s društveno prihvatljivim ponašanjem, iako joj je izricana i

djelomična bezuvjetna kazna zatvora, već čini teže kazneno djelo s elementima nasilja, a u ovom predmetu postupala je gotovo na identičan način prema čak dvoje oštećenika i počinila kazneno djelo prema dvoje oštećenih, koji su ujedno i žrtve kaznenog djela trgovanja ljudima, nije iskazala nimalo iskrenog žaljenja i kajanja zbog svog postupanja na štetu dva oštećenika i istima se nije iskreno ispričala, niti pokazuje imalo kritičnosti naspram svojih postupaka poduzetih na štetu oštećenih, a pritom je iskoristila njihovo zdravstveno stanje.

Presudom Općinskog suda u Bjelovaru K-477/2013-204 od 31. prosinca 2021. godine I-optuženik i II-optužena poglašeni su krivim za kazneno djelo trgovanja ljudima na štetu jedne žrtve, kao supočinitelji koji su prijevarom vrbovali osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja¹⁷⁷. Osuđeni su na zatvorske kazne u trajanju od 2 (I-optuženik), odnosno godine dana (II-optuženica). Ova presuda potvrđena je presudom Županijskog suda u Bjelovaru Kž-128/2022-6 od 22. ožujka 2023., a bila je predmetom izvandednog preispitivanja od strane Vrhovnog suda Republike Hrvatske, koji zahtjev je podnio I-osuđenik, zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka iz članka 468. stavka 2. ZKP-a, teške povrede prava na pravično suđenje te zbog povrede prava na obranu, koji je Vrhovni sud Republike Hrvatske odbio kao neosnovan, jer je zaključio kako osuđenikovo pravo na obranu na raspravi nije povrijeđeno, a da gledajući u cjelini ovaj kazneni postupak prema osuđeniku nije bio nepravdičan, naglasivši da se radi o kaznenom postupku koji je trajao od 2013., zbog čitavog niza prethodnih odgoda rasprava zbog zlouporaba I-osuđenika i II-osuđenice, koji su neopravdano tražili odgode rasprava zbog navodnih bolesti, iako se vještačenjem utvrdilo da se (uglavnom) nije radilo o takvom pogoršanju njihovog zdravstvenog stanja koje bi dovelo do njihove raspravne nesposobnosti, zbog čega je u konačnici određen tzv. disciplinski istražni zatvor.

Presudom Županijskog suda u Zagrebu, Kzd- 8/2021. od 27. rujna 2022., I-optuženi, II-optužena, III-optuženi, IV-optužena i V-optuženi oslobođeni su od optužbe da bi počinili kaznena djela trgovanja ljudima iz članka 106. stavaka 1. i 3. KZ/11¹⁷⁸. te V-optuženi za

¹⁷⁷težak i naporan fizički radi i služenje I. i II. optuženicima, jer je uključivao čišćenje šahti, kopanje, betoniranje i izrađivanje ograda velikih površina na njihovom zemljištu, rušenje i izrađivanje drva za ogrjev, vođenje brige o stoci, kao i obavljanje poslova i za druge ljude kojima su ga slali, a za koji rad nije primio nikakvu novčanu naknadu- točka 35. obrazloženja presude

¹⁷⁸ I. i II. optuženici primanjem novčane naknade, a III. i IV. optuženici davanjem novčane naknade, razmijenili osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja i za sklapanje prisilnog braka, a djelo je počinjeno prema djetetu, te V. optuženik davanjem novčane naknade razmijenio osobu radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada i služenja i za sklapanje prisilnog braka, a djelo je počinjeno prema djetetu; te, izvršio spolni odnos sa djetetom mlađim od 15 godina, a djelo je počinjeno zlouporabom teškog položaja djeteta, kao i, s drugom osobom bez njezinog pristanka izvršio spolni odnos

kazneno djelo protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, spolnom zlouporabom djeteta mlađeg od petnaest godina iz članka 158. stavaka 1. i 5. KZ/11. Drugostupanjski sud¹⁷⁹ je prihvatio obrazloženje prvostupanjskog suda da u konkretnom predmetu nisu bila ispunjena sljedeća dva kumulativna uvjeta ovog kaznenog djela (sredstvo i svrha), a to je da je primanje, odnosno davanje novčane naknade bila razmjena za osobu radi iskorištavanja njenog rada putem prisilnog rada i služenja i za sklapanje prisilnog braka već da se radi o romskom običajnom pravu. Drugostupanjski sud nadalje navodi (u odnosu na V-optužnika) da je prvostupanjski sud ispravno zaključio da neškolovana osoba, bez završene osnovne škole, koja živi u svom miljeu, nije morala biti pravno osviještena da je zabranjeno stupati u spolni odnos s osobama ispod petnaest godina, tim više što je u vrijeme dolaska u zajedničku obitelj djetete (žrtva) imala četrnaest godina i jedanaest mjeseci, dakle samo mjesec dana prije svog petnaestog rođendana.

Oslobađajuću presudu u odnosu na kazneno djelo trgovanja ljudima donio je i Županijski sud u Zagrebu, u predmetu poslovni broj: 9 K-6/2022 od 29. rujna 2022. uz obrazloženje „...kako sud smatra da su optuženi i žrtva imali jednu lošu i tešku emotivnu vezu, koja je djelom bila takva kako zbog dijagnosticiranih poremećaja kod optuženika i kod žrtve, a u kojoj je žrtva proživjela fizičko i verbalno nasilje, međutim s obzirom da je sud vezan činjeničnim opisom kaznenog djela iz optužnice i nema ovlasti optuženika proglasiti krivim za drugo kazneno djelo jer bi time prekoračio optužbu, u nedostatku dokaza za kazneno djelo koje je optuženo, donesena je oslobađajuća presuda. Nadalje, navedno je i da je polazna osnova za ovo kazneno djelo da se radi o kršenju pravila međunarodnog prava. Republika Hrvatska je donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima („Narodne novine“ broj: 7/2007. od 20. srpnja 2007.) Tamo gdje se zakon u biću djela poziva na povredu međunarodnog prava, potrebno je u činjeničnom opisu optužbe točno navesti koja su to pravila međunarodnog prava prekršena, što je u konkretnom slučaju od strane tužitelja izostalo.“

Navedena prvostupanjska presuda u oslobađajućem dijelu potvrđena je predusom Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske, poslovni broj: I Kž-449/2022-4 od 7. veljače 2023. uz obrazloženje „...ispravno je prvostupanjski sud zaključio da one činjenice koje su dokazane ne tvore u svojoj povezanosti supstrat koji je potreban za ostvarenje bitnih elemenata kaznenog djela iz članka 106. stavak 1. KZ/11., napominjući ispravno da bi prekoračio optužbu kada bi

¹⁷⁹ Visoki kazneni sud Republike Hrvatske, poslovni broj: I Kžzd-4/2023-11 od 9. listopada 2025.

dokazane činjenice podveo pod neko drugo kazneno djelo, a imajući na umu zaštitni objekt djela koje je kvalificirano u optužnici.“

Županijski sud u Zadru, presudom poslovni broj: 17 K-37/2015-223 od 12. srpnja 2023., koja je postala pravomoćna 4. studenog 2025., odbio je optužbu za kazneno djelo trgovanja ljudima iz članka 106. stavka 1. KZ/11 jer je zastupnik optužbe odustao od kaznenog progona protiv optuženika za učin tog kaznenog djela¹⁸⁰, a optuženik je osuđen za kazneno djelo silovanja i iznude, na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine i 6 mjeseci, pri čemu se uz primjenu djelomične uvjetne osude izvršava dio kazne u trajanju od 1 godine i 3 mjeseca, uz rok provjeravanja od 4 godine.

Iz obrazloženja ove presude nisu vidljivi razlozi odustanka nadležnog državnog odvjetnika od kaznenog progona za kazneno djelo trgovanja ljudima koje je činjenično bilo opisano na sljedeći način: dana 18. lipnja 2013., nakon što je uspostavio kontakt preko društvene mreže „Facebook“ s iz ..., ovoj lažno ponudio da će joj pomoći da se zaposli u Italiji u tvornici pakiranja jabuka, da će imati plaću od 1.200 eura i da će joj osigurati smještaj kod sebe, a znao je da je nezaposlena i da živi s troje djece i suprugom od njegove mirovine u svojoj kući u P. B. pored Z. pa mu je ona povjerovala i već slijedećeg dana došla po prethodnom dogovoru u ... gdje su se susreli te ju je odvezao u Italiju u mjesto ... gdje joj je dana 20. lipnja 2013. uzeo putovnicu, osobnu iskaznicu, vozačku dozvolu i sve njene osobne stvari, sve s ciljem da slomi njen otpor kako bi je iskoristavao za prostituciju, a ujedno ju je u više navrata prisiljavao na spolne odnose tijekom kojih ju je, uz primjenu sile grubo vrijeđao i od nje zahtijevao da radi sve što želi, rijetko joj omogućavao kontakte sa suprugom ... i to isključivo korištenjem njegovog mobitela, prisiljavajući je da laže da je dobro, da radi, da ju on ne može zvati ali da će mu se ona javljati, pa ju je 12. srpnja 2013. odveo u ... u mjesto ... i to tako da je njene dokumente, koje je držao kod sebe, on predavao policijskim i carinskim službama na granicama, a tijekom puta joj je govorio da se pripremi, da ima neke cure na kojima prostitucijom zarađuje velike novce, a njegovim je rođacima u ... rekao da mu je ona nova supruga pa ju je tamo ponovno prisilio na seksualne odnose i to pred dvojicom mlađih muškaraca, a nakon nekoliko dana ju je odvezao u ... i ostavio u ..., time da je zadržao njenu putovnicu kako bi ju prisilio da se vrati kod njega u Italiju.

¹⁸⁰ obmanom vrbovao i prevezao osobu radi iskorištavanja za prostituciju i druge oblike spolnog iskorištavanja

S obzirom na vrlo mali broj dostupnih pravomoćnih odluka u analiziranom razdoblju, kako za kazneno djelo ropstvo tako i za kazneno djelo trgovanja ljudima, vrlo je teško izvući relevantne zaljučke, već se može govoriti o obilježjima dostupnih sudskih odluka u promatranom razdoblju.

Tako se u analiziranim predmetima pojavljuju različiti oblici počiniteljskog sudjelovanja. U predmetu Općinskog suda u Varaždinu, K-191/2018 kazneno djelo počinila su dvojica braće, pri čemu je jedan imao položaj počinitelja, a drugi pomagača. Prvi počinitelj vrbovao je žrtvu i izravno provodio iskorištavanje, dok je drugi pružao pomoć prijetnjama kojima je osiguravao nastavak iskorištavanja. Suprotno tome, u predmetu Općinskog suda u Bjelovaru, K-336/2023, oba su počinitelja djelovala kao supočinitelji prema dvjema žrtvama. Sud je utvrdio da su zajednički postupali prema žrtvama, koristeći njihovu ranjivost i teško životno stanje radi ostvarivanja vlastite koristi. Posebno je složen oblik zajedničkog djelovanja utvrđen u predmetu Županijskog suda u Zadru 17 K-24/2013. U tom je predmetu za više kaznenih djela bilo osuđeno pet osoba koje su djelovale kao supočinitelji, zajednički i dogovorno.

U odnosu na žrtve, navedeni primjeri pokazuju da se u dostupnoj sudskoj praksi kao posebno značajan čimbenik pojavljuje ranjivost žrtve, bilo zbog beskućništva, intelektualnih odnosno psihičkih poteškoća, maloljetnosti ili teškog životnog položaja. Ranjivost pritom nije samo osobna okolnost žrtve, već je u više analiziranih predmeta predstavljala upravo okolnost koju su počinitelji svjesno iskoristili za vrbovanje i održavanje odnosa iskorištavanja.

Analizirani predmeti pokazuju raznolikost oblika iskorištavanja. Najizraženiji su prisilni rad i služenje, zatim činjenje protupravnih radnji, dok se u pojedinim predmetima pojavljuju i rad u odnosu sličnom ropstvu, prisilni brak te prostitucija i drugi oblici spolnog iskorištavanja. U pojedinim predmetima prisutno je istodobno više oblika iskorištavanja, zbog čega se jedan predmet, odnosno jedna žrtva, ne može uvijek podvesti pod samo jednu kategoriju. Takav je slučaj osobito vidljiv u predmetima u kojima su prisilni rad i služenje bili povezani s protupravnim radnjama (prosjačenjem ili krađom).

Konačno, u odnosu na kaznenopravno sankcioniranje, u pravomoćnim osuđujućim predmetima izricane su kazne zatvora, pri čemu je u dva analizirana predmeta primijenjena djelomična uvjetna osuda. Pri ocjeni kazne sudovi su uzimali u obzir različite olakotne i otegotne okolnosti, uključujući raniju osuđivanost počinitelja, njihovu dob, obiteljske i imovinske prilike te protek vremena od počinjenja kaznenog djela.

7. IZAZOVI I PERSPEKTIVE RAZVOJA SUSTAVA

7.1. Implementacija Direktive (EU) 2024/1712

7.1.1. *Proširenje definicije iskorištavanja*

Jedna od najvažnijih izmjena odnosi se na proširenje pojma iskorištavanja odnosno definicije „eksploatacije”. Uz postojeće oblike (seksualno iskorištavanje, prisilni rad, prosjačenje, uklanjanje organa), Direktiva (EU) 2024/1712 izričito uključuje i iskorištavanje zamjenskog majčinstva, prisilni brak te nezakonito posvajanje¹⁸¹. Ovim proširenjem EU zakonodavstvo odgovara na suvremene oblike iskorištavanja koji su se razvili u kontekstu migracijskih tokova, prekograničnih reproduktivnih aranžmana i organiziranog kriminala.

Naime, kako bi se pronašlo rješenje za stalno povećanje broja kaznenih djela koja se odnose na trgovanje ljudima počinjenih u svrhe koje nisu seksualno iskorištavanje ili prisilni rad/prisilne usluge, odlučeno je u Direktivu (EU) 2024/1712 uključiti iskorištavanje zamjenskog majčinstva, prisilnog braka i nezakonitog posvajanja kao oblike iskorištavanja, u mjeri u kojoj ispunjavaju temeljne elemente trgovanja ljudima (radnja, sredstvo, svrha), uključujući kriterij koji se odnosi na sredstva (uporaba sile, prijetnja, obmana, prijevara i dr.). Bitno je posebno istaknuti kako se izmjenama Direktive 2011/36/EU koje su uvedene Direktivom (EU) 2024/1712 ne dovode u pitanje definicije braka, posvajanja, prisilnog braka i nezakonitog posvajanja ili definicije kaznenih djela povezanih s njima, osim trgovanja ljudima, ako su predviđene u nacionalnom ili međunarodnom pravu. Tim pravilima također se ne dovode u pitanje nacionalna pravila o zamjenskom majčinstvu, među ostalim propisana kaznenopravnim ili obiteljsko pravnim odredbama.

Kad je riječ o trgovanju ljudima u svrhu iskorištavanja zamjenskog majčinstva, Direktiva (EU) 2024/1712 je izričito usmjerena protiv osoba koje žene prisile da budu zamjenske majke ili ih na to navedu obmanjivanjem. Nadalje, prema definiciji Ujedinjenih naroda, prisilni brak, kao „novi oblik iskorištavanja“ koji kriminalizira Direktiva (EU) 2024/1712, je brak u kojem jedna ili obje strane nisu dale svoj slobodan i pun pristanak na sklapanje braka te su na njega prisiljene fizičkim, psihološkim, emocionalnim, ekonomskim ili drugim oblicima pritiska.

¹⁸¹ Prema odredbi članka 1. točke 1. a) Direktive (EU) 2024/1712 „*Iskorištavanje* uključuje barem iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili prisilne usluge, uključujući prosjačenje, ropstvo ili prakse slične ropstvu, služenje ili iskorištavanje kriminalnih aktivnosti ili odstranjivanje organa ili iskorištavanje zamjenskog majčinstva, prisilnog braka ili nezakonitog posvajanja.”

Trgovanje djecom slojevit je oblik trgovanja ljudima koji se brzo razvija i predstavlja ozbiljan oblik iskorištavanja ljudi, nasilja nad djecom, zlostavljanja djece i kršenja prava djece. U Europskoj uniji djecom se trguje radi svih oblika iskorištavanja, uglavnom radi seksualnog iskorištavanja, ali i radi prisilnog kriminala, prisilnog prosjačenja, prisilnog braka i iskorištavanja radne snage. Djeca žrtve čine gotovo petinu svih registriranih žrtava u EU (19 %). Djeca smještena u domove i ustanove zatvorenog tipa skupina su koja je osobito ranjiva kad je riječ o trgovanju ljudima. Mogu postati žrtve trgovanja ljudima u trenutku smještanja u te ustanove, tijekom boravka u njima i nakon toga. Također, digitalizacija je dovela do zabrinjavajućeg porasta broja slučajeva maloljetne prostitucije koji dovode do trgovanja ljudima. Direktiva (EU) 2024/1712 u odnosu na djecu žrtve kaznenog djela trgovanja ljudima predviđa da se radi o ovom kaznenom djelu unatoč izostanku sredstava počinjenja, s time da izričito propisuje da se navedeno ne primjenjuje na iskorištavanje zamjenskog majčinstva, osim ako je zamjenska majka dijete.

Pravna važnost ove izmjene ogleda se u uklanjanju postojećih normativnih praznina, ujednačavanju sudske prakse među državama članicama i jačanju prekogranične kaznenopravne suradnje. Posebno osjetljivo pitanje predstavlja razgraničenje zakonitih instituta obiteljskog prava (npr. međunarodno posvojenje) od kaznenog djela trgovanja ljudima, što će zahtijevati precizno tumačenje elemenata prisile, obmane i zlouporabe ranjivosti, kao sredstava počinjenja ovog kaznenog djela.

7.1.2. Kazne i otegotne okolnosti

Visina propisanih kazni za kazneno djelo trgovanja ljudima trebala bi odražavati veću društvenu osudu za teže oblike ovog kaznenog djela s obzirom na njihov štetniji i dugotrajniji učinak na žrtve. Sve je veći broj kaznenih djela koja se odnose na trgovanje ljudima počinjenih ili olakšanih pomoću informacijskih ili komunikacijskih tehnologija. Trgovci ljudima često se koriste Internetom i društvenim mrežama, među ostalim kako bi vrbovali, oglašavali ili iskorištavali žrtve te kako bi ih kontrolirali i organizirali njihov prijevoz. Internet i društvene mreže upotrebljavaju se i za distribuciju materijala povezanog s iskorištavanjem. Informacijska tehnologija također otežava pravodobno otkrivanje te vrste kriminala i identifikaciju žrtava i počinitelja.

Stoga Direktiva (EU) 2024/1712 kao otegotnu okolnost kod počinjenja ovog kaznenog djela predviđa širenje slika ili videozapisa ili sličnog materijala seksualne prirode koji uključuje

žrtvu, s pomoću informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Ove izmjene odražavaju rastuću ulogu digitalnih platformi u regrutiranju i kontroli žrtava te potvrđuju potrebu prilagodbe kaznenog prava digitalnom okruženju.

Kao otegotnu okolnost Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa i da je kazneno djelo počinjeno uz uporabu teškog nasilja ili je imalo za posljedicu posebno tešku štetu za žrtvu, uključujući tjelesnu ili psihološku štetu, kao i okolnost da su kazneno djelo počinili javni službenici pri obavljanju svojih dužnosti¹⁸².

Iako ne postoji obveza povećanja kazni koje se izriču, Direktiva (EU) 2024/1712 ipak predviđa da bi države članice trebale osigurati da pri izricanju kazni počiniteljima sudovi moraju u obzir uzeti otegotne okolnosti utvrđene u ovoj Direktivi. Sudovi i dalje zadržavaju diskrecijsko pravo odlučiti hoće li povećati kaznu zbog određenih otegotnih okolnosti, uzimajući pritom u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja. Ovdje je potrebno napomenuti kako Direktiva 2011/36/EU izričito propisuje da su države članice dužne poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale izricanje kazni zatvora u maksimalnom trajanju koje ne može biti kraće od pet godina, odnosno deset godina u slučaju otegotnih okolnosti¹⁸³.

7.1.3. Odgovornost i sankcije za pravne osobe

Direktiva (EU) 2024/1712 propisuje izmijenjenu odgovornost pravnih osoba na način da su države članice dužne poduzimati potrebne mjere kako bi osigurale da pravne osobe mogu odgovarati za kaznena djela trgovanja ljudima koja su počinjena u njihovu korist od strane bilo koje osobe koja je djelovala samostalno ili kao dio tijela te pravne osobe, a ima vodeći položaj unutar te pravne osobe. Isti se temelji na ovlaštenju za zastupanje te pravne osobe, ovlaštenju za donošenje odluke u ime te pravne osobe te ovlaštenju za provođenje nadzora unutar te pravne osobe. Direktiva (EU) 2024/1712 nadalje predviđa da države članice također osiguravaju da pravna osoba može odgovarati za slučajeve u kojima je nedostatak nadzora ili kontrole od strane prethodno navedenih osoba omogućio da osoba podređena toj osobi poćini kaznena djela trgovanja ljudima u korist te pravne osobe. Odgovornost pravne osobe ne isključuje mogućnost pokretanja kaznenog postupka protiv fizičkih osoba koje su počinitelji, poticatelji ili supočinitelji predmetnih kaznenih djela.

¹⁸² Članak 1. točka 2. a) i b) Direktive (EU) 2024/1712 kojom se zamjenjuje članak 4. Direktive 2011/36/EU novom odredbom.

¹⁸³ Članak 4. Direktive 2011/36/EU.

Kako bi se pojačao kaznenopravni odgovor na kaznena djela koja se odnose na trgovanje ljudima počinjena u korist pravnih osoba i kako bi ih se odvratilo od počinjenja tih kaznenih djela, Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da bi režim sankcija protiv pravnih osoba trebalo pojasniti i uskladiti s drugim instrumentima kaznenog prava Europske unije. Uz kaznene ili ne kaznene novčane kazne te sankcije mogu uključivati i druge kaznene ili ne kaznene sankcije ili mjere, kao što su ukidanje prava na javne naknade ili javnu pomoć; isključenje iz pristupa javnom financiranju, uključujući postupke javne nabave, bespovratna sredstva, koncesije i dozvole; privremenu ili trajnu zabranu obavljanja poslovne djelatnosti; oduzimanje dozvola i odobrenja za obavljanje djelatnosti koje su dovele do kaznenog djela; određivanje sudskog nadzora; sudski nalog za likvidaciju; zatvaranje objekata koji su upotrijebljeni za počinjenje kaznenog djela; ako postoji javni interes, objavljivanje cjelokupne sudske odluke ili njezina dijela, koja se odnosi na počinjeno kazneno djelo i izrečene sankcije ili mjere, ne dovodeći u pitanje pravila o privatnosti i zaštiti osobnih podataka¹⁸⁴.

7.1.4. Proširenje načela nekažnjavanja žrtava

Prethodni pravni okvir omogućavao je državama članicama da, u skladu s temeljnim načelima svojih pravnih sustava, poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su nadležna državna tijela ovlaštena ne procesuirati ili određivati kazne žrtvama trgovanja ljudima za svoju uključenost u kaznena djela koja su bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu toga što su bile žrtve trgovanja ljudima¹⁸⁵.

Direktiva (EU) 2024/1712 proširuje područje primjene ove odredbe na sve nezakonite aktivnosti koje su žrtve bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu njihova podvrgavanja trgovanju ljudima, kao što su prekršaji povezani s prostitucijom, prosjačenjem, skitnjom ili neprijavljenim radom ili druge radnje koje nisu kriminalne prirode, ali podliježu administrativnim sankcijama ili novčanim kaznama, u skladu s nacionalnim pravom, kako bi se žrtve trgovanja ljudima dodatno potaknulo da prijave kazneno djelo ili da zatraže podršku i pomoć te kako bi ih se uvjerilo da postoje mogućnosti da ih se ne smatra odgovornima¹⁸⁶. Kako

¹⁸⁴ Članak 1. točka 4. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se zamjenjuje članak 6. Direktive 2011/36/EU novom odredbom.

¹⁸⁵ Članak 8. Direktive 2011/36/EU.

¹⁸⁶ Članak 1. točka 6. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se postojeći članak zamjenjuje novim koji glasi:

„Članak 8. Neprovođenje kaznenog progona ili neprimjenjivanje sankcija u odnosu na žrtve
Države članice, u skladu s temeljnim načelima svojih pravnih sustava, poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su nadležna nacionalna tijela ovlaštena *ne provoditi kazneni progon ili ne primjenjivati sankcije* u odnosu na žrtve trgovanja ljudima zbog njihove uključenosti *u kaznena djela ili druge nezakonite aktivnosti* koje su bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu njihova podvrgavanja bilo kojem od djela iz članka 2.”;

bi se osigurala djelotvorna provedba nacionalnih odredaba u pogledu neprovođenja kaznenog progona ili neprimjenjivanja sankcija u odnosu na žrtve, Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da bi države članice trebale podignuti svijest među tužiteljima (državnim odvjetnicima) i tijelima za izvršavanje zakonodavstva za koje je vjerojatno da će doći u kontakt sa žrtvama ili potencijalnim žrtvama trgovanja ljudima.

Ova izmjena ima snažnu ljudskopravašku dimenziju. Njome se sprječava sekundarna viktimizacija i potiče žrtve na suradnju s tijelima kaznenog progona bez straha od sankcija.

7.1.5. Kriminalizacija svjesnog korištenja usluga žrtava trgovanja ljudima

Direktiva (EU) 2024/1712 uvodi obvezu državama članicama da kriminaliziraju namjerno korištenje usluga koje pružaju žrtve trgovanja ljudima, ako je počinitelj znao da je riječ o žrtvi¹⁸⁷. Ova izmjena predstavlja normativni zaokret prema modelu smanjenja potražnje (tzv. *demand reduction* model). Kaznenopravna intervencija više nije usmjerena isključivo na posrednike i organizatore, nego i na krajnje korisnike iskorištavanja.

U praktičnom smislu, ključno će biti dokazivanje subjektivnog elementa – znanja ili barem svjesnog prihvaćanja mogućnosti da je osoba žrtva trgovanja ljudima. Time se otvara prostor za razvoj sudske prakse u pogledu standarda dokazivanja.

Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da bi pojam „znanja” trebalo tumačiti u skladu s nacionalnim pravom. U svakom slučaju, pri procjeni je li korisnik znao da je osoba žrtva trgovanja ljudima i ne dovodeći u pitanje neovisnost pravosuđa, trebalo bi uzeti u obzir posebne okolnosti slučaja. Znanje se može utvrditi na temelju objektivnih, činjeničnih okolnosti. Okolnosti se mogu odnositi na, među ostalim, same žrtve, uvjete pod kojima su žrtve morale pružati usluge i konkretne činjenice koje bi se mogle smatrati znakovima kontrole trgovca ljudima nad žrtvama. Kad je riječ o okolnostima koje se odnose na same žrtve, mogu se uzeti u obzir nedostatan poznavanje nacionalnog jezika, očiti znakovi tjelesnih ozljeda ili straha ili nedostatan poznavanje gradova ili mjesta u kojima se nalaze ili u kojima su se nalazili. Kad je riječ o okolnostima koje se odnose na uvjete pod kojima su žrtve morale pružati usluge, mogli bi se uzeti u obzir životni standard i uvjeti rada pružatelja usluge, kao i stanje prostora u kojem se usluga pružala. Znakovi kontrole trgovca ljudima nad žrtvama mogli bi se utvrditi ako

¹⁸⁷ Članak 1. točka 15. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se umeće članak 18a.

postoje očite vanjske mjere nadzora nad pružateljima usluga, ako im je ograničena sloboda kretanja ili ako pružatelji usluga ne posjeduju svoje nacionalne osobne dokumente.

7.1.6. Institucionalne obveze država članica

Direktiva (EU) 2024/1712 uvodi više institucionalnih obveza državama članicama, kao imenovanja nacionalnog koordinatora ili ekvivalentnog mehanizma i neovisnih tijela¹⁸⁸, donošenja i redovitog ažuriranja nacionalnih akcijskih planova za suzbijanje trgovanja ljudima¹⁸⁹, osiguravanja specijalizirane obuke za stručnjake koji dolaze u kontakt sa žrtvama te uspostavu djelotvornih mehanizama upućivanja.

U svrhu osiguranja snažnijeg odgovora nacionalnih politika, Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da je u državama članicama potrebno uspostaviti nacionalne koordinate za suzbijanje trgovanja ljudima ili jednakovrijedne mehanizme, a države članice trebale bi moći uspostaviti i neovisna tijela. U nadležnosti je država članica da odluči koje subjekte treba imenovati ili uspostaviti kao nacionalne koordinate za suzbijanje trgovanja ljudima ili kao jednakovrijedne mehanizme ili neovisna tijela, bez obzira na njihov naziv, u skladu s načelom postupovne autonomije država članica, pod uvjetom da takvi subjekti imaju potrebne kompetencije za izvršavanje zadaća predviđenih u ovoj Direktivi. Prema Direktivi (EU) 2024/1712 zadaće nacionalnih koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima ili jednakovrijednih mehanizama uključuju ocjenjivanje trendova na području trgovanja ljudima, mjerenje rezultata postojećih mjera za suzbijanje trgovanja ljudima, uključujući prikupljanje statističkih podataka u bliskoj suradnji s odgovarajućim organizacijama civilnog društva koje su aktivne u tom području te izvješćivanje. Nadalje, zadaće nacionalnih koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima ili jednakovrijednih mehanizama mogu uključivati i uspostavu posebnih planova kao odgovor na krizne situacije kako bi se spriječila opasnost od trgovanja ljudima u slučaju izvanrednih situacija velikih razmjera te promicanje, koordiniranje i, prema potrebi, financiranje programa za suzbijanje trgovanja ljudima. Neovisna tijela mogu pratiti provedbu i učinak mjera za suzbijanje trgovanja ljudima, podnositi izvješća o pitanjima koja zahtijevaju posebnu pozornost nadležnih nacionalnih tijela i provoditi procjenu temeljnih uzroka trgovanja ljudima i trendova u trgovanju ljudima.

¹⁸⁸ Članak 1. točka 16. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se zamjenjuje članak 19. Direktive 2011/36/EU novom odredbom.

¹⁸⁹ Članak 1. točka 17. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se umeće članak 19.b.

Direktiva (EU) 2024/1712 propisuje obvezu državama članicama da do 15. srpnja 2028. donesu svoje nacionalne akcijske planove za suzbijanje trgovanja ljudima, izrađene i provedene uz savjetovanje s nacionalnim koordinatorima za suzbijanje trgovanja ljudima ili jednakovrijednim mehanizmima, s neovisnim tijelima i s relevantnim dionicima aktivnima u području sprečavanja i suzbijanja trgovanja ljudima. Države članice osiguravaju da se nacionalni akcijski planovi za suzbijanje trgovanja ljudima preispituju i ažuriraju u redovitim intervalima od najviše pet godina. Također, Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da nacionalni planovi mogu uključivati ciljeve, prioritete i mjere za sve oblike iskorištavanja, uključujući posebne mjere za djecu žrtve, preventivne mjere, kao što su obrazovanje, kampanje za podizanje svijesti i osposobljavanje te, prema potrebi, preventivne mjere kao dio hitnog odgovora na rizike od trgovanja ljudima uzrokovane humanitarnim krizama, mjere za jačanje suzbijanja trgovanja ljudima, uključujući poboljšanje istrage i kaznenog progona slučajeva trgovanja ljudima i poboljšanje prekogranične suradnje, mjere za jačanje rane identifikacije žrtava trgovanja ljudima, pomoći i podrške tim žrtvama i njihove zaštite te postupke za redovito praćenje i evaluaciju provedbe nacionalnih akcijskih planova za suzbijanje trgovanja ljudima. Propisana je obveza država članica da dostavljaju Komisiji svoje nacionalne akcijske planove i sva njihova ažuriranja, u roku od tri mjeseca od njihova donošenja, a propisana je i obveza javne dostupnost istih.

Direktiva (EU) 2024/1712 nadalje propisuje obvezu državama članicama da promiču ili nude redovito i specijalizirano osposobljavanje stručnjaka koji bi mogli doći u kontakt sa žrtvama ili potencijalnim žrtvama trgovanja ljudima, uključujući policijske službenike na terenu, sudsko osoblje, službe za pomoć i podršku, inspektore rada, zaposlenike socijalnih službi i zdravstvene djelatnike, kako bi se omogućilo sprečavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, izbjegavanje sekundarne viktimizacije te otkrivanje i identificiranje žrtava, pomoć i podrška žrtvama i njihova zaštita. Takvo se osposobljavanje mora temeljiti na ljudskim pravima, mora biti usmjereno na žrtve i prilagođeno rodnoj perspektivi te perspektivama osoba s invaliditetom i djeci. Ujedno, države članice u obvezi su poticati, ne dovodeći u pitanje neovisnost pravosuđa, opće i specijalizirano osposobljavanje sudaca i tužitelja (državnih odvjetnika) uključenih u kaznene postupke kako bi se ostvarili prethodno navedeni ciljevi, odnosno, omogućilo sprečavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, izbjegavanje sekundarne viktimizacije te otkrivanje i identificiranje žrtava, pomoć i podrška žrtvama i njihova zaštita.

Kako bi se poboljšala nacionalna sposobnost za otkrivanje i identifikaciju žrtava u ranoj fazi i njihovo upućivanje odgovarajućim službama za zaštitu, pomoć i podršku, Direktiva (EU) 2024/1712 predviđa da je potrebno zakonima ili drugim propisima uspostaviti mehanizam ili mehanizme upućivanja u državama članicama. Uspostava formalnih mehanizama upućivanja i imenovanje nacionalne kontaktne točke za prekogranično upućivanje žrtava ključne su mjere za poboljšanje prekogranične suradnje. Mehanizam upućivanja trebao bi biti transparentan, pristupačan i usklađen okvir kojim se olakšavaju rano otkrivanje i identifikacija žrtava trgovanja ljudima, pomoć i podrška tim žrtvama te kojim se olakšava njihovo upućivanje nadležnim nacionalnim organizacijama i tijelima. Takvim bi se okvirom trebala utvrditi uključena nadležna tijela, organizacije civilnog društva i drugi dionici te utvrditi njihove odgovornosti, uključujući postupke i načine komunikacije. Ti mehanizmi upućivanja mogu biti u obliku niza utvrđenih postupaka, smjernica, dogovora ili protokola o suradnji. Mehanizam upućivanja trebao bi se primjenjivati na sve žrtve i na sve oblike kaznenih djela trgovanja ljudima, uzimajući u obzir individualnu ranjivost žrtava. Države članice potiču se da uspostave jedinstveni mehanizam upućivanja kada im organizacija javne uprave to dopušta. Kontaktna točka trebala bi služiti kao kontakt za prekogranično upućivanje žrtava u odnosima između tijela ili institucija odgovornih za prekograničnu potporu žrtvama u različitim državama članicama, ali ne i kao kontakt za same žrtve. Kontaktne točke mogu se temeljiti na postojećim mehanizmima ili upravljačkim strukturama i neće morati zamijeniti nacionalne mehanizme za podnošenje pritužbi ili dežurne telefonske linije.

Time se borba protiv trgovanja ljudima normativno definira kao koordinirana javna politika, a ne isključivo kao kaznenopravna intervencija.

7.1.7. Obveza prikupljanja podataka

Države članice, sukladno obvezi iz Direktive (EU) 2024/1712 dužne su prikupljati usporedive statističke podatke i dostavljati ih Europskoj komisiji¹⁹⁰. Konkretno, statistički podaci trebaju sadržavati podatke o broju registriranih identificiranih i pretpostavljenih žrtava kaznenih djela trgovanja ljudima, razvrstanih prema organizaciji koja ih je registrirala, spolu, dobnoj skupini (dijete/odrasla osoba), državljanstvu i obliku iskorištavanja, u skladu s nacionalnim pravom i praksama, podatke o broju osoba osumnjičenih za kaznena djela trgovanja ljudima, razvrstanih

¹⁹⁰ Članak 1. točka 17. Direktive (EU) 2024/1712 kojom se umeće članak 19.a. ...Države članice osiguravaju uspostavu sustava za bilježenje, izradu i dostavljanje anonimiziranih statističkih podataka radi praćenja djelotvornosti svojih sustava u suzbijanju kaznenih djela iz ove Direktive...

prema spolu, dobnoj skupini (dijete/odrasla osoba), državljanstvu i obliku iskorištavanja, podatke o broju osoba kazнено progonjenih za kaznena djela trgovanja ljudima, razvrstanih prema spolu, dobnoj skupini (dijete/odrasla osoba), državljanstvu, obliku iskorištavanja i prirodi konačne odluke o kaznenom progonu, podatke o broju odluka o kaznenom progonu (tj. optužnica za kaznena djela trgovanja ljudima, optužnica za druga kaznena djela, odluka o odbačaju kaznene prijave), zatim podatke o broju osoba osumnjičenih za kaznena djela trgovanja ljudima razvrstanih prema spolu, dobnoj skupini (dijete/odrasla osoba) i državljanstvu, broju i vrsti sudskih presuda (oslobađajućih, osuđujućih, drugih) za kaznena djela trgovanja ljudima, kao i podatak o broju osoba osumnjičenih, kazнено progonjenih i osuđenih za kaznena djela koja se odnose na korištenje uslugama koje pružaju žrtve trgovanja ljudima, razvrstanih prema spolu i dobnoj skupini (dijete/odrasla osoba).

Direktiva (EU) 2024/1712 propisuje obvezu državama članicama da dostavljaju Komisiji prethodno navedene statističke podatke za prethodnu godinu jednom godišnje, u načelu do 30. rujna, a ako to nije moguće, najkasnije do 31. prosinca svake godine.

Ova obveza ima dvostruku funkciju: omogućuje evaluaciju učinkovitosti mjera i osigurava razvoj politika utemeljenih na dokazima (*eng. evidence-based policy*).

7.2. Usklađenost hrvatskog zakonodavstva

Na službenoj web stranici Europske komisije¹⁹¹ putem koje Europska komisija prati transponiranje Direktiva (baza EUR-Lex – National Transposition Measures), a koja je službeni alat Komisije za praćenje implementacije Direktiva u državama članicama, u odnosu na implementaciju Direktive (EU) 2024/1712 za Republiku Hrvatsku navedene su čak 43 poduzete aktivnosti i/ili mjera¹⁹². Kada se detaljnije analiziraju ti podaci, nije moguće točno uvrđiti na što se konkretno te aktivnosti ili mjere odnose, s obzirom da su navedene brojne zakonodavne aktivnosti prije donošenja ove Direktive, a koje nemaju nikakvih poveznica s istom (kao primjerice sve izmjene i dopune Kaznenog zakona od 2011. do danas, iako se sama odredba članka 106. KZ/11 mijenjala samo jednom i to 2025., zatim sve izmjene i dopune

¹⁹¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NIM/?uri=CELEX%3A32024L1712&utm_source

¹⁹² Na dan 14. rujna 2026.

Zakona o kaznenom postupku, Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela te Prekršajnog zakona).

Desetim izmjenama i dopunama Kaznenog zakona¹⁹³, radi daljnjeg unaprjeđenja kaznenog zakonodavstva na području trgovanja ljudima, kroz prenošenje Direktive (EU) 2024/1712 dopunjen je zakonski opis kaznenog djela trgovanja ljudima iz članka 106. Kaznenog zakona¹⁹⁴. U obrazloženju tih izmjena i dopuna¹⁹⁵ navedeno je da se radi usklađivanja Kaznenog zakona s Direktivom (EU) 2024/1712, predlaže propisati novi cilj počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima, iskorištavanje zamjenskog majčinstva. Također, prema zahtjevima Direktive (EU) 2024/1712 predlažu se novi kvalificirani oblici tog kaznenog djela, koji se odnose na počinjenje kaznenog djela uporabom teškog nasilja, nastup teške tjelesne ozljede žrtve, širenje slika ili videozapisa ili sličnog materijala seksualne prirode koji uključuje žrtvu, uporabom informacijskih i komunikacijskih tehnologija te počinjenje kaznenog djela od strane odgovorne osobe u obavljanju javne ovlasti.

Također se s obzirom na težinu kaznenog djela pooštrava zakonska kaznenopravna politika kažnjavanja u odnosu na nehajno prouzročenje smrtne posljedice te se predlaže propisati nezastrijevanje kaznenog progona i izvršenja kazne zatvora za nehajno prouzročenje smrtne posljedice kod djeteta.

U odnosu na odredbu Direktive (EU) 2024/1712, koja propisuje pozitivnu obvezu država članica da uspostave mjere koje će ovlastiti nadležna tijela da kazneno ne progone ili ne primjenjuju kazne u odnosu na protupravna postupanja koja počinje žrtve trgovanja ljudima pod utjecajem sile, navedeno je da analiza kaznenog materijalnog i procesnog zakonodavstva već sada govori u prilog njihove usklađenosti sa zahtjevima Direktive (EU) 2024/1712, a koji se mogu ostvariti kroz opći institut krajnje nužde iz članka 22. Kaznenog zakona i kroz načelo svrhovitosti (oportuniteta) kaznenog progona, koji kao iznimku od načela oficijelnosti kaznenog progona omogućava državnom odvjetniku da pod zakonom propisanim uvjetima kod određenih kaznenih djela (za koja je zapriječena kazna do pet godina zatvora) ne pokrene kazneni progon u javnom interesu ili od njega odustane.

¹⁹³ NN 136/25, stupile na snagu u 13. studenog 2025.

¹⁹⁴ NN 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023 i 36/2024.

¹⁹⁵ https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2025-10-16/164214/PZE_186.pdf

Osim navedenih izmjena i dopuna Kaznenog zakona, javno nisu dostupne informacije o eventualnim drugim aktivnostima ili mjerama koje Republika Hrvatska poduzima na nacionalnoj razini radi implementacije Direktive (EU) 2024/1712.

7.3. Potreba unapređenja nacionalnog referalnog sustava

Uz prethodno navedene obveze koje državama članicama nameće Direktiva (EU) 2024/1712, a koje osim usklađenja zakonskog opisa kaznenog djela, zahtijevaju sveobuhvatni multidisciplinarni zahvat u postojeće uređenje i funkcioniranje nacionalnog referalnog sustava, u ovom dijelu rada, iznijet ću neke od preporuka za unaprjeđenje postojećeg sustava, prvenstveno uvažavajući obvezu iz izmijenjene odredbe članka 8. Direktive (neprovođenje kaznenog progona ili neprimjenjivanje sankcija u odnosu na žrtve), a i neke druge obveze.

Nacionalni referalni sustav za sada poznaje samo pojam identificirane žrtve trgovanja ljudima, pri čemu formalnu identifikaciju provode službenici MUP-a (i Operativni tim). O važnosti pravodobne identifikacije bilo je već riječi u ovom radu, a ovdje se predlaže da se uz pojam identificirane žrtve, u nacionalni referalni sustav uvede i pojam potencijalne ili presumirane žrtve, odnosno da sustav prepoznaje kao žrtvu trgovanja ljudima i osobu u odnosu na koju postoje okolnosti i pokazatelji koji upućuju na mogućnost da je žrtva trgovanja ljudima, ali kod koje postupak formalne identifikacije još nije proveden ili dovršen te da se takvoj osobi osigura odgovarajuća zaštita i pomoć već u fazi sumnje, odnosno prije konačne formalne identifikacije, jer bi odgađanje zaštite do okončanja postupka identifikacije moglo ugroziti ostvarivanje njezinih prava i povećati rizik od daljnje viktimizacije. U prilog takvom rješenju ukazuju i sustavi drugih država članica EU koje prepoznaju ovu kategoriju žrtava, praksa ESLJP-a te obveze koje proizlaze iz Direktive (EU) 2024/1712 (točka 29. Recitala i članak 1. točka 15.).

Nastavno na navedeno, potrebno je ovlastiti i nadležna tijela u sustavu socijalne skrbi i zdravstva za donošenje formalne odluke o priznavanju statusa žrtve trgovanja ljudima u svrhu pružanja pomoći, zaštite i reintegracije žrtava, a sukladno preporukama OSCE¹⁹⁶. Naime, ovakav „dvostruki postupak“ omogućio bi žrtvama da formalni status žrtve steknu ili na temelju odluke MUP-a ili alternativnog tijela nadležnog za socijalnu skrb i zdravstvo, u slučaju kada žrtva ne želi surađivati s tijelima „progona“. Takav dvostruki pristup identifikaciji i priznavanju statusa žrtve osigurava da žrtve ostvare pristup pomoći i zaštiti koja im je potrebna. Također, sam postupak identifikacije trebao bi biti formalni postupak, koji će rezultirati

¹⁹⁶ Vidi bilješku 85.

donošenjem formalne odluke na koju žrtva ima mogućnost izjavljivanja pravnog lijeka (članak 15. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima).

Pri prikupljanju podataka o identificiranim žrtvama, počiniteljima i pravomoćnim presudama za potrebe ovog rada, autorica se suočila s nizom izazova povezanih s dostupnošću, različitim izvorima i metodologijama prikupljanja podataka te (ne)mogućnošću njihove međusobne usporedbe i analize. Navedene poteškoće ukazuju na potrebu za uspostavom sustavnijeg i standardiziranog načina prikupljanja, evidentiranja i obrade podataka o trgovanju ljudima. U tom je kontekstu osobito važna obveza Republike Hrvatske koja proizlazi iz članka 1. točke 17. Direktive (EU) 2024/1712, prema kojoj države članice trebaju uspostaviti sustav za bilježenje, izradu i dostavljanje Europskoj komisiji anonimiziranih statističkih podataka radi praćenja djelotvornosti mjera i sustava za suzbijanje trgovanja ljudima. Člankom 19.a navedene Direktive određuju se kategorije podataka koje bi trebalo prikupljati na središnjoj razini. Polazište takvog sustava trebalo bi biti evidentiranje podataka o svakoj osobi za koju postoje indicije da je žrtva trgovanja ljudima, odnosno o potencijalnoj ili presumiranoj žrtvi, kao i o formalno identificiranoj žrtvi, uz praćenje njezina slučaja sve do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. Pri tome bi sustav trebao omogućiti evidentiranje ishoda postupka i u situacijama kada tijekom postupka dođe do prekvalifikacije djela u drugo kazneno djelo. Potreba za uspostavom posebnog protokola kojim bi se uredila pitanja razmjene podataka o identificiranim žrtvama trgovanja ljudima bila je predviđena i prethodnim nacionalnim strateškim dokumentom, koji je bio na snazi do 2021. godine. Ista je obveza predviđena i aktualnim provedbenim nacionalnim strateškim dokumentom¹⁹⁷. Međutim, s obzirom na uočene nedostatke ovakvih akata (protokola) vezano za zakonsku osnovu, kao i njihovu pravnu snagu, trebalo bi revidirati odluku o vrsti akta kojim bi se detaljno propisala obveza nadležnih tijela za prikupljanjem i objavom relevantnih podataka.

Nadalje, Direktivom 2011/36/EU bila je utvrđena mogućnost neprovođenja kaznenog progona i neprimjenjivanja sankcija u odnosu na žrtve trgovanja ljudima u vezi s kaznenim djelima koja su bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu njihova podvrgavanja trgovanju ljudima. Direktiva (EU) 2024/1712 dodatno proširuje područje primjene ove odredbe na sve nezakonite aktivnosti koje su žrtve bile prisiljene počiniti kao neposrednu posljedicu njihova podvrgavanja trgovanju ljudima.

¹⁹⁷<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijiski%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%202024-2026.pdf>, str. 8

U aktualnom nacionalnom strateškom dokumentu koji se odnosi na područje suzbijanja trgovanja ljudima, Nacionalnom planu za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030.¹⁹⁸ i njegovom provedbenom dokumentu, Akcijskom planom za provedbu Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030., za razdoblje od 2024. do 2026.¹⁹⁹, koje je Vlada Republike Hrvatske usvojila u listopadu 2024., navedeno je da se pri izradi ovih dokumenata vodilo računa i o međunarodnim okvirima i preporukama koje su proizašle iz praćenja istih. Tako je posebna pozornost posvećena preporukama trećeg evaluacijskog kruga Skupine stručnjaka za suzbijanje trgovanja ljudima (GRETA) i Državnog tajništva SAD-a (TIP REPORT) te Strategiji Europske unije o borbi protiv trgovanja ljudima za razdoblje od 2021. do 2025. Navedene preporuke između ostalog predviđaju uvođenje odredbe o nekažnjavanju za žrtve trgovanja ljudima u postojeće nacionalno zakonodavstvo. Stoga je kao svrha Mjere 2. 1. Unaprjeđenje postojećeg normativnog okvira s ciljem zaštite žrtava trgovanja ljudima, otkrivanja, procesuiranja i odgovarajućeg sankcioniranja počinitelja kaznenih djela trgovanja ljudima te smanjenje potražnje navedenog provedbenog dokumenta predviđeno „pružanje adekvatne zaštite žrtvama trgovanja ljudima kroz modernizaciju postojećeg zakonodavnog okvira uvođenjem odredbe o „deviktimizacije“ i unaprjeđenjem sustava naknade štete“, s nositeljem Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te rokom provedbe IV kvartal 2026. godine. Iako je u javno dostupnoj verziji ovog dokumenta navedeno „....uvođenjem odredbe o „deviktimizacije“, s obzirom na sadržaj dokumenta, svrha ove mjere je upravo uvođenje odredbe o nekažnjavanju. Rok provedbe ove mjere je IV kvartal 2026. što ukazuje se prilikom izrade ovog strateškog dokumenta nije vodilo računa o roku implementacije Direktive (EU) 2024/1712.

Nadalje, tijekom četvrtog evaluacijskog kruga provedbe Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima za Republiku Hrvatsku, a vezano za usklađenost s člankom 26. Konvencije kroz donošenje odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovanja ljudima, Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije se očitovalo „da je 6. ožujka 2025. godine ministar pravosuđa, uprave i digitalne transformacije osnovao Radnu skupinu za izmjene Kaznenog zakona. Cilj i zadaća Radne skupine je izraditi prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona radi prijenosa Direktive (EU) 2024/1712 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. kojom se mijenja Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja

¹⁹⁸ <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%20do%202030.pdf>

¹⁹⁹ <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijski%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%202024-2026.pdf>

ljudima te zaštiti njegovih žrtava u nacionalno kazneno zakonodavstvo, uključujući uvođenje odredbe o nekažnjavanju, posebno za kazneno djelo trgovanja ljudima iz članka 106. Kaznenog zakona“²⁰⁰

GRETA je u svom četvrtom evaluacijskom izvješću²⁰¹ ocijenila odredbu članka 22. Kaznenog zakona nedostatnom, smatrajući kako ova pravna osnova ne uzima nužno u potpunosti u obzir okolnosti žrtava trgovanja ljudima ni kazne koje im se mogu izreći.

Unatoč prethodno navedenom, prilikom posljednjih izmjena Kaznenog zakona, zakonodavac je ocijenio da posebna odredba o „nekažnjavanju žrtava trgovanja ljudima“ nije potrebna.

Nadalje, na komentar autorice ovog rada u postupku eSavjetovanja Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije očitovalo se na sljedeći način: „U pogledu uvođenja tzv. „klauzule o nekažnjavanju“, s obzirom na već postojeće zakonske odredbe o krajnjoj nuždi sadržane u članku 22. Kaznenog zakona („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.) i članku 19. Prekršajnog zakona („Narodne novine“ br. 107/2007., 39/2013., 157/2013., 110/2015., 70/2017., 118/2018., 114/2022.) i s obzirom da Evaluacijsko izvješće GRETA-a (Grupa stručnjaka za borbu protiv trgovanja ljudima) iz 4. kruga evaluacija Republike Hrvatske, usvojeno 25. ožujka 2025., a objavljeno 19. lipnja 2025., ostavlja alternativnu mogućnost da Republika Hrvatska osigura usklađenost s člankom 26. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br.7/07) kroz razvoj smjernica za tužitelje, ovo će pitanje biti adresirano kroz unaprjeđenje protokola o suradnji između državnog odvjetništva i policije u kaznenim predmetima trgovanja ljudima“²⁰².

Stoga bi trebalo detaljno analizirati preuzete međunarodne obveze, nacionalne strateške dokumente, postojeće zakonodavne odredbe i sudsku praksu (uključivo presude ESLJP i to V.C.L. i A.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 16. veljače 2021.²⁰³), postojeću stručnu literaturu²⁰⁴ te se odlučiti za propisivanje adekvatnog modela nekažnjavanja žrtava trgovanja ljudima i pravno definirati jedno od središnjih materijalnopравnih pitanja međunarodnopravnih izvora, ali i važno praktično pitanje postupanja u praksi protiv žrtava trgovanja ljudima, koje i same mogu biti osnovano sumnjive za počinjenje različitih, protupravnih djela (kao posljedice

²⁰⁰ <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-on-the-implementation-of-the-council-of-europe/1680b66807>, str. 68

²⁰¹ *Ibid*, str. 48

²⁰² <https://esavjetovanja.gov.hr/EConReport/9229>

²⁰³ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-207927%22%7D>

²⁰⁴ Munivrana Vajda et al., op. cit. 113, str. 1002

iskorištavanja). U tu svrhu može se iskoristiti tzv. posebni kauzalni ili uzročni model, koji predlaže Maršavelski²⁰⁵, a koji pretpostavlja da je trgovanje ljudima uzrok kaznenog djela žrtve.

Pravovremena identifikacija te ispravno prepoznavanje da se zapravo radi o žrtvi kaznenog djela trgovanja ljudima doprinijet će i kasnijem učinkovitom kaznenom progonu počinitelja ovih kaznenih djela. Na navedeno ukazuje i aktualni slučaj iz medija²⁰⁶.

Analizirane presude (barem one osuđujuće) ukazuju na dugotrajnost sudskih postupaka u ovim predmetima na čemu bi svakako trebalo poraditi i to prvenstveno dodatnom edukacijom svih uključenih, kako nadležnih državnih odvjetnika tako i sudaca.

8. ZAKLJUČAK

Trgovanje ljudima predstavlja jedan od najtežih oblika povrede temeljnih ljudskih prava i ozbiljan oblik organiziranog kriminaliteta, čije otkrivanje, dokazivanje i procesuiranje zbog njegove prikrivene naravi, ranjivosti žrtava i različitih oblika iskorištavanja predstavljaju poseban izazov za nadležna tijela. Učinkovito suzbijanje ovog kaznenog djela stoga nije moguće promatrati isključivo kroz prizmu kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja, već zahtijeva cjelovit pristup koji istodobno obuhvaća prevenciju, pravodobno prepoznavanje i identifikaciju žrtava, njihovu zaštitu i pomoć te učinkovito vođenje kaznenog postupka.

Analizom međunarodnog i europskog pravnog okvira, nacionalnog zakonodavstva, institucionalnog sustava, relevantne sudske prakse i dostupnih statističkih podataka može se zaključiti da je Republika Hrvatska uspostavila temeljni normativni i institucionalni okvir za suzbijanje trgovanja ljudima. Međutim, postojeći sustav i dalje pokazuje određene nedostatke koji mogu otežati pravodobnu i učinkovitu zaštitu žrtava te istodobno utjecati na učinkovitost

²⁰⁵ Maršavelski, A., op. cit. u bilj. 38, str. 518

²⁰⁶ https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/zrtva-prisile-svjedoci-prisilne-krade-prijetnje-zatocenje-karlo-b-zagreb-15746629?cx_linkref=jl_home_g2_g3 Žrtva, koja je u vrijeme početka iskorištavanja imala 15 godina, navodi da ju je počinitelj postupno počeo prisiljavati na krađe, koristeći njezinu ranjivost i prijetnje usmjerene prema njoj i članovima njezine obitelji. Prema iskazu žrtve, prisila je trajala godinama, tijekom kojih je bila prisiljena počinuti najmanje dvadesetak krađa, a počinitelj ju je dodatno zastrašivao i kontrolirao. U lipnju 2026. žrtva je, prema vlastitom iskazu, protiv svoje volje odvedena u unajmljeni stan, gdje je bila fizički napadnuta, prijetilo joj se oružjem te joj je onemogućeno napuštanje prostora. Konačno je u trgovačkom centru Avenue Mall zatražila pomoć zaštitara, nakon čega je pozvana policija. Slučaj je potom rezultirao kaznenim postupkom protiv osumnjičenog za trgovanje ljudima, koji se u vrijeme objave članka nalazio u istražnom zatvoru.

kaznenog progona počinitelja. Posebno se to odnosi na pitanje identifikacije osoba za koje postoje pokazatelji da bi mogle biti žrtve trgovanja ljudima, na položaj žrtava koje ne žele ili ne mogu surađivati s tijelima kaznenog progona, kao i na nedostatak cjelovitog i standardiziranog sustava prikupljanja i povezivanja podataka o žrtvama, počiniteljima i ishodima kaznenih postupaka.

Jedan od ključnih zaključaka ovog rada jest potreba za jasnijim razlikovanjem potencijalne odnosno presumirane žrtve od formalno identificirane žrtve. Pravodobna zaštita ne bi trebala biti uvjetovana dovršetkom formalnog postupka identifikacije, budući da odgađanje zaštite može ugroziti ostvarivanje prava žrtve i povećati rizik od njezine daljnje viktimizacije. Stoga bi u hrvatski nacionalni referalni sustav trebalo izrijeком uvesti kategoriju potencijalne odnosno presumirane žrtve te osigurati odgovarajuće mjere pomoći i zaštite već u trenutku kada postoje relevantni pokazatelji da je osoba možda žrtva trgovanja ljudima. Takvo rješenje bilo bi u skladu s razvojem europskih standarda, praksom drugih država članica Europske unije i obvezama koje proizlaze iz Direktive (EU) 2024/1712.

S tim u vezi, potrebno je razmotriti i uvođenje svojevrsnog dvostrukog modela identifikacije, prema kojemu bi, uz MUP, određena tijela sustava socijalne skrbi i zdravstva mogla donositi formalnu odluku o priznavanju statusa žrtve u svrhu ostvarivanja pomoći, zaštite i reintegracije. Takav bi model bio osobito značajan za žrtve koje zbog straha, nepovjerenja, ovisnosti o počinitelju ili drugih okolnosti nisu spremne surađivati s tijelima kaznenog progona. Identifikacija žrtve pritom bi trebala predstavljati formalizirani postupak koji završava obrazloženom odlukom i protiv kojeg bi žrtvi trebalo omogućiti odgovarajuću pravnu zaštitu.

Posebno pitanje je i položaj žrtava trgovanja ljudima koje su, kao neposredna posljedica svojeg iskorištavanja, prisiljene sudjelovati u počinjenju drugih protupravnih odnosno kaznenih djela. U takvim situacijama postoji opasnost da se osoba koja je u stvarnosti žrtva trgovanja ljudima istodobno promatra kao počinitelj drugog kaznenog djela, čime se zanemaruje uzročno-posljedična veza između njezina položaja žrtve i protupravnog ponašanja. Zbog toga je potrebno jasno i učinkovito normativno urediti načelo nekažnjavanja žrtava trgovanja ljudima za protupravna postupanja koja su posljedica njihova iskorištavanja. Postojeće oslanjanje na opće institute krajnje nužde, kako je razvidno iz analiziranih izvora, ne pruža nužno dostatnu i predvidivu zaštitu svim žrtvama.

U tom je smislu osobito važno da se načelo nekažnjavanja ne promatra samo kao pitanje materijalnog kaznenog prava, već i kao pitanje pravilnog prepoznavanja žrtve. Pravodobna

identifikacija može biti odlučujuća za to hoće li osoba biti prepoznata kao žrtva trgovanja ljudima ili će biti procesuirana zbog protupravnog postupanja koje je zapravo posljedica njezina iskorištavanja. Upravo zato učinkovit sustav identifikacije nije samo instrument zaštite žrtve, nego i preduvjet pravilnog kaznenopravnog postupanja prema svim sudionicima postupka.

Analiza dostupnosti i usporedivosti podataka dodatno je pokazala potrebu za uspostavom jedinstvenijeg i standardiziranog sustava evidentiranja slučajeva trgovanja ljudima. Postojeće poteškoće u povezivanju podataka o žrtvama, počiniteljima, kaznenim postupcima i njihovim ishodima otežavaju procjenu stvarne učinkovitosti sustava. Stoga bi trebalo uspostaviti sustav koji bi omogućio praćenje pojedinačnog slučaja od trenutka pojave pokazatelja koji upućuju na potencijalnu odnosno presumiranu žrtvu, preko formalne identifikacije i pružanja pomoći, pa sve do pravomoćnog završetka kaznenog postupka, uključujući i slučajeve u kojima tijekom postupka dođe do prekvalifikacije kaznenog djela. Takav bi sustav omogućio kvalitetniju statističku analizu, učinkovitije praćenje postupanja nadležnih tijela te pouzdaniju procjenu djelotvornosti nacionalnog sustava.

Konačno, implementacija Direktive (EU) 2024/1712 predstavlja priliku za cjelovito preispitivanje hrvatskog sustava suzbijanja trgovanja ljudima. Usklađivanje zakonodavstva s novim europskim standardima ne bi trebalo svesti samo na formalne izmjene pojedinih zakonskih odredaba, već bi trebalo obuhvatiti i institucionalne i praktične mehanizme kojima se osigurava njihova stvarna provedba. To osobito uključuje pravodobnu identifikaciju i zaštitu potencijalnih i presumiranih žrtava, formalizaciju postupka identifikacije, mogućnost priznavanja statusa žrtve neovisno o njezinoj suradnji s tijelima kaznenog progona, učinkovitu primjenu načela nekažnjavanja žrtava te uspostavu pouzdanog sustava prikupljanja i razmjene podataka.

Može se stoga zaključiti da se učinkovitost sustava suzbijanja trgovanja ljudima ne može mjeriti isključivo brojem otkrivenih kaznenih djela, procesuiranih počinitelja ili donesenih osuđujućih presuda. Jednako je važna sposobnost države da pravodobno prepozna osobu kao žrtvu, pruži joj zaštitu i omogući ostvarivanje njezinih prava, a istodobno osigura učinkovitu istragu i kazneni progon stvarnih počinitelja. Put od identifikacije žrtve do osude počinitelja stoga ne predstavlja dva odvojena procesa, već međusobno povezan sustav u kojem kvalitetna identifikacija i zaštita žrtve mogu biti preduvjet uspješnog kaznenog progona, dok učinkovito

procesuiranje počinitelja istodobno predstavlja jedan od ključnih elemenata zaštite žrtve i ostvarenja svrhe sustava suzbijanja trgovanja ljudima.

LITERATURA

Knjige i znanstveni članci

1. Brđanović, T.; Supančić, G., *Suzbijanje trgovanja ljudima - neki materijalnopравни i procesnopравни aspekti*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol. 29, br. 2, 2022.
2. Brđanović, T.; Supančić, G., *Suzbijanje trgovanja ljudima – teorijski i praktični aspekti za suce i državne odvjetnike – Priručnik za polaznike*, Pravosudna akademija, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2021.
3. Burić, Ž., *Trgovanje ljudima – nekoć i danas (zbornik)*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2023.
4. Cvitanović, L.; Derenčinović, D.; Turković, K.; Munivrana Vajda, M.; Dragičević Prtenjača, M.; Maršavelski, A.; Roksandić Vidlička, S., *Kazneno pravo: posebni dio*, Zagreb, 2018.
5. Derenčinović, D., *Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. 1, no. 1, 2010.
6. Garačić, A., *Kazneni zakon u sudskoj praksi, posebni dio*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2009.
7. Herceg Pakšić, B.; Jukić, M., *Primjena Konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada: Europski standardi i hrvatska postignuća*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 2, 2016.
8. Horvatić, Ž.; *Osnove kriminologije*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1998.
9. Horvatić, Ž.; Derenčinović, D. i Cvitanović, L., *Kazneno pravo Opći dio I*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
10. Kovčo Vukadin, I.; Jelenić, D., *Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 10, br. 2, 2003.
11. Latković, G., *Primjena Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj – mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava trgovanja ljudima*, Pravni vjesnik, god. 30, br. 2, 2014.

12. Maršavelski, A., *Empirijski pokazatelji trgovanja ljudima i ropstva u Hrvatskoj – temelj za unapređenje pravnog okvira*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 29, br. 2, 2022.
13. Munivrana Vajda, M.; Dragičević Prtenjača, M.; Maršavelski, A., *Nekažnjavanje žrtava trgovanja ljudima u Hrvatskoj – pravni standard kao fikcija ili stvarnost*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 53, br. 4, 2016.
14. Novoselec, P., Martinović, I., *Komentar kaznenog zakona*, I. knjiga: Opći dio, Narodne novine, Zagreb., 2019.
15. Ofak, L.; Munivrana Vajda, M., *Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za suzbijanje i prevenciju trgovanja ljudima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 69, br. 1, 2019.
16. Pavlović, Š., *Kazneni zakon*, 2., izmijenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Rijeka, 2013.
17. Turković, K., Novoselec P., Grozdanić, V., Kurtović Mišić, A., Derenčinović, D., Bojanić, I., Munivrana Vajda M., Mrčela, M., Nola, S., Roksandić Vidlička, S., Tripalo, D., Maršavelski A., *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2013.
18. Weissbrodt, D., *Abolishing Slavery and Its Contemporary Forms*, UNESCO Digital Library, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000130616> (2. 9. 2026.)

Propisi

1. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023, 36/2024 i 136/2025.
2. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024, 72/2025 i 13/2026
3. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Narodne novine, br. 80/08 i 27/11
4. Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola br. 1., 4., 6., 7., i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997.
5. Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 7/2007.
6. Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, Narodne novine, 106/2017

7. Strafgesetzbuch (StGB), BGBl. Nr. 60/1974, zuletzt geändert durch BGBl. I Nr. 112/2015.
8. Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 50/2012 – uradno prečiščeno besedilo, 54/2015, 6/2016 – popr., 38/2016, 27/2017, 23/2020, 91/2020, 95/2021, 186/2021, 105/2022 – ZZNŠPP, 16/2023 in 107/2024 – odl. US
9. Modern Slavery Act 2015., dostupno na:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/contents/enacted>

Pravo Europske unije

1. Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP, (SL L 101, 15. 4. 2011.)
2. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, (SL L 315, 14. 11. 2012.)
3. Direktiva (EU) 2024/1712 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o izmjeni Direktive 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava, (SL L, 2024/1712, 24. 6. 2024.)
4. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, (SL C 202, 7. 6. 2016.)

Nacionalni strateški dokumenti i protokoli

1. Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, za razdoblje od 2024. do 2026. godine, dostupno na:
<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Akcijski%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%202024-2026.pdf> (20. 6. 2026.)
2. Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, dostupno na:
<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20suzbijanja%20trgovanja%20ljudima%20do%202030.pdf> (20. 6. 2026.)
3. Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021. godine, dostupno na:
[https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20za%](https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20za%20)

[20suzbijanje%20trgovanja%20ljudima%20za%20razdoblje%20od%202018.%20do%202021..pdf](#) (28. 6. 2026.)

4. Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/54_09.pdf (28. 6. 2026.)
5. Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Protokol%20o%20postupanju%20pri%20dobrovoljnom%20i%20sigurnom%20povratku%20%C5%Bertava%20trgovanja%20ljudima.pdf> (28. 6. 2026.)
6. Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima, dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PROTOKOL%20O%20INTEGRACIJI%20I%20REINTEGRACIJI%20%2001.04.2019.pdf> (28. 6. 2026.)
7. Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta, Džepni vodič za djelatnike na terenu, Hrvatski Crveni križ, Zagreb, 2019., dostupno na: <https://www.hck.hr/UserDocsImages/dokumenti/Azil,%20migracije,%20trgovanje%20ljudima/HCK%20-%20d%C5%BEEpni%20vodi%C4%8D%20hr.pdf> (7. 9. 2026.)

Međunarodni i europski dokumenti i izvješća

1. European Commission, *Izvješće Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o napretku postignutom u Europskoj uniji u suzbijanju trgovanja ljudima (peto izvješće)*, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:52025DC0008> (20. 6. 2026.)
2. European Commission, *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o Strategiji EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima 2021.–2025.*, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0171> (28. 6. 2026.)
3. GRETA – Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, *14th General Report*, 2025., dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/trafficking-in-human-beings/12301-14th-general-report-greta-group-of-experts-on-action-against-trafficking-in-human-beings.html> (17. 8. 2026.)
4. GRETA – Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, *Fourth Evaluation Round: Measures to Prevent and Detect Vulnerabilities to Human Trafficking – Evaluation Report Croatia*, dostupno na: <https://rm.coe.int/greta->

[evaluation-report-on-the-implementation-of-the-council-of-europe/1680b66807](https://www.osce.org/data-research/evaluation-report-on-the-implementation-of-the-council-of-europe/1680b66807) (20. 6. 2026.)

5. OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, *Report following the official visit to Croatia, 3–5 September 2019*, dostupno na: <https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/3/b/470535.pdf> (28. 6. 2026.)
6. Upitnik za ocjenu provedbe Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima od strane Hrvatske, Četvrti krug ocjenjivanja, Tematski fokus: Rješavanje problema izloženosti trgovanju ljudima – Reply submitted on 5 February 2024, dostupno na: <https://rm.coe.int/upitnik-za-ocjenu-provedbe-konvencije-vijeca-europe-o-suzbijanju-trgov/1680af7291> (28. 6. 2026.)

Izvješća i statistički izvori

1. EUROSTAT, *Crime and criminal justice – database*, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> (28. 6. 2026.)
2. Godišnje izvješće UNODC-a za 2024. (*GLOTIP 2024*), dostupno na: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf (28. 6. 2026.)
3. Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2024., dostupno na: https://www.prs.hr/application/uploads/Izvjes%CC%8Cc%CC%81e_2024_CJELOVI_TO_FINAL_.pdf (28. 6. 2026.)
4. Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2025., dostupno na: https://www.prs.hr/application/uploads/Izvjes%CC%8Cc%CC%81e_PRS_2025.pdf (28. 6. 2026.)

Sudska praksa

Europski sud za ljudska prava

- Presuda Velikog vijeća ESLJP u predmetu S.M. protiv Hrvatske (broj 60561/14) od 25. lipnja 2020.
- Predmet V.C.L. i A.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, (broj 77587/12 i 74603/12) od 16. veljače 2021.
- Predmet Krachunova protiv Bugarske, (broj 18269/18) od 28. studenog 2023.
- Predmet B.B. protiv Slovačke, (broj 48587/21) od 24. siječnja 2025.

Ustavni sud Republike Hrvatske, Odluka broj U-III-641/2021 od 12. studenog 2024.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž-274/2013-7 od 24. ožujka 2015.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 68/2021-8 od 26. kolovoza 2021.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, III Kr 88/2023-3 od 15. studenog 2023.

Visoki kazneni sud Republike Hrvatske, I Kžzd-42/2024-12 od 20. ožujka 2025.

Visoki kazneni sud Republike Hrvatske, I Kžzd-4/2023-11 od 9. listopada 2025.

Visoki kazneni sud Republike Hrvatske, I Kž-449/2022-4 od 7. veljače 2023.

Županijski sud u Zagrebu, K-6/2022 od 29. rujna 2022.

Županijski sud u Zagrebu, Kzd-8/2021 od 27. rujna 2022.

Županijski sud u Zadru, K-37/2015-223 od 12. srpnja 2023.

Županijski sud u Zadru, K-24/2013-430 od 7. studenog 2022.

Županijski sud u Sisku, Km-2/2024 od 14. ožujka 2025.

Županijski sud u Velikoj Gorici, Kmp-1/2025 od 12. siječnja 2026.

Županijski sud u Velikoj Gorici, K-18/2018 od 7. srpnja 2025.

Županijski sud u Osijeku, Kž-42/2024-4 od 7. ožujka 2024.

Županijski sud u Varaždinu, K-Us-1/2018-229 od 9. ožujka 2026.

Županijski sud u Bjelovaru, Kž-128/2022-6 od 22. ožujka 2023.

Općinski kazneni sud u Zagrebu, K-420/2022 od 20. studenog 2025.

Općinski kazneni sud u Zagrebu, K-210/2021-79 od 26. svibnja 2025.

Općinski sud u Varaždinu, K-191/2018 od 10. svibnja 2023.

Općinski sud u Bjelovaru, K-28/2015-148 od 11. prosinca 2024.

Općinski sud u Bjelovaru, K-336/2023-84 od 3. lipnja 2025.

Općinski sud u Bjelovaru, K-402/2025-16 od 12. siječnja 2026.

Općinski sud u Virovitici, K-206/2024-93 od 30. rujna 2025.

Općinski sud u Karlovcu, K-315/2018-69 od 22. prosinca 2023.

Općinski sud u Novom Zagrebu, K-395/2024-72 od 29. svibnja 2025.